

Magyar Könyvtár
szövetség
2019. évi kiadás

CSALÁD GYERMEK IFJÚSÁG

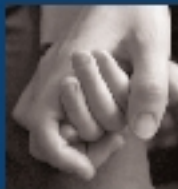
■ **IFJÚSÁGI**
18-24 ÉV
+36-111-8-08-141

■ **REMÉLT HÖLVETLENSÉGI**
SZERZŐKÉRDÉS
TUDÁS TERJEK

■ **ÁRULÓK FOLYAMAT**
AZ ISKOLA-NEVELÉS
SZÁLLÁSOK ÉRTÉKÉRE

■ **REKREÁCIÓS ÉRTELME**
KÖZÖSSÉGI ÉRTELMEK
KÖZÖSSÉGI ÉRTELME

Tartalom

■ BEVEZETŐ A TÉMÁHOZ

- Molnár László–dr. Radoszán Miklós: Árnyékból a fényre 4

■ FÓKUSZBAN AZ ÖRÖKBEFOGADÁS FŐSZEREPLŐI

- Neményi Eszter: Miért nem szóltak előre? A lemondó szülők felkészítéséről 6
- Pulay Klára: Amit az örökbefogadók veszteségeiről tudni érdemes 12
- Korbuly Ágnes: „Más”-e az örökbefogadott gyerek a vér szerinti családban
nevelkedő társaihoz képest? (1. rész) 17
- Mészáros Krisztina: Sikerek és buktatók az örökbefogadásban 21
- Székely Zsuzsanna: Felkészülés 28

■ MÉRLEGEN A SZABÁLYOZÁS

- Dr. Deli Judit: Kinek az érdeke? 31

■ NÉZŐPONTOK EGY KÜLFÖLDI ELJÁRÁSBAN

- Horváthné Godó Mária: Kinek kellene a gyerekek? 36
- K. János: Nem kellettünk senkinek... 42
- Bálint Noémi: Lélektani szempontok: kérdések és dilemmák 46

■ ESETTANULMÁNY

- Hevesi Katalin: Barbara útja az örökbefogadáshoz 55
- Gabi Utánkövetése 58

■ CSATLAKOZÓ

- dr. András Júlia: Fokozott állami felelősség a jó döntésért és a sikeres örökbefogadásért 63

■ BEMUTATJUK

- Pereputty Alapítvány: Túl az örökbefogadáson 70

■ AJÁNLÓ

- dr. Radoszán Miklós: Harmincegy 71

Árnyékból a fényre

A gyermekek sorsrendezésének mindenki által legsikeresebbnek, legpozitívabbnak tartott módja az örökbefogadás, abban az esetben, ha egy gyermek nem nevelkedhet vér szerinti családjában. Első megközelítésben csak pozitívumokat, napfényes és szívet melengető történeteket idézhetünk fel emlékezetünkbe, hiszen egy családra váró gyermek, és egy gyermekre vágyó család egymásra találása, egymásra találtatása kiben ne keltene pozitív érzelmeket és ne töltené el elégedettséggel és megnyugvással, legyen az laikus, vagy szakember. S az ünnepi pillanatokban ez így is van rendjén.

Hosszú éveken, sőt évtizedeken át leledzett a magyar gyermekvédelmi szakma – és a köztudat jórészt ma is – az örökbefogadás eme ünnepi pillanatának bővületében. Szerencsére azonban a rendszerváltást követően a társadalom nyitottabbá válásával egyidőben, az emberi viszonyok egysíkú szemlélete is megbukott, és világossá vált mindannyiunk számára, hogy az emberek közötti kapcsolatok több rétegeiek.

Egyaránt vannak árnyas és napos oldalai minden szülő-gyermek viszonynak, amiről nyíltan kell beszélünk, minek eredőjeként a mindennapokban titkoltól, tabuktól mentes, őszinte és kiegyensúlyozott emberek lehetünk, és gyermekeink elé sem eresztünk átláthatatlan fátylat az életüket meghatározó tudások eltakarására.

Évtizedeken keresztül az örökbefogadás kérdéseinek taglalása leginkább az örökbe fogadni szándékozók szempontjaira figyelemmel történt. Kimondva vagy kimondatlanul minden arra irányult, hogy a gyermektelen házaspárok vágyai mihamarabb teljesüljenek. Csak lassan került felszínre, hogy a gyermekek érdeke is az, hogy ha már vér szerinti szüleik nem nevelhetik őket, mihamarabb, minél fiatalabb életkorban végleges családjukba kerülhessenek. Ezzel egyidőben fogalmazta meg a szakma azon elvárását, hogy a gyermeknek keresünk szülőket és nem a szülőknak gyermeket.

A gyermek szempontjainak előtérbe kerülését tükrözték azok a jogszabályi változások is, amelyek lehetővé teszik számára származásának megismerését, s ehhez kötődően kötelezővé tették az örökbe fogadni szándékozók felkészítését, amely felkészítésnek sarkalatos pontja annak tisztázása, hogy a szülő-gyerek viszonyban a titkolódzásnak, az örökbefogadás ténye eltagadásának helye nincsen, és hogy a gyermek élettörténetéhez hozzátartozik az örökbefogadás előtti élete, azaz a vér szerinti családja is.

A képzés során tudatosítani igyekszünk, hogy az örökbefogadaskor a gyermek-

nek nem kezdődik új élete, miként az örökbefogadó családnak sem.

Világossá kellett válnia mindannyiunk számára, hogy az örökbefogadott gyermekek vérszerinti szülei nem elvetemült, gonosz emberek, hanem az esetek zömében megoldhatatlan, vagy megoldhatatlannak látszó élethelyzetbe sodródott embertársaink, akik nem láttak más esélyt, minthogy gyermeküket mások neveljék. Ha nem ők döntöttek így, akkor az ügyükkel foglalkozó hatóságok ítélték őket végérvényesen alkalmatlannak gyermekük nevelésére. Ettől még azonban az ő érzelmeik a gyermekükről hozott döntés súlyától meghatározottak: egy életen át cipelik ennek terhét. Megnyugvást mindaddig nem találnak, míg tisztességgel el nem gyászolhatják elvesztett gyermeküket. De vajon elismerjük-e ezt a jogát a vér szerinti szülőknak, adunk-e nekik megfelelő támaszt, segítséget, hogy méltósággal sirathassák el gyermeküket. Tartunk tőle, hogy sem a titkos, sem a nyílt örökbefogadásban érintett szülők nem kapnak ma még elég figyelmet, segítséget.

Szemérmesség nélkül beszélhetünk arról is, hogy az örökbe fogadni szándékozók nem ritkán válogatnak: az elfogadás, a tolerancia hiánya gyakori akadálya az örökbefogadásnak.

De vajon csak a tolerancia hiányáról van szó, ha egy örökbe fogadni szándékozó nem kellően elfogadó bármilyen mássággal szemben, vagy éppen leképezi a társadalom toleranciaszintjének, előítéletességének aktuális állapotát a sérültekkel, a romákkal, a másként élőkkel és gondolkodókkal szemben?

De akik ép, egészséges gyermeket fogadnak örökbe, talán maradéktalanul számíthatnak társadalmi megbecsülésre? Művészek, politikusok, közéleti személyiségek hallatlanul sokat emelhetnének az örökbefogadás presztízsén, ha a nyilvánosság előtt szólnának arról, hogy ők is örökbefogadók. Ha ezt nem teszik, sajnos „jó” okuk lehet rá, mert környezetük, tanácsadóik sebezhetőségükre figyelmeztetik őket.

És persze nem maradnak érintetlenek az örökbefogadók a fogyasztói szemlélettől sem: akad, aki miként az általa vásárolt tartós fogyasztási cikkel szemben is elvárja, hogy hibátlan, de legalábbis csereszavatos legyen, ezzel az attitűddel viselkedik élete más, ilyen elvek szerint nem megközelíthető területein is, s ha kell ezen érdekét bíróság előtt is érvényre kívánja juttatni. Noha a gyerekek nem árucikk.

A gyerekek családban való nevelkedése elsődlegességének elfogadása ma már a szakemberek számára nem kérdés – ha nem örökbefogadó, akkor nevelőszülői családban –, de mi történjen, ha a gyermek később örökbe adhatóvá válik. Ki fogadja örökbe? Természetesen első helyen a nevelőszülő! És ha ő bármilyen okkal nem teszi? Létezik-e olyan gyermeki érdek, ami a másnak való örökbeadást (uram bocsá – külföldre) megengedi, vagy talán el kell gondolkodnia a szakmának, jogalkotónak egy új jogintézmény megalkotásáról, amely a nevelőszülőség és az örökbefogadás közti állapotot tükrözi, jogilag stabilizálva mind a gyermek, mind a nevelőszülő helyzetét.

Az örökbe nem adható, az örökbefogadók által el nem fogadott gyerekek örökbefogadását nem mozdítaná-e elő, ha az állam pozitív diszkriminációval a nevelőszülőkhöz hasonlóan a sérült gyereket örökbefogadó családokat anyagilag támogatná? Biztosak vagyunk benne, hogy számos nevelőszülő és örökbefogadó nyújtana ilyen segítség mellett végleges otthont fogyatékkal élő, beteg gyermekeknek!

Az örökbefogadás kérdései között – immáron nemzetközi szerződés által is kényszerítve –, választ kell adni a szakmának az utánkövetés, egészen pontosan az örökbefogadás engedélyezése utáni megsegítésére a családoknak. Azt sem tartanánk bajnak, ha ez kötelező volna, tekintettel arra, hogy ma már nemcsak a szakemberek, de a szülők is tudják, hogy az örökbefogadotti/örökbefogadói családi helyzet gyökeresen más problémákat, örömeket hordoz, mint egy vér szerinti kapcsolat, amelynek megélése, feldolgozása nem lehetséges egyedül, de ez nem szegény, nem bűn, nem alkalmatlanság, hanem ezen viszonyok természetes velejárója.

Az örökbefogadásban minden érintett élettörténetének két fejezete van: egy az örökbefogadás előttről, és egy azt követően – s jó esetben nincsen harmadik, az örökbefogadás felbontását követő. Miért is nem értük meg el, hogy e fogalmi zavart kiküszöböljük a magyar jogrendből? Bármelyiknek az eltagadása, megtagadása, titkolása súlyos identitás- és személyiség-zavarokhoz vezethet.

Pontosítsunk még egyszer, ki mindenkit értünk az érintettek alatt: mi ide soroljuk a gyermeket, a vér szerinti szülőt, az örökbefogadót, az örökbe fogadott testvérét, nagyszülőjét, az örökbefogadó gyermekét, a nevelőszülőt és annak gyermekeit, rokonait. Mert bizony minimum ennyi fél közötti érzelmi-emberi kapcsolatot érint az örökbefogadás jogi aktusa, amelyeknek azonban nem az a természetük, hogy egy pecsétől megszűnnek vagy keletkeznek – tovább élnek, és ha értelmetlenül titkosítjuk, elvágjuk őket, súlyos sebeket okozva tönkre tehetik minden szereplő életét.

Az eltelt évek alatt számos tapasztalat és dokumentum gyűlt össze, amelyek immáron megértek arra, hogy a szakma nyilvánossága elé tárva rávilágítsanak az örökbefogadás valamennyi aspektusára – leolvastva e rendkívül fontos jogintézményről a rátapadt cukormázát és előítéleteket. Csokorba kötöttük az érintettek megnyilvánulásait azzal a céllal, hogy titkok és indulatok nélküli, újra őszinte párbeszédet kezdhessünk az örökbefogadásról. Tesszük ezt annak reményében, hogy a szakemberek elkerülhetetlen készletét érezzék arra, hogy a jövőben újra és újra minden egyes örökbefogadás kapcsán – és reményeink szerint e lapszám olvasása közben is – megjárják a problémák dzsungelét, hogy végül az árnyékból a fényre jussanak.

Molnár László–dr. Radoszav Miklós

Miért nem szóltak előre?¹

■ A LEMONDÓ SZÜLŐK FELKÉSZÍTÉSÉRŐL

Az örökbefogadók felkészítése mára – bármekkora szakmai és laikus ellenállás előzte is meg kötelező bevezetését – rengeteg hasznos és pozitív tapasztalattal szolgál a szociális szakma és az örökbefogadásban érintett felnőttek és gyerekek számára egyaránt. Az örökbefogadással kapcsolatos másik kulcsfontosságú döntés-előkészítő tevékenység (lenne) a vér szerinti szülőnek nyújtott segítség abban, hogy a lehető legjobb döntést hozza. Bár a pszicho-szociális krízishelyzetben lévő, gyermeke nevelését vállalni nem tudó nő – vagy család – támogatása mindenképpen szociális munkás feladat, ez is sokat változott a világ sok részén, és nagyon erősen függ a helyzet társadalmi megítélésétől. Magyarországon sajnos nincsenek kutatások örökbeadó szülőkről, nagyon keveset tudunk arról, milyen élethelyzetben, miért mondanak le a nők gyerekeikről, és még kevesebbet arról, hogyan gondolkodnak utána. Mint ha az igény is meglehetősen kicsi lenne a sztereotípiáktól való elrugaszkodásra: általánosnak mondható vélekedés, hogy ezeknek a nőknek arra van szükségük, hogy titokban elvonulhassanak valahova, ahol nem ismerik őket, megszabadulhassanak gyermeküktől, majd visszatérhessenek egy olyan közegbe, amelyik nem tud, vagy nem akar tudni arról, ami velük történt, és mindent elfelejthessenek. A fő problémát az jelenti, hogy a megoldási kísérletek sem a megismerés, megértés irányába haladnak, a törekvések célja nem az, hogy elsősorban megelőzzük, és ha már megtörtént, elviselhetővé, vállalhatóvá, emberként élhetővé majd feldolgozhatóvá tegyük ezeket a helyzeteket a rászorulóknak számára. E helyett inkább a szőnyeg alá söprés gyakorlata virágzik: hagyják gyermekeiket utcai inkubátorokban, felejték őket lakóhelyüktől távol eső kórházakban, mondjanak le róla és éljék nyugodtan tovább az életüket. Kin segít ez a megoldás valójában? Honnan kapnak ezek a gyerekek segítséget, bármiféle kulcsot, amikor gyökereiket, identitásukat keresik majd? Honnan jönnek és hova tűnnek el ezek az anyák, akik olyannyira magukra hagytak, hogy közvetlen környezetükben, ahol a terhesség kilenc hónapja alatt voltak, senki nem tudott jobb megoldást ajánlani, mint hogy tegyék egy ismeretlen fekete dobozba, majd felejték el gyermekeiket? Miféle segítségre számíthatnak, ha visszatérnek oda?

■ MINTHA NEM TUDNÁNK

Nem állítom azt, hogy ne lenne sok gyerekéről lemondani kénytelen szülő, aki azt hiszi, hogy valóban azzal jár a legjobban, ha a legnagyobb titokban szül egy idegen helyen, majd aláírja a lemondó nyilatkozatot, és örökre elfelejti az egészet. Segítő szakemberként azonban, számtalan külföldi kutatási eredmény birtokában egyszerűen nem tehetünk úgy, mintha ez ilyen egyszerű lenne, és mindannak tudatában, ami ismeretes, megengedhetetlen, hogy ne készítsük fel az örökbe adást fontolgatókat az előre látható következményekre. Nem hihetjük tovább, hogy a gyerekeikről lemondó anyák tényleg elfelejtették őket, tiszta lappal új életet kezdtek, és felszabadultan élnek, mentesen a múlt sötét árnyaitól, amúgy meg nem fontosak, nem jó anyák, nem érdemelnek kíméletet és törődést. Tudjuk, hogy majd mindegyikük számára a gyerekről való lemondás volt az élet egyik legnagyobb traumája, a vér szerinti anyák több mint fele mondta, hogy utána soha többé nem tudtak visszatérni a rendes kerékvágásba, másnak és távolinak érezték magukat barátaiktól és családjuktól, és a különböző vizsgálatok

60 és 85% közöttire tették azok arányát, akik naponta gondolnak a gyerekekre, akiről lemondtak, még akár 30 évvel az átadás után is.

Az örökbefogadás jogi szabályozása és az eljárás maga hagyományosan nem különösebben nagy hangsúlyt fektet a vér szerinti szülőre. A hazai jogszabályok a gyermek 6 hetes koráig biztosítják a döntés visszavonásának lehetőségét titkos örökbeadás esetén, tehát a teljes tagadásban élő nőknek, akik vakon lemondanak gyerekeikről (Csjt. 48. par. (1)-(3) bek.), és semmit nem akarnak tudni róla, még adnak másfél hónapot arra, hogy változtassanak ezen. Túlságosan is nyilvánvaló, hogy szakmai segítség, támogatás nélkül ezt nem fogják megtenni, hiszen a titkos lemondás aktusával egy olyan eljárást választottak, ami az egész gyors meg nem történtté tételét hivatott „számukra” biztosítani. A gyerekek jövőjének tervezésében, megismerésében aktívabb, nyílt örökbeadást választó, így az örökbefogadók-ról informálódó, netán őket megismerni kívánó szülő esetében viszont jóval óvatosabb a jogszabály: nekik egyetlen napot sem ad arra, hogy meggondolják magukat. Ha nincs is jogunk ezt a fajta elővigyázatosságot feltételezni a szabályozási különbségek mögött, mindenesetre elgondolkodtató, hogy a jog annak a nőnek ad kevesebb esélyt döntése megváltoztatására, aki jobban

¹ Ebben a tanulmányban jórészt részleteket közlök rövidesen megjelenő, *Segítségnyújtás az örökbefogadásban* című könyvből.

kész szembenézni helyzetével, és így nagyobb valószínűséggel gondolhatná újra.

Az örökbefogadásban aktív részt vállaló, döntéseket hozó, preferenciákat megfogalmazó, esetleg az örökbe fogadni szándékozók között válogató vér szerinti anya azonban nem felel meg kellőképpen a sztereotípiának, hogy a lemondó szülők nem törődnek gyermekükkel. Persze ezen nézet kialakulásának sokféle oka lehet. Amellett, hogy anyaság-képünkbe nehezen fér bele, hogy valaki egyszerre lehet gyermekére gondoló, vele törődő anya, ugyanakkor olyan élethelyzetben, amikor nem vállalhatja, hogy nevelni fogja, nyilvánvalóan hozzájárult ehhez a vélekedéshez az is, hogy nagyon sok gyerekről lemondó nő valóban eltűnt örökre és soha többé nem tudakolódzott felőle. Nem szabad azonban alábecsülnünk ennek történelmi okát, hiszen akár csak negyven-ötven évvel ezelőtt a házasságon kívüli gyerekszülés olyan erős stigmát és annyira kevés támogatást jelentett, hogy függetlenül attól, mit éreztek ezek a nők, még mindig jobban jártak, ha hallgattak róla. Ezért eltűnésük, és „érdeklődésük” teljes hiánya valóságos tapasztalat lehetett a velük kapcsolatba kerülő szakemberek számára. Lehetőségeik szélesedésével és a társadalmi kontextus megváltozásával azonban indokolatlannak tűnik, hogy fenntartsuk ezeket a sztereotípiákat, és e mellett szólunk a kutatási eredmények is.

Az utóbbi évtizedekben egyre gyakrabban fordul elő Amerikában, Ausztráliában és Új-Zélandon, hogy a gyermekükről egykor lemondott nők nyilvánosság elé állnak, beszélni és publikálni kezdtek tapasztalataikról, élményeikről, ezt pedig kutatások követték, amelyek egybehangzón bizonyították, hogy a gyerekről való lemondás óriási veszteség, amely nagyon hosszú távú következményekkel jár az életükben.

Egy 400 vér szerinti anyára kiterjedő új-zélandi vizsgálat (Langridge, az adatokat idézi Griffith, 5:9) adatai jól mutatják ezt: a megkérdezett 400 nő, aki az örökbeadás idején 14-39 éves volt, és azóta 5 hónap- 47 év telt el, 70%-a úgy érezte, mások nyomására adta örökbe gyermekét. Jellemzően nagyon tudatlanok voltak a lemondás idején, majdnem 30% próbálta megszakítani a terhességet, de már késő volt, több mint 60%-uk pedig nem tudta pontosan, milyen joghatásai vannak annak, amibe beleegyezett.

A terhesség ideje alatt 80%-uknak el kellett költöznie otthonából, 35,5%-uk valamiféle intézménybe vonult, amelyet arra szerveztek, hogy ott titokban szülhessenek, és több mint 30%-uk még iskolába járt, ahova legtöbbszo soha nem tértek vissza a gyerekszülés után.

A döntésbe, hogy gyermekük hova kerüljön, gyakorlatilag nem volt beleszólásuk. 96% nem választhatott, hova kerül a gyerek, 94% nem találkozhatott az örökbefogadókkal, 86%-nak semmit nem mondtak róluk, és kevesebb mint 10%-uk tudja, hol van a gyereke.

A lemondás után több mint 80%-uk szenvedett emocionális zavarokban, a hónapokig tartó sírástól az ismételt öngyilkossági kísérletekig. Valamikor az átadás óta eltelt időben csaknem a nők fele megpróbálta megtudni, hol van gyermeke, mint korábban láttuk, csak ötödük járt sikerrel. 65%-uk gyakran gondol gyermekére, és ennél kicsit többen vágnak arra, hogy találkozzanak vele, bármilyen feltételt diktál is. A nők több mint fele

Tisztelt Igazgató!

... számon kerültem állami gondozásba. Ami ... február 21-én szűnt meg. ...-én megszületett a lányom, aki a ... nevet kapta. Nincs semmilyen dokumentumom róla.

Nem megzavarni szeretném az ő életét, hanem tisztázni a kiadás körülményeit.

A további életemben és a lelkemben szeretném helyére tenni ezt a megoldatlan problémát.

Köszönettel: ...

nem döntene újra az örökbeadás mellett, ha most, tapasztalataik fényében újra dönthetnének, és csak 4%-uk mondana nemet, ha gyerekek látni kívánná őket.

Egy másik vizsgálat tanúsága szerint a vér szerinti anyák csaknem mindegyike elmondta, hogy senki nem figyelmeztette őket a lemondást követő depresszió súlyosságára. (Lifton, 1979, 222. old.) Az ezzel kapcsolatos „jóhíszemű” megközelítés az, hogy azért nem figyelmeztették őket a szakemberek, nővérek, orvosok, szociális munkások, mert maguk sem tudták. Amíg stabilan tartotta magát a hit, hogy mindenkinek jobb lesz így, a szakemberek is úgy hitték, hogy egy darabig bizonyára fájni fog, aztán enyhül és elmúlik majd, mint a legtöbb veszteség. Mivel az izoláció, a tehetetlenség és a szégyen visszatartotta ezeket az anyákat attól, hogy újra ezekhez az emberekhez forduljanak, a szakembereknek feltehetően sokáig nem is nagyon volt visszajelzésük arról, hogy nem válik be, amivel ezeket a nőket bíztatják, a fájdalom se gyorsan, se lassan nem múlik el.

Nagyon sok esetben találták, hogy a gyermekükről lemondó nők csaknem azonnal újra teherbe estek (Lifton, 1979, 224. old.), és egy második gyerekkel igyekeztek begyógyítani az első által hagyott sebet és űrt. Tudattalanul megpróbálták elvesztett gyerekeiket egy másikkal helyettesíteni, és nincs abban semmi meglepő, ha ez nem működik. Ez óriási teher a második gyerek számára, aki valaki más életét hivatott élni, de jócskán felbolygatja a családi viszonyokat, kapcsolatokat is. A vér szerinti anyák életét átszövik a félelmek és fantáziák. Az állandó aggodalmak mellett ugyanúgy álmodoznak is a gyerekről, ahogyan a gyerek álmodozik róluk. Egy álmogyerek persze mindig közelebb áll a tökélyhez, mint egy valódi – ez egyébként különösen nehézze teheti a feladott gyerek testvéreinek életét.

Ha van benned egy cseppnyi jóézés, jobb életet szánsz a gyerekednek, mint amit adni tudsz neki. Ha szereted, le kell mondanod róla. Ha lemondtal róla, azt jelenti, hogy nem szereted, és nincs jogod ahhoz, hogy bármit is megtudj róla...

■ SEGÍTŐ BEAVATKOZÁSOK

Ahhoz, hogy mindez ne így legyen és a vér szerinti anyák érdemi segítséget kaphassanak akár terhességük és gyermekük vállalásában, akár az örökbeadás feldolgozásában, elengedhetetlen volna, hogy megkezdődjön az árnyaltabb gondolkodás ezekről a kérdésekről.

Sok mindent köszönhetünk ezeknek a kutatásoknak a segítő beavatkozások tervezésekor is. Nyugaton gyakran tapasztalták, hogy a vér szerinti szülők a lemondás után nagy ellenállással viseltettek a szociális munkásokkal, segítő szakemberekkel szemben, és legkevésbé az ő segítségükre vágytak, hiszen gyakran szociális munkások vették el gyermekeiket, legalábbis működtek közre a lemondásban és átadásban. Ott ezért jóval hatékonyabbnak találták az önszegítő csoportokat a lemondó anyákkal folytatott munkában. Nálunk talán nem egyértelműen társul a lemondó szülők rossz tapasztalata ehhez a szakmához, így jobb eséllyel indulhatunk a nekik nyújtott segítségben, bár az önszegítő csoportok szerepe elvitathatatlan. Mindabból, amit a ma megkérdezett vér szerinti szülők a szakemberek szemére hánynak, jó eséllyel lehet megtervezni azokat a szolgáltatásokat, amelyekre valójában szükségük van. Az általuk felsorolt problémákat Winkler gyűjti össze (1988, 49-52. old.):

■ A lemondással kapcsolatos problémák:

Nem saját döntésük volt. A vér szerinti szülők gyakran számoltak be arról, hogy a szakemberek és mások nyomásának engedve mondtak le gyermekükről. A szociális munkásokat, segítő

szakembereket felkereső, gyermekükről való lemondáson gondolkodó nők esetében talán ma kisebb a veszély, hogy úgy érzik, nincs más megoldásuk, mint az örökbeadás, hiszen a szakma is, a társadalmi közeg is nagy mértékben megváltozott. Sajnos azonban távolról sem mindenki találkozik ebben az élethelyzetében felkészült szakemberekkel. Nagyon gyakori, hogy kórházak nőgyógyászati osztályain, ahol rengeteg meddőséggel kezelt, örökbe fogadást is számításba vevő páciensről tudnak, túl gyorsan találnak „megoldást” annak a nőnek a problémájára, aki csak megemlíti, hogy örökbe akarja adni gyermekét. Ma Magyarországon még nagyon kevés szülészeti osztályon van olyan felkészült szociális szakember, aki képes ezt a helyzetet árnyaltan átlátni, és az örökbeadást fontolgatót megfelelő információval és segítséggel ellátni. A kellő szakmai felkészültség hiányában pedig megtörténhet, hogy a szakember annyira kézenfekvőnek tartja az örökbeadást, hogy elmulaszt meggyőződni arról, nem bizonytalan-e ebben a lemondani készülő szülő.

Információhiány. A legtöbb lemondó szülő úgy emlékszik vissza, hogy nem kapott megfelelő tájékoztatást az örökbeadás alternatíváiról, nem tudta, mi mást tehetne, nem tudta, milyen jogai vannak vér szerinti szülőként, és nem volt tisztában az örökbeadás folyamatával. Ez szintén nagyon gyakran így lehet, hiszen a legutóbbi a témában készült ombudsmani vizsgálatból is az derült ki, hogy az örökbe fogadással foglalkozó szakemberek nagy része maga sincs tisztában az eljárással, és ezáltal tájékoztatási kötelességének sem tehet eleget (Gönczöl, 2000). Gyermekvédelmi szempontból talán már szükségtelen is lenne kiemelni, hogy a gyerekről való lemondáson gondolkodókkal folytatott munka minimumfeltétele volna az, hogy tájékoztatjuk őket minden elképzelhető lehetőségről, támogatásról, segítségről, amelyekkel megtarthatják gyermekeiket.

Az érzelmek váratlan intenzitása. Miért nem mondták, hogy ennyire fog fájni, és hogy ez a fájdalom soha nem múlik el? – írja Sue Wells, és tapasztalata szerint ezt kérdezi minden vér szerinti anya. A kutatások tapasztalatai szerint gyakorlatilag egyikük sem volt felkészülve arra az erőteljes érzelmi reakcióra, amit a lemondás után átéltek. Amióta ennek szinte törvényszerű bekövetkezése ismert a szakemberek előtt, nézetem szerint alapvető volna erre felkészíteni a vér szerinti szülőket. Egy jövőbeli fájdalmat természetesen nem lehet előre átélni, de el lehet mondani, mik mások tapasztalatai, meg lehet szervezni, hogy ezt akár tőlük hallják, mindenesetre semmiképp sem lehet letagadni, és azt mondani, hogy így lesz a legjobb mindenkinek. A megfelelő informáltságon alapuló döntéshozatal előtt tudniuk kell, hogy talán helyzetükben az örökbeadás a legmegfelelőbb döntés, de biztosan nem ez lesz a legfájdalommentesebb.

Mellőzöttség. Sokan érezték, hogy az örökbeadás folyamata kizárólag a gyerekről és az örökbe fogadókról szól, ők pedig csak a 'szükséges rossz'. Ez az érzés valószínűleg nem véletlen, hiszen annyira jól tükrözi a társadalom hozzáállását: az élet nem lehet teljes gyerek nélkül, szegény gyerekekre váró pároknak hosszú éveket kell várniuk, miközben érdemtelen nők elhagyják gyerekeiket. Ugyanakkor ahhoz, hogy a gyerekekhez másképp

Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat
részére

Tisztelt ...!

Azzal a kéréssel fordulok Önökhöz, hogy gyermekem örökbeadásának titkosságát megszüntessék.

Indokaim: ...-ben politikai okok miatt férjemet és engem letartóztattak. Gyermekemet nem sokra rá állami gondozásba vették. A börtönök alatt is tartottam az intézettel a kapcsolatot. ... októberében szabadultam, attól kezdve minden vasárnap látogattam gyermekem. ... szeptemberében ...-ra költöztem jelenlegi férjemhez. Mivel veszélyeztetett terhes voltam, nem tudtam Budapestre utazni. Kértem a gyermekem állami gondozásának megszüntetését, de csak annyit sikerült elérnem, hogy a tartásdíjat megállapítsák. ... júliusában tudtam csak újból az intézetbe menni, de addigra már nevelőszülőkhöz adták gyermekemet. Felkerestem az Önök intézetének elődjét is, hogy érdeklődjem a történetek iránt, de nagyon elutasító választ kaptam. Közölték velem, hogy állandóan cserélgetem a munkahelyemet, nincs állandó lakásom és teljesen alkalmatlan vagyok a „szocialista társadalomnak” nevelni a gyermekem. Tiltakozással csak annyit értem el, hogy megfenyegettek; „még ezt a gyermekem is elveszíthetem”.

Ettől kezdve már sokat nem tehettem, és ...-ben aláírtam az örökbeadási engedélyt. A férjem börtönből való szabadulása után, ...-ben meghalt. Hosszú évek óta vártam, hogy talán a rendszerváltás után az ügyben valami változás történik, és itt is érvényes a felmentés. Tudom nagyon hosszú idő telt el, és annyi intelligenciával rendelkezem, hogy amennyiben kedvező választ kapok, úgy fogom elrendezni az ügyet, hogy lelkiileg senki ne sérüljön.

Előre is köszönöm:

tisztelettel: ...

nem jutók vágya beteljesedjen, mégiscsak szükségesek ezek a 'rossz anyák', akik magukra hagyják gyerekeiket. Érdeemes lenne talán ezt újragondolni, más csak azért is, mert régen bizonyított tény, hogy az örökbefogadott gyerek identitása mindig sérül, ha anyjára rosszként kényszerül gondolni, és akkor még egy szót sem szoltunk a vér szerinti szülő identitásának épségéről.

Információhiány az örökbefogadó családról. A vér szerinti szülők több mint 90%-a semmit sem tudott a gyermekét nevelő családról, gyereke korai fejlődéséről. Szinte egybehangozóan mondták, hogy óriási szükségük lett volna annak ismeretére, hogy a gyerek, akiről lemondtak, jól van, mert életük így csupa szorongás volt: nem történt-e valami baja. Még ahol a teljesen nyitott örökbefogadásnak nem is feltétlenül adták a feltételei, annak ott sem volna akadálya, hogy a vér szerinti szülő időről időre megnyugtató információhoz juthasson gyermeke fejlődéséről, épségéről.

A gyászolás képtelensége. Nagyon megnehezíti a gyázmunkát, ha a lemondó szülőnek nincsenek emlékei a gyerekről, nem is látta, nincs kitől elbúcsúznia. Ahogy nem segít, ha megpróbáljuk elfelejteni, meg nem történné tenni az egészet, úgy attól sem érzik jobban magukat, hogy rá sem nézhetnek gyermekükre. Sokan mondták, hogy ha megnézték volna, soha nem tudtak volna lemondani róla, és jellemző, hogy az örökbe adni szándékozók kérik, hogy ne mutassák meg nekik újszülöttjeiket, mert tudják, hogy akkor képtelenek volnának elengedni. Ennek a kérésnek eleget tenni azonban nézetem szerint igen megkérdőjelezhető: ha valóban ez választja el őket attól, hogy vállalják szülői felelősségüket, és a gyerekeket attól, hogy saját családjukban nőjenek fel, akkor indokolhatatlan nem átlépni ezt a határt, ha pedig nem ezen múlik, akkor értelmetlen.

Értéktelenség érzete, megtépázott öntudat. Ezzel a súlyos krízishelyzettel természetesen együtt jár az önértékelés romlása, a büntudat és szégyen, de nagyon sok múlik azon, hogy mennyi tisztelettel kezelik őket, mennyire tudják megőrizni ebben a helyzetben méltóságukat. Ha szükségleteiket és élményeiket nem vesszük figyelembe, azzal csak súlyosbítjuk értéktelenség-érzetüket.

Máig egyik legdrámaibb élményem ebben a kérdésben annak a fiatal nőnek az esete, aki tulajdonképpen véletlenül került hozzám. Jogász ismerősöm küldte el azzal a kéréssel, hogy segítsek neki eligazodni a külföldre történő örökbeadással kapcsolatos jogszabályokban. Brigitta azzal a kéréssel érkezett, hogy segítsek neki örökbe adni 4 éves kislányát, akit kezdettől fogva ő maga nevelt. Az addig felkeresett szakemberek csak azért nem tudtak segíteni, mert Brigitta ragaszkodott hozzá, hogy kislánya külföldre, mégpedig Hollandiába kerüljön, és ezen a kikötésen megakadt a rendszer. A gyerek apja már a terhességről értesülve magára hagyta Brigittát, nem volt hajlandó nevére venni a gyereket, és az anya sem tett lépéseket ennek kikényszerítésére. A nem várt terhesség teljesen kizökkentette Brigittát akkori életéből, kénytelen volt abbahagyni egyetemi tanulmányait, nagyon nehéz anyagi helyzetbe került. Családjá csak azon az áron

segítette, hogy teljesen kivette kezéből az irányítást, anyaként nem érezhette magát kompetens személynek. Felkészületlen volt, de támogatást sem kapott, így a gyerek 4 éves korára teljesen elkeseredett és minden önbizalmát elveszítette. Ha anyaként önállósdni, és családjától távolodni próbált, az alberletről alberletre vándorlással és örökös anyagi problémákkal kellett szembenéznie. Szülei a saját feltételeik mellett segítettek volna, de kapcsolatuk annyira megromlott, hogy bárkire inkább bízta volna kislányát, mint rájuk. Brigitta önértékelése rendkívül alacsony volt, nagyon rossz anyának tartotta magát, és egyértelműen jobb életet szeretett volna kislányának. Ennek biztosítékát egyedül abban látta, ha a gyerek Hollandiába kerül, ahol Brigitta korábban hosszabb időt töltött, és ahol jó tapasztalatokat szerzett. Életének legönállóbb, legboldogabb szakasza ehhez az országhoz fűződött, így szerette volna gyermekét is ott tudni. Találkozásunk elején teljesen elszánt volt az örökbeadás kérdésében, több ügyvéddel is beszélt már. Nyilvánvaló volt, hogy nagyon erősen kötődik gyermekéhez, önmagát érdemtelennek tartja az anyaságra, és erős benne a büntudat és az önbüntetői hajlandóság is. E mellett konkrét problémát jelentett a lakáskérdés, amelynek megoldásához addigra türelmét vesztette. A beszélgetésünkre szánt időt szinte teljes egészében annak szenteltem, hogy anyai szerepében erősítsem, hangsúlyozzam jelentőségét kislánya életében, és tájékoztassam arról, milyen érzelmi következményekkel járna saját és kislánya számára is az örökbeadás. Rendkívül alacsony önértékelése miatt nehezen fogadta ezeket az információkat, belegondolni is nehezebbre esett, hogy ekkora szerepe lehet kislánya életében, ezért fontosnak tartottam, hogy időt nyerjen. Kislányát öt napra sikerült helyettes szülőknél elhelyezni, mialatt Brigitta magára maradhatott átgondolni nehézségeit, lakás- és álláskeresésre fordíthatta az időt – rendkívüli hatékonysággal meg is oldotta mindkettőt. A legfontosabb hozadékként azonban megtapasztalhatta, milyen érzés neki, és milyen hatással van kislányára, hogy – ha csak rövid időre is – mások nevelik. Azóta több mint négy év telt el, és Brigitta azt állítja, ma már nem is nagyon emlékszik arra, hogy volt idő, amikor problémái megoldását az örökbeadásban látta. Nem tudom, mi történt volna, ha nem találkozik akkor valakivel, aki mindenképp elhelyezi az anyai szerepében való megerősítését, és az örökbeadás lelki oldalaira való felkészítését. De abban biztos vagyok, hogy egyetlen nőt sem lenne szabad hozzásegíteni az örökbeadáshoz anélkül, hogy valaki ezt megtenné.

Tisztelt Gyermekvédelmi Szakszolgálat!

Azzal a kéréssel fordulok Önökhöz, hogy ...-ben született, ... nevű gyermekem segítsenek megkeresni.

Az én nevem: Anyám neve is

Egykori élettársam, ..., intézetbe adta kislányomat – tudtom nélkül. Tudomásom szerint a gyerek nevelőszülőkhöz került.

Én nem mondtam le a gyerekről és szeretném vele a kapcsolatot tartani.

Nagyon kérem Önöket, segítsenek gyermekemet megtalálni.

Segítségüket nagyon köszönöm.

Tisztelettel: ...

Vannak országok, ahol az örökbeadást számításba vevőkkel folytatott munka szinte kizárólag abból áll, hogy annyira megerősítik őket, hogy képesek legyenek vállalni és felnevelni gyermekeiket. Norvégiában például gyakorlatilag nem létezik országon belüli örökbefogadás, részben a vér szerinti családok hatékony támogatása és megtartása, részben pedig a nevelőszülői rendszer kiterjedtsége miatt. Griffith szerint alapvetően két ok, az anyagi források hiánya és az emocionális támogatás nélkülözése vezet a gyerekről való lemondáshoz (5:4), és ahol az a két támogatórendszer megfelelően működik, ott magától nagy valószínűséggel nem dönt az örökbeadás mellett szinte senki. Bár vannak országok, amelyek gyakorlata támogatja ezt a kissé egyszerűsítettnek tűnő megközelítést, nem állíthatjuk, hogy ne lehetne olyan élethelyzet, amelyben valaki számára a megfelelő döntés az örökbeadás. Azt azonban ma már tudjuk, melyek azok a legfontosabb dolgok, amelyekre a szociális munkásoknak figyelniük kell az ilyen esetek kapcsán annak érdekében, hogy minimalizálják az érintettek szenvedéseit. Az örökbeadók döntésének elősegítéséhez elengedhetetlen, hogy minden lehetséges információt előre átadjanak nekik: tisztában legyenek a döntés minden alternatívájával. Szociális munkásként kötelességünk meggyőződni arról, hogy senki nem azért mond le gyermekéről, mert semmiféle más kiutat nem

ismer problémájára. Ugyanígy alapvető fontosságú, hogy értesüljenek más, hasonló helyzetet már átélt emberek tapasztalatairól, hiszen csak így készülhetnek fel arra, amit érezni fognak; és csak mindezen információ birtokában hozhatnak felelősségteljes döntést. E mellett le kell mondani arról az elképzelésről, hogy ezek a nők legjobban akkor járnak, ha békén hagyják őket, és olyan kevéssé kell részt venniük a folyamatban, ahogy csak lehetséges. Későbbi fájdalmukat és problémáikat csökkenti, ha úgy érezhetik, hogy részük volt az örökbefogadásban, és sokkal nagyobb valószínűséggel tudnak majd együtt élni döntésükkel, ha rendelkeznek információval az örökbefogadóról, és biztosak lehetnek benne, hogy gyermekük jó helyre került.

Az örökbeadás lehet valaki érvényes döntése, de nem születet alternatívák hiányából és elfogadhatatlan, hogy maximális szakmai segítség nélkül, izoláltan jusson bárki erre.

Természetesen azok, akiknek gyermekükről valamely külső kényszer – például szülői felügyeleti joguk bíróság általi megvonása – miatt kellett lemondaniuk, bizonyos szempontból más helyzetben vannak, az ide vezető speciális problémák más segítséget, beavatkozást igényelnek, más aspektusból viszont helyzetük nagyon is hasonló.

Tisztelt Igazgató Úr – Hölgy!

Kérelem

Lent nevezett azzal a kéréssel fordulok Önökhöz, hogy felvilágosítást kapjak Önöktől kislányomról, melyet az Önök intézete ... februárjában vett át, abból a célból, hogy őt örökbefogadó szülőkhöz elhelyezzék. Nehéz lenne most itt, az Önökhöz intézett levelemben, bizonygatnom bűnösségem vagy ártatlanságom mértékéről Önöket! De én a harmincöt év alatt már többször írtam Önöknek, Önök válaszoltak is levelembre, mert ezeket a válaszokat a mai napig őrzöm!

Én az eltelt 35 év alatt, ahol csak saját elgondolásom szerint segítséget kérhettem, mindenhova fordultam! Ezekről is őrzöm a dokumentációt. Tehát kislányom keresését, nem most teszem először! – És nem is utoljára! – Le kívánom szögezni, 56 éves nyugdíjas vagyok. Három felnőtt fiam van, és három szép kis unokám! Rendezett anyagi háttérrel bíró, és összetartó, rendes, szorgalmas három fiút neveltem fel. Mégis mindig űr volt a szívemben, mert kislányom hiányát éreztem, és jelenleg is érzem! Ebből nem lehet kigyógyulni!

Én magam is állami gondozott voltam, rajtam kívül a három testvéremmel együtt, én voltam a kisebb, és én születésemtől fogva nagykorúságomig! Akkor még nem úgy engedtek el bennünket az Intézetből, mint manapság engedik el a gyerekeket, hogy aki okosan gazdálkodik, megalapozhatja az életét, mert kap rá elég pénzt! A mi időnkben még sajnos nem is voltak olyan felvilágosultak a gyerekek, mint most! Rossz emberismerő voltam!

Hiába féltem az élet forgatagától, féltem hogy rossz útra keveredjek, igyekeztem mennél előbb tartozni valakihez, hogy biztonságban érezzem magam, mert az élettől nagyon féltem! Sajnos olyan embernek dőltem be, akiről nagyon későn tudtam meg, hogy nem kellett volna! Ő volt a lányom apja, aki kihasználta a naivitásomat! Ha az ember előre tudná, hogy elesik, akkor inkább leülne! Sajnos nem volt senkim sem, akihez tanácsért fordultam volna. Az akkori „Képes újság” szerkesztőjéhez is fordultam ...-ban segítségért, mert már akkor volt saját lakásom, jövedelmem és már akkor megvolt az első kislányom is! ... nevű újságírórt küldte a lap, járjon utána ügyemnek! Meggyőződtek arról itt, a ...-i gyámhivatalnál, hogy nem az erkölcstelenségem miatt került a lányom intézetbe. Azt mondták: minden mellett szól! Jogászt adtak volna a Laptól mellém, és már indítottam volna a pert az örökbefogadó szülők ellen, hogy visszakaphassam a kislányomat!

Felhívták a figyelmemet, hogy sikerem lehet az ügyben, de gondoljam át százszor is, mert igaz, hogy lakásom is van, és már a házasságból egy gyerek is született, de én még messze nem tudnék a kislánynak olyan anyagi háttérrel biztosítani, mint az örökbefogadó szülők, és lelkiileg is sérülne a gyerekeim! Én meg ezt végképp nem szerettem volna! Az ő érdekében lemondtam a per indítását, és 35 éve felemésztetem saját lelkemet és érzelmeimet! Nincs olyan este, hogy ne sírva aludjak el! Kérem, hogy szánjanak meg, bűnhődtem már elég! Írják meg, hogy hova adták ki örökbe! Az adatai: ...

Köszönettel: ...

„Közvetlenül a lemondás után a vér szerinti anyának meg kell kísérelnie, hogy feldolgozza döntése következményeit, fizikailag, emocionálisan és kognitív szinten is hozzászokjon a veszteséghez, ami érte, ugyanakkor meg kell birkóznia számos más eseménnyel, stressz-faktoral, amelyek szerephez jutottak az életében az alatt az idő alatt, amíg eljutott a lemondásig. (...) Valójában ez a felfokozott sebezhetőség és összezavarodottság ideje, sokaknál társítva azzal a sürgető vágygal, hogy életük visszatérjen a normális kerékvágásba.” (Winkler, 1988, 53. old.). Az, hogy ebben az élethelyzetben intenzív, akár terápiás segítségre lehet a legnagyobb szükségük, bár vitathatatlan, mégis ellentmondhat az igénynek, hogy minél előbb folytathassák az életüket. Ilyenkor is fontos, hogy minden tájékoztatást megkapjanak az elérhető szolgáltatásokról, különösen az önszolgáltató csoportokról, amelyeket nézetem szerint szociális munkás feladat volna megszervezni az örökbefogadás minden szereplője érdekében és esetében. A felkészült szakemberek elérhetősége mellett ugyanis legalább olyan fontos lenne az, hogy hasonló helyzetben levőkkel találkozhassanak.

A vér szerinti anyák életében rendre eljönnek olyan pillanatok, amikor felerősödnek a lemondással kapcsolatos érzések, és ezekben a pillanatokban vagy periódusokban nagyobb valószínűséggel fordulnak segítségért, mint máskor. Szakemberek szerint ilyen helyzet vagy esemény az örökbeadott gyerek születésnapja, amely különösen nehéz időszak. Az új párkapcsolatok kezdetekor szintén újra felmerül a bizalom, az intimitás, a szexualitás és az önértékelés problémája, másrészt az a dilemma, hogy elmondják-e ezt új partnerüknek. Feltépi a sebeket egy új gyerekek születése, ahol a kötődés és a vállalt szülői szerep kialakulása fokozza annak az időszaknak a fájdalmát, amikor mindez nem történt meg; és végül bármiféle nyilvánosság, más örökbeadók nyilatkozatai, beszámolóiról, ők mit éreztek, szintén újra közelebb hozza az élményt.

A probléma újra intenzívebbé válása többféle igényt szülhet. Lehet, hogy amire leginkább szükségük van, az a gyász-munka elvégzése, és a továbblépés. Winkler szerint a legtöbb vér szerinti anyát az viszi vissza azokhoz a szakemberekhez, akiket egyébként nem kívánnának újra látni, hogy gyászreakcióik súlyossága akadályozza őket életvitelükben. „Sok vér szerinti szülő gyász munkáját az segíti leginkább, ha más vér szerinti szülővel találkozhatnak. Nagy terápiás értéket tulajdonítanak annak a ténynek, hogy másokkal osztoznak sorsukban, megértik egymást, és megerősítést kaphatnak abban, hogy reakciójuk nem természetellenes, sőt, mindannyian így vannak ezzel. Az örökbeadott gyerek meggyászolása adja meg annak alapját, hogy többi nehézségükkel is szembenézzenek, amilyen az önértékelés, a helyzet másoknak történő elmondása, vagy a kereséssel kapcsolatos álláspontjuk.” (61. old.). Ez tehát jó kezdet lehet a többi probléma felgöngyölítésében, hiszen nagyon gyakran az örökbeadással nem szűnnek meg az azt szükségessé tevő nehézségek, csupán kiegészülnek az ebből eredő problémákkal.

A vér szerinti szülők esetében, az örökbe fogadottakhoz hasonlóan életük során bármikor bekövetkezhet az az időszak, amikor úgy érzik, hogy elengedhetetlen, hogy valamit megtudjanak a másiktól. Szintén a vér szerinti szülőkkel kapcsolatos, széles körben osztott sztereotípiák, hogy elutasítóan reagálnak

arra, ha gyermekük megpróbálja keresni őket, féltvén azóta kialakult életüket, amelyben senki nem tud a „botlásukról”. Természetesen ilyen is előfordulhat, és ezért is nagyon fontos, hogy a keresésben, bárki kezdeményezze is azt, szakember segítségét vegyék igénybe, aki segít átgondolni minden szempontot, többek közt azt is, hogy ne zavarják meg egymás életét. A kutatási eredmények azonban megint mást bizonyítanak. A már egyszer idézett Sorosky vizsgálat megkérdezte a vér szerinti anyákat, hogy szeretnék-e felfrissíteni azt az adatbázist, ami alapján gyermekeik megtalálhatják őket, ha keresik. Erre a megkérdezettek 95%-a igennel válaszolt. Sachdev megfigyelései szerint a vér szerinti anyák általában vonakodnak megtenni a keresés első lépését, nem érzik úgy, hogy joguk van felvenni gyermekükkel a kapcsolatot, de alig várják, hogy ők megtegye. Négy általa áttekintett vizsgálatból 82% és 92% közötti azon vér szerinti szülők aránya, akik beleegyeznének a találkozásba, ha gyermekük megkeresné őket, és a valóságban megkeresettek 70-98%-a ténylegesen igent mondott. (Sachdev, 1989, 4. old.). Ezekben az esetekben is fontos volna, hogy a vér szerinti szülők is találjanak olyan – örökbeadói kérdésekben járatos – szakembereket, akik segítségükre lehetnek annak feldolgozásában, ahogyan a keresés eredménye alakult.

Miért nem szóltak előre? – kérdezik világszerte azok a nők, akik hangot adnak az örökbeadással kapcsolatos élményeiknek. Dühösek, amiért a többenél jobb, gyakran egyetlen megoldásnak hittek valamit, ami váratlanul sok fájdalmat okozott a későbbiekben. Ugyanakkor nagyon sok lemondó szülőről továbbra sem tudunk semmit, a rossz érdekérvényesítés, önmaguk hibáztatása, a szégyen, és gyakran a továbbra is kilátástalan élethelyzet megakadályozza őket abban, hogy reális közelségbe kerüljenek saját érzelmeikkel, szükségleteikkel. Természetesen lehetnek köztük, akikről azért nem hallunk, mert teljesen elégedettek döntésükkel, és feldolgozták annak következményeit. De fájdalmasan valószínűtlen, hogy ők lennének többségben, ami viszont azt jelenti, hogy még nagyon sok dolgunk van. Az örökbeadással távolról sem az a helyzet, amellyel mindenki automatikusan jól jár, és élhet boldogan tovább. Az örökbeadóknak végre elkezdünk előre szólni erről. Legfőbb ideje lenne, hogy a lemondóknak is megtegyük.

IDÉZETT IRODALOM

- Griffith, K.C.: *The Right to Know Who You Are*. Katherine W. Kimbell, 1991
- Lifton, B.J.: *Lost and Found The Adoption Experience*. Harper and Row, New York, 1979
- Sachdev, P.: *Unlocking the Adoption Files*. Lexington, D.C. Health, 1989
- Sorosky, A.D.–Baran, A.–Pannor, R.: *The Adoption Triangle*. New York, Anchor, 1978
- 1997/2, 180-192. old.
- Wells, S.: On Being a Birth Mother. *Adoption and Fostering*, 1990 (14:2), pp. 30-31.
- Wells, S.: *Within Me, Without Me Adoption: an Open and Shut Case*. London: Scarlet Press, 1994
- Winkler, R.C. et al.: *Clinical Practice in Adoption*. Oxford, Pergamon Press, 1988

Amit az örökbefogadók veszteségeiről tudni érdemes

■ A FELDOLGOZATLAN VESZTESÉGEK HATÁSA AZ ÖRÖKBE FOGADÓ CSALÁDOKBAN (1. RÉSZ)

„Szóljon gyászod! A kín néma hangja
Úgy sugdos bent, hogy szívünk megszakasztja.”
(Shakespeare: Machbeth, Szabó Lőrinc fordítása)

Az örökbefogadás és a veszteség fogalma egyre gyakrabban jelenik meg együtt az örökbefogadásról gondolkodó szakemberek fejében, írásaiban¹. Nekem is meggyőződésem, hogy az örökbefogadás sikerességének egyik sarkalatos pontja az, hogy az örökbe fogadó család hogyan tudja kezelni azokat a veszteségeket, amelyek az örökbefogadást megelőzően a gyermektelenséggel küzdő szülőket, illetve a vér szerinti szüleit elvesztő gyermeket érték. Az örökbefogadók speciális élethelyzetéből fakadóan ugyanis számos olyan többletnehézség és „szülői plusz feladat” fakad, amivel csak akkor tudnak megbirkózni az örökbe fogadó szülők, ha saját veszteségeiket feldolgozták. Ahhoz, hogy a gyermek veszteségét kezelni, gyógyítani tudja a szülő, előbb azt felismerni és méltányolni kell tudnia. Erre pedig saját veszteségei felismerése, elfogadása és feldolgozása után válik képessé.

De hogy mit is jelent, miből is áll pontosan ez a veszteség, arról kevesebbet olvashatunk. Még kevesebbet olvashatunk arról, hogy konkrétan milyen hatásai lehetnek az örökbe fogadott gyermek lelki fejlődésére annak, ha az örökbe fogadó szülők nem dolgozzák fel természetlenségükből eredő veszteségeiket. S szinte semmit sem hallunk arról, hogy mi – az örökbefogadással foglalkozó szakemberek – hogyan segíthetnénk a jövőre örökbe fogadó szülőknek abban, hogy sikeresebben tudják feldolgozni veszteségeiket. Ezekre a kérdésekre próbálok meg válaszokat adni két részesre tervezett írásomban. Ebben a most olvasható részben bevezetéképpen szeretném számba venni, tudatosítani a gyermektelenséggel küzdők veszteségeit, s bemutatni, miért is olyan nehéz e veszteséggel való szembenézés az örökbefogadók számára. Mennyire nem segíti, sőt hogyan hátráltatja őket veszteségük felismerésében és gyászukban például közvetlen környezetük, az asszisztált reprodukcióval foglalkozó egészségügyi szolgáltatások üzenete, vagy a széles társadalmi megítélés.

■ VESZTESÉGLISTA

Nézzük tehát, milyen veszteségeket is szenvednek el általában a gyermektelenséggel küzdő házaspárok, vagy egyedülálló nők, mire az örökbefogadás gondolatáig eljutnak. Mire a házaspárok benyújtják örökbefogadási kérelmüket, addigra az éveken át tartó orvosi beavatkozások következtében már jelentős részük több sikertelen terhességen, spontán vetélésen is átesett. (Az elmúlt három év során az örökbefogadást megelőző pszichológiai tanácsadáson nálam megjelent házaspárok közel 70%-a több lombikprogramon volt már túl, s több mint 40%-uk vesztette el legalább egy ízben magzatát.) Ezért amikor a „vesztésgelistát” összeállítom, a spontán vetélés kérdését is érintem:

1. A felnőtt ember önmagáról alkotott énképe, magába foglalja azt a képességet, hogy gyermeket tud nemzeni, akit

képes felnevelni, és ez egészséges önbecsülésének fontos része. A meddőség diagnózisa pusztító erővel hathat a már kialakult énképre. A párok **elveszítik nőiességükbe, férfiasságukba, jövőre anyaságukba és apaságukba vetett hitüket mint önbecsülésük, identitásuk egyik meghatározó részét.**

2. A gyermek utáni természetes vágy egyben az öröklét utáni vágyat is kifejezi, amennyiben a gyermek szülei génjeit viszi tovább. A vér szerinti gyermek születése biztosítja a szülők számára a jövőre vonatkozó folytonosság- és biztonságérzetet. **Így a nemzőképesség elvesztése, a jövőkép elvesztését is jelenti.**
3. Ha olyan kutatásokat veszünk alapul, amelyek azt vizsgálták, hogy mi motiválja a gyermek utáni vágyat (F. van Balen, 1995.), akkor elmondhatjuk, hogy a gyermek az **egyén önkitaljesedésének, és az élet beteljesedésének a**

¹ Pizey, 1994, Smith, 1995, Herczog, 2001, Korbuly, 2005

vágyát is hordozza. Terméketlenség esetén ennek a „beteljesedésnek” a hiányát élük át.

4. A gyermeknemzés motivációi között nem elhanyagolható a társadalom és a környezet felől jövő implicit vagy explicit nyomás, arra vonatkozólag, hogy a sikeres élethez hozzátartozik a gyermek megléte is. A meddő nők **kimaradnak az „anyák” társadalmi csoportjából** is. A társadalom és a környezet felől érkező elvárásoknak való meg nem felelés érzése, az ilyen értelemben vett csökkentértékűség érzete gyakran megjelenik az előkészítő csoportokban: gyakran számolnak be arról a nyomásról is, hogy gyermeket kell „produkálniuk” a család, sokszor a nagyszülők számára is.
5. Jól tudjuk, hogy a terhesség ideje alatt az anyának kialakul egy belső, fantáziált képe jövő gyermekéről, és hogy ennek a belső képnek köszönhetően a legtöbb nő a terhesség második harmadától önálló lénynek tekinti magzatát. (Török, 2001)
Nincs ez másképpen a terhességet még el nem ért meddő pároknál sem. A meddőségi kezeléseik ideje alatt bennük is kialakul egy olyan „fantáziált gyermek” képe, aki képzeletükben és reményeikben mindvégig jelen lesz. Ez a „fantáziált gyermek” az ő esetükben azt a tudattalan célt is szolgálja, hogy az anya, a házaspár túlélje ezt a máskülönben kibíratatlan, traumákkal és szenvedéssel teli, irreálisan hosszadalmas időszakát a „gyermekvárásnak”. Hasonló jelenséget tapasztalunk az elhagyott gyermekek „fantáziált szülő” képénél. (Korbuly, 2005)
Meddőség vagy vetélés esetén tehát súlyos veszteséget jelent a gyermekről szóló fantáziák megghiúsulása. A „**fantáziált gyerekekről” való lemondás** nélkülözhetetlen része a meddőség meggyászolásának.
6. Az asszonyok **kimaradnak a terhesség, a szülés és szoptatás élményéből**. Ami nemcsak a legtöbb nő számára életre szóló élményből való kimaradást jelenti, hanem azt is, hogy a gyermekkel kialakuló kötődés ezen formái elvesznek.
7. A meddőség, illetve a meddőségi kezelés következtében a **párok szexuális kapcsolatának minősége romlik**. Sokan veszítik el a szerelmes együttlétekben régebben meglett örömeire való képességüket. (Forgács, 1993)
8. **Sokan veszítik el párjukat, házastársukat.**
9. Sok nő **elveszíti egészségét**, aminek következtében most már organikus okokból nem születhet gyermeke. Sokan **elveszítik nőies, vonzó külsejüket**.
10. A terméketlen párok gyakran **izolálódnak környezetükben**. Ennek egyik oka, hogy a magzatát elvesztő anyával legszűkebb környezete sem tud „mit kezdeni”, ezért

Tisztelt ...!

Nem kívánjuk a kislánnyal a barátkozást elkezdni, mivel a család ellenérzését váltotta ki az a tény, hogy a kislány kreol bőrű. Úgy gondoljuk, hogy a nagyszülőknek, közvetlen rokonoknak a gyermeket el kell fogadnia, mivel a családba való teljes beilleszkedése csak így valósítható meg.

Örökbefogadási kérelmünkben jeleztük, hogy színes bőrű (ázsiai, afrikai) gyermeket szívesen nevelnénk, de vélhetően roma származásút nem.

Ezúton szeretnénk a gyermek korát két év felettire megemelni.

2005.03.15.

Tisztelettel: ...

szinte „kommunikációs zárlat” alá kerül. Így magányukban fájdalmukat irreálisnak, magukat „abnormálisnak” érezhetik. Másrészt a terméketlen párok gyakran maguk zárkóznak el az olyan társas helyzetektől, ahol szembeülniük kell veszteségeikkel. Például kerülnek a várandós anyákat, vagy eddigi baráti társaságukat, ahol kisgyermek társaságában kellene lenniük.

11. Sokaknak **megrendül spirituális életük** is, ami szintén az identitás része. A házaspárok egy részénél az a tudat, hogy nem képesek gyermeknek életet adni, megkérdőjelezi Istenbe vetett bizalmukat, haragjuk Isten ellen fordul, s ha csak átmenetileg is, de elveszítik hitüket. Mások az igazságosságba, a sorsba vetett hitüket veszítik el.
12. Néhányan **elveszítik egzisztenciális biztonságukat** is, hiszen a nők egy része az éveken át tartó kezeléseik miatt elveszíti munkahelyét is, sokan erőn felüli anyagi áldozatot hoznak a végül is sikertelen orvosi beavatkozások miatt.

A meddőség és a vetélés következtében fellépő veszteség sajátossága, hogy az elvesztettől nincsenek konkrét, jól megfogható emlékek, emléktárgyak, ezért a gyászfolyamat nagy mértékben nehezített, ezekben az esetekben nem a múltat, hanem a jövőt kell meggyászolni. (Török, 2001) Mivel sok esetben sem a meddőség, sem a vetélés pontos okát nem lehet tudni, az önvád és a bűntudat nagy mértékben felerősödhet.

Ezek után nem meglepő, hogy több pszichológiai vizsgálatból az derült ki (Kedem P., 1990), hogy a meddőség megállapítása, ugyanakkora stresszt jelent a gyermekre vágyó párok életében, mint általában a gyermek vagy a társ elvesztése.

■ A VESZTESÉGÉLMÉNY ELHÁRÍTÁSA: LOMBIK-PROGRAM ÉS ÖRÖKBEOGADÁS

A normál gyász (például egy közeli hozzátartozó hirtelen elvesztése után) a teljes érzelmi **megrázkódtatással** veszi kezdetét, ami sokszor sokkos állapotot, vagy érzelmi „dermedtséget”, bűnültséget okoz. Ennek a rövid szakasznak a jellegzetessége

Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat
részére

Tisztelt ...!

A mostani konkrét felajánlás kapcsán a hétvégén elbeszélgettünk a családjunkkal a „kreol bőrű” baba kérdéséről. Miközben mi magunk el tudnánk fogadni bármilyen gyermeket, sajnos az a helyzet, hogy a szüleinkkel nem boldogulunk. Ők csak hozzánk hasonló, fehérbőrű kisbabát tudnak elképzelni, és nem tudjuk őket jobb belátásra bírni. Kicsit szégyellem is magam ezért, hiszen tőlük tanultunk toleranciát és szeretetet, és meglepett az elzárkózásuk. Persze tudom, ha kész tények elé állítanánk őket, meg tudnának szeretni egy fekete hajú, barna bőrű kisgyermeket is, de egyszerűen nincs már erőnk a hivatalokon, ismerősökön és ismeretleneken kívül még a saját családjunkkal is hadakozni.

A lényeg, hogy úgy döntöttünk, inkább várunk még egy kicsit a családjunkba talán jobban beleillő kisgyermekre és nem ..., mert neki is, nekünk is így lesz jobb.

Így az első sokkon túl nagyon fogjuk várni azt a boldogító telefont, és reméljük, hogy még idén el kell gondolkodnunk a kiságy helyéről. Addig is nagyon-nagyon sok kitartást és sikert kívánunk a munkájukhoz, és boldog gyermekarcokat.

2005.10.10.

Üdvözlettel: ...

még a **veszteség tagadása**: „Ez nem lehet igaz!” Az érzéketlenség fázisát a **felszakadó érzelmek** stádiuma követi, amelyben tulajdonképpen tudatosan a veszteség, s átélhetővé válik az e fölött érzett fájdalom. Itt a legkülönbözőbb érzelmek egymást váltva, kavargva léphetnek fel. Gyorsan válthatják egymást a szomorúság, a tehetetlenség, a megsemmisülés, a kiüresedtség, a kilátástalanság érzése. Megjelenik a düh és a tehetetlen harag, valamint a harag önmagunk ellen fordításaként a bűntudat és az önvád. A gyásznak ez a leghosszabb és legnehezebb időszaka, ami hónapokon keresztül tarthat. Ennek során juthatunk el az élesen el nem különíthető **elfogadás** stádiumába, s kezdetét veheti az önmagunkhoz, és a világhoz való új viszony kialakításának időszaka, amely – ha sikeresen zárul –, újból nyitottá válnak a világ számára, képessé válunk új kapcsolatok létesítésére, új kötődések kialakítására.

Sikertelen veszteség-feldolgozásról akkor beszélünk, ha a gyászt elfojtjuk vagy magát a veszteséget tagadjuk annak érdekében, hogy a vele járó fájdalmat elkerüljük. (A fájdalmas érzések elkerülését fent lehet tartani akár évekre, néha egy életen át is.)

A gyermektelenséggel küzdő házaspárok esetében egyre gyakrabban éppen ez a jelenség figyelhető meg. El **sem indulhatnak a veszteség feldolgozásának útján, mivel a veszteséggel való szembenézés „kényszere” sokszor a végtelenségig halasztódik.** S emiatt nem is igazán ők okolhatóak, hanem részben a fogyasztói társadalomnak a veszteséggel, a sikerrel, a „ja-

vak megszerzésével” kapcsolatos szemlélete, szűkebb és tágabb környezetük üzenete, a gyakran időnek előtte „segítségre szitó”, megtermékenyítést segítő orvosi-technikai arzenál, s nem utolsósorban az egészségügyben elérhető pszichológiai segítség teljes hiánya. (Tudomásom szerint egyetlen meddőségi centrumban sem foglalkoztatnak pszichológust.)

Az a házaspár, amelyik manapság gyermeket szeretne, és egy-két éves sikertelen próbálkozás után (ez a „türelmi időszak” is egyre csökken) orvoshoz fordul, hirtelen egy olyan egészségügyi gépezetben, egy olyan rendszerben találja magát, amelyben egyetlen sikeres megoldás lehetséges: bármi áron is, de megszülessen a gyermek! Egy olyan rendszerbe kerül, ami azt tükrözi, hogy az asszisztált reprodukcióval kapcsolatos technikai ismeretek messze megelőzték a gyermeknemzés lelki aspektusainak valódi megismerését (Forgács, 1993). Így aztán nemcsak a meddőség tényezőivel, de az éveken át tartó orvosi beavatkozásokból eredő súlyos lelki nehézségekkel sem foglalkoznak. A terméketlenség krízisének ez a medikalizációja lehetlenné teszi azt, hogy a párok terméketlenségük egyéb aspektusára is figyelni tudjanak.

A nálunk örökbefogadásra jelentkező párok nagy részénél nem találtak terméketlenséget okozó organikus okokat, de a gépezet ilyen esetekben is beindul, és a hat sikertelen művi spermabevitel után – természetes folytatásként – következhetnek a lombikprogramok. Ha ebből hatot fizet a társadalombiztosítás, akkor azt „ki kell használni!”. Ha ezalatt nem történt meg a teherbeesés, akkor azért, ha bekövetkezett sikertelen terhesség, akkor pedig azért kell tovább folytatni. És ez így megy éveken át. Nem szabad feladni, nem szabad megállni, nem szabad gondolkodni, érezni. Legjobb csak a technológiára figyelni.

Ez a kétségbeesett, olykor már-már dühödött, „egyszempontú” akarás engem a normál gyász folyamatában is megfigyelhető „ügybuzgalomra”, a munkába, a teljesítménybe való menekülésre emlékeztet, ami a fájdalom elfojtásának gyakori formája. Magam úgy gondolom, hogy a megtépázott énnak van szüksége arra, hogy „heroikus küzdelemként” élje át ezt az igen nehéz időszakot.

Ezt a hozzáállást erősíti a közvetlen környezet segítő szándékú üzenete is, amennyiben azt a modern társadalmi szemléletet közvetíti, miszerint: minden „problémára van megoldás”, „mindent el lehet érni, csak igazán akarni kell”, „a veszteségeken minél előbb túl kell lépni”, „erősnek kell lenni”, mert így lehetünk csak sikeresek, s ha a siker most a gyermek születése, akkor az érte folyó harcot „nem szabad feladni”.

Így aztán sok terméketlen pár számára ezek a beavatkozások a **meddőséget az egyszeri és konkrét, privát megrázkódtatás helyett, (ami normál esetben a gyászfolyamat kiindulópontja) publikus és hosszan elhúzódó krízissé tették.** (Nem így van ez azoknál, akiknek organikus okokból eredő meddőségét ma még nem tudják orvosolni. Tapasztalhatjuk is, hogy az ő esetükben könnyebb a szembenézés, az elfogadás.)

Hangsúlyozni szeretném, hogy ezzel nem azt akarom mondani, hogy a terméketlenséggel küzdő házaspárok nem szenvednek rengeteget, vagy tudatosan elkerülni igyekeznének a fájdalmat, vagy hogy, tudatosan, nem az őszinte gyermek utáni vágy indította el őket ezen az úton. Hiszen éppen mi, akik nap mint

nap találkozunk velük, látjuk, és éljük át némiképpen, azt a témérdek szenvedést, testi és lelki megpróbáltatásokkal terhelt küzdelmet, amit ezek a házaspárok magukat nem kímélve önfeláldozó módon folytatnak annak érdekében, hogy gyermekük születhessen. (S mi azokkal a házaspárokkal találkozunk csak, akik ebből az irreálisan hosszan tartó krízishelyzetből mégis sikeresen kerültek ki, legtöbbször kapcsolatuk megszilárdulásával. Nem tudjuk azonban, hány házasság ment tönkre, szakadt meg ennek az olykor erőltetett, s néha felesleges, erőpróbának a során.) Most ezt a jelenséget csak abból a szempontból vizsgáljuk, miért is olyan nehezített a természetlenségből adódó veszteség feldolgozása.

Visszatérve az előző fő gondolathoz: **Nincsen tehát egy kiindulópont, kezdőpont, ahol elindulhatna a veszteség felismerése, de még nagyobb problémának látom, hogy nincs végpont se, ahol végérvényesen el kellene fogadni a természetlenséget, le kellene mondania a párnak arról, hogy vérszerinti gyermekük szülessen.** Legalábbis ehhez a végponthoz – ami kezdete lehetne az örökbefogadás melletti egészséges elköteleződésnek – egyre ritkábban jutnak el a párok az örökbefogadásra való jelentkezésük időpontjáig. S erről megint csak nem ők tehetnek.

Az utóbbi időben egyre többen jelentkeznek úgy örökbefogadásra, hogy a jelentkezést követően még szeretnének „egy-két” IVF-programban részt venni, néha már a következő beavatkozás időpontja is ki van tűzve. Kérdésemre, hogy akkor miért most, ilyen ideje korán döntöttek az örökbefogadás mellett, általában azt válaszolják, kezelőorvosuk javasolta ezt „lelki könnyítésként”, vagy „biztosíték gyanánt”, így talán sikerülni fog a soron következő mesterséges megtermékenyítés.

De azt is egyre többen mondják el, hogy a megvalósult örökbefogadástól titkon azt remélik, hogy a gyermek utáni görcsös akarás megszűntével – amit az örökbefogadott gyermek megléte biztosít majd – megszülethet a régóta várt vér szerinti gyermek is. Mondják ezt azért, mert kezelőorvosuk, környezetük, és ők is jól ismerik az ilyen biztató, csodás esetekről szóló mítoszokat.

(De a csoda csak ritkán következik be, legkevésbé az ilyen kierőszakolt csoda. Mert a csoda mögött is van valami valóság, és ez legtöbbször a valódi belenyugvás, a vér szerinti gyerekről való tényleges lemondás. Szimbolikusan fogalmazva: a csoda nem azoknál történik meg, akik titkon azért reménykedve, gondosan elrejtik a pincébe a meddőségi kezeléseik közben vásárolt babakelengyét, mondván „egyelőre nincs rá szükség”, hanem azoknál, akik a meddőségi kezelést végleg befejezve „örökbe adták” egy másik kismamának „tudván-tudva”, hogy nekik már nem lesz szükségük rá. Csekélynek látszó, valójában lényegi különbség ez.)

Így tehát sokan úgy érnek az örökbefogadás kapujába – rosszabb esetben úgy is vágnak bele az örökbefogadásba –, hogy még mindig nem kellett igazából szembenéznük gyermektelenségükkel, esetleg le se mondtak a vér szerinti gyermek születéséről.

Igazából nem kellett szembenéznük mindazzal a veszteséggel, súlyos lelki sérülésekkel, amit ez a veszteség okozhat, s így nem is indulhat el a gyászfolyamat. (Nem véletlen, hogy az

Tárgy: Tájékoztató

Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat részére

Tisztelt ...!

Tájékoztatjuk Önöket, hogy alulírottak: ... a 2004 márciusában megtekintett ... gyermeket, annak származási bizonytalansága miatt nem kívánjuk örökbe fogadni.

Kérjük a Szakszolgálatot, hogy részünkre 3 éves kortól, fehérbőrű gyermek megtekintését és örökbefogadását tegyék lehetővé.

2004. április

Üdvözlettel: ...

Egyesült Királyságban például csak az asszisztált reprodukciós beavatkozások végleges befejezése után lehet jelentkezni az egyes örökbefogadással foglalkozó ügynökségeknél.)

Pedig ahogy Verena Kast (Kast, 1995) megállapítja: „Énképünk megrendülésekor – ami módfelett nehezen viselhető el – éppen a gyász, az ilyenkor feltóduló érzelmek szabadjára engedése... teszi lehetővé egy új énkép megszületését. A gyász az az érzelem, ami a bizonyágát veszített ember életében képes új rendet teremteni, képes új világlátást és azonosságtudatot belevinni”.

S ez a gyermektelen párokra is igaz, hogy csak megfelelő gyászfolyamat során tud a meddőségből eredő sérültség és fájdalom keserű érzése enyhülni. A **sikeres gyászfolyamat** végére a meddő pár tagjai fokozatosan belenyugszanak a veszteségbe, és úgy fogadják el az örökbefogadást, mint egy alternatív megoldást, s így válhatnak Noy-Sharav kifejezésével élve „**elég jó örökbe fogadó szülővé**”.

Sarkalatos különbséget jelent tehát, hogy valaki meddőségből eredő sérüléseire keresi és véli megtalálni a gyógyírt az örökbefogadás által, vagy ezeket a sérüléseket feldolgozva válik örökbe fogadó szülővé. S ha ez a különbség részben meghatározhatja az örökbefogadás sikeres vagy sikertelen kimenetelét, akkor az örökbefogadással foglalkozó szakembereknek az a feladatuk, hogy próbáljanak meg segítséget nyújtani a jövőendő örökbefogadók számára veszteségük feldolgozásában.²

² Jelen írásom folytatásaként („A feldolgozatlan veszteségek hatása az örökbe fogadó családokban 2. rész”) éppen arról szeretnék írni, hogy jelenleg milyen segítséget igyekezünk nyújtani a nálunk örökbefogadásra jelentkezők számára ahhoz, hogy veszteségeik feldolgozásával sikeresebb lehessen örökbefogadásuk. Ebben a következő részben szeretném részletesen kifejezni azt is, hogy ez a feldolgozás miért olyan elengedhetetlen az örökbe fogadott gyermek egészséges személyiségfejlődéséhez.

Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat
részére

Tisztelt Cím!

Örömmel vettük értesítésüket, hogy örökbe fogadható gyermeket tudnak megmutatni nekünk.

Legnagyobb sajnálatukra nem tudtuk elfogadni ajánlatukat, mert azt a kérésünket, hogy a gyermekkel egy családnak látsszunk: nem vették figyelembe ennél a felajánlásnál.

Számunkra fontos, ezt a legelső beszélgetésen is jeleztük, hogy a gyermek külsőre olyan legyen, mint mi. Aztán megpróbálunk a szeretetünkkel, türelmünkkel, figyelmünkkel olyan embert nevelni, aki magának is és nekünk is öröme válik.

Ehhez kérjük továbbra is segítségüket.

Megértésüket előre is köszönjük: ...

2005. szeptember 30.

■ SZEMBENÉZÉS A VESZTESÉGGEL

Most egyetlen házaspár esetét szeretném bemutatni a veszteség szempontjából. Egyetlen házaspárét azok közül, akik mélyeséges fájdalmukat önmaguk előtt is titkolják vagy azt társsal, sokszor kíméletből, nem képesek megosztani. Ez a pszichológiai tanácsadáson történt beszélgetésből vett rövid részlet jól példázza, hogy néha elég az elfogadás, a valódi együttérzés kifejezése, egyetlen empatikus megjegyzés ahhoz, hogy a házaspár el tudja kezdeni a szükséges gyász munkát. S ezt a pszichológiai tanácsadás során érdemes, sőt szükséges is megtenni.

Negyven év körüli, láthatóan jól szituált, rendezett külsejű házaspár ül velem szemben szorosan egymás mellé telepedve. Tiszta tekintetűek, megtörtség nem látszik rajtuk, kissé izgatottan mosolyognak, miközben megismerkedünk. Később kérdésemre, hogy milyen út vezetett idáig, az asszony kezd beszélni „Hát ez hosszú lesz” – mondja (milyen hosszú lehetett a valóságban, gondolom én, életkorukra tekintve), s szinte mesélni kezd. Olyan érzésem van, mintha más történetét mesélné: a megszakításokkal együtt kilenc éven át tartó orvosi vizsgálatokról, súlyos hormonális beavatkozásokról, az öt sikertelen lombik programról, amelynek eredménye két spontán vetélés volt, s végül egy súlyosan agykárosodott magzat, akit vallásos meggyőződésük ellenére elvetettek, később Mária petefészkét daganat miatt eltávolították.

Történetük végére a teljes kifosztottság érzését élem át. Kimondom... „Pontosan az” – szólal meg először a férfi, s szeme könnybe lábad, rettentő zavarban zsebkendőt kér feleségétől. Az asszony szinte mentegetőzve mondja felém fordulva „Még sose sírt emiatt”. „Talán itt az ideje” – válaszolom csendesen, s várok – türelmesen, sokáig. Sírással küzdve kezd arról beszélni a férfi, milyen nehéz volt „jól dönteni” a beteg gyermekkel való

terhesség megszakításáról, de ennyi év küzdelme után nem tudtak elfogadni egy súlyosan beteg gyermeket. „Nem tudtam, hogy neked is ennyire fáj” – mondja halkán az asszony, kezét a férfi kezére téve. Már mindketten sírnak, életükben először együtt. Később sikerül a férfinak arról beszélni, mi mindent fantáziált jövőendő fiáról, („mert ugye fiút vártam”), hogyan képzelte el, ahogy együtt vitorláznak majd, vagy nagyokat „bunyóznak”. Könnyein át mosolyog, ahogy eltemetett vágyaira emlékezik.

A következő alkalommal arról beszélnek, hogy nagyon felzaklatta őket múltkori találkozásunk, s nem is értik, mi történt velük hirtelen. Egész éjszaka nem aludtak, sokat beszélgettek, elővették a gyermekvárás alatt készült fényképeket is, sokat sírtak.

Most már beszélnek a két spontán vetéléskor átéltekről, s többek között arról, hogy a férfi magát hibáztatja, amiért „életre alkalmatlan spermái” miatt fogant beteg gyermek, s elmondják, a legnehezebb számukra talán az, hogy Istenbe vetett hitük is megingott a velük történt sorscsapások miatt, pedig hitük mindig segítséget jelentett eddigi nehéz élethelyzetükben. Az ülés alatt már nem zavartatja magát az asszony, ha sírnia kell. „Hoztam egy csomag zsebkendőt” – mutatja.

Már nem félnek saját fájdalmuktól. Elindultak azon az úton, aminek végén elbúcsúzhatnak „fantáziált gyermeküktől”, hogy szívükbe fogadhassák majd jövőendő örökbe fogadott gyermeküket.

■ FELHASZNÁLT IRODALOM

- Forgács A., Szeverényi P (1993): A meddőség és az asszisztált reprodukció pszichoszomatikája *Orvosi Hetilap* 134, 36: 1963-1967
- F. van Balen and T.C.M. Trimbos-Kemper (1995): Involuntarily childless couples: their desire to have children and their motives *J. Psychosom. Obstet. Gynecol.* 16: 137-144
- Herczog Mária (2001): Veszteség, gyász és örökbe fogadás, *Család, Gyermek Ifjúság*, 2001, 2:8-11
- Kast, V. (1995): A gyász. T-Twins, Budapest
- Kedem P., Mikulinser M., Nathanson Y.E. (1990): Psychological aspect of male infertility. *British Journal of Medical psychology* 63: 73-80
- Korbuly Ágnes (2005): Más-e vér szerinti családban nevelkedő társaihoz képest az örökbe fogadott gyermek? *Kézirat*
- Pizey C. (1994): Issues of identity and loss in the preparation and assessment of prospective adopters of young children *In: Adoption and Fostering* 18, 2:44-49
- Smith, R. K. (1995): Örökbe fogadók és nevelőszülők *Pont*, Budapest
- Török Zsuzsa (2001): „Meg sem születtem, alig, hogy élni kezdtem” *In: Letakart tükör. Magvető, Budapest*

„Más”-e az örökbe fogadott gyerek a vér szerinti családban nevelkedő társaihoz képest?

■ SZÜKSÉG VAN-E FELKÉSZÍTŐ TANFOLYAMRA AZ ÖRÖKBEOFOGADÁST MEGELŐZŐEN?

Egyetemistaként csecsemő- és óvodásotthonokban találkoztam először olyan gyerekekkel, akik tartósan vagy átmenetileg nélkülözni voltak kénytelenek a szülői gondoskodást, mivel szüleik életkörülményei, szociális helyzete, egészségi és/vagy pszichés állapota támogató családi környezet hiányával párosulva nem tette lehetővé, hogy gyermekeiket otthonukban neveljék. Ott találkoztam először olyan kisgyerekekkel, akik – hogy fájdalmukat elviselhetőbbé tegyék – fantáziájukban elfordultak a valóságtól, védekezésüként történeteket találtak ki számukra elveszett szüleikről, a velük való kapcsolatáról, megszerítve reális élethelyzetüket. Hároméves kislány mesélte el közös balatoni nyaralását édesanyjával, ajándékot is kapott tőle, mondta vidáman és büszkén: egy mosolygós szájú cica úszógumit. A valóságban ez a kislány soha sem látta szüleit, a cica úszógumit később egy mesekönyv lapján fedeztem fel. A csoportban csodálat vette körül, társas helyzete javult annak a kisgyerekeknek, akit látogattak a felnőttek, vele azonosulva csurrant-cseppent a többiek számára is a szülői törődésből. Szüleit egyetlen kisgyerek sem hibáztatta, ami pszichológiai szempontból érthető jelenség: az elhagyatottság, elutasítottság érzését csökkenti, biztonságérzetét növeli a felmentő körülmények keresése és szülei idealizálása által.

■ A VESZTESÉG-HÁROMSZÖG

Jacqueline Wilson, angol író Tracy Beaker története című könyvében láttató erővel hozza közel az intézetben nevelkedő gyermekek élményvilágát. Tracy Beakert több ízben elhagyta édesanyja, intézetben, nevelőszülőknél nevelkedett. A tizenegy éves, írói vénával megáldott, éles nyelvű, tüskés természetű, valójában esendő, sebzett, érzékeny kamaszlány környezetével bizalmatlan, nem vállalja fel szeretetérzéseit, megbántottságát elrejt, elutasítón, bántón bánik környezetével. Anyja elvesztése fölötti fájdalmát, dühét maga előtt is rejtgeti, vele szembeni indulatai a hozzá közel állókra tevődnek át. Kapcsolata ellehetetlenül látszik környezetével, amikor felbukkan iskolájukban egy író, Cam, akivel kölcsönös szimpátiájuk fokozatosan alakul. Am ahogy John Bowlby pszichoanalitikus a korai kötődés-elmélettel foglalkozó munkájában írja: „ha a gyerek egy már számára fontos kapcsolatot elvesztett, akkor a szeretett személy elvesztése után tartózkodik attól, hogy szívét bárki másnak odaadja, mert attól fél, hogy újból összetörik majd.” (Bowlby 1965, 66.) Így viselkedik Tracy Baker is, mindent megtesz, hogy ellehetetlenítse kapcsolatukat leendő örökbefogadójával. Ilyeneket mond Camnek: „Az anyukám még holtan sem mutatkozna ilyen ócska tragacsban”. Felmentő körülményeket keres elhagyó édesanyja tetteire: „Anyá fogadok, hogy már rengetegszer keresett, csak nem tudja, hol lehetek”. „Már rengetegszer meglátogatt, és majd eljön, és örökre elvisz”. „Mert az anyukám biztosan túl messze lakik ahhoz, hogy csak úgy meglátogasson. Igen, még az is lehet, hogy valahol külföldön van, mindig is szeretett utazni”.

Ebben az élethelyzetben a gyermekek, hogy kevésbé fájjon nekik elhagyatottságuk, hogy a környezet sajnálkozását, szánalmát ne tudják magukon, sebezhetőségüktől óvják magukat az-

zal, hogy sokszor pökhendien, elutasítóan viselkednek környezetükkel, szereteteikkel.

A könyv végén ezt mondja magáról Tracy: „Mindenkit meg kellett bántanom, hogy megmutassam nincs rájuk szükségem, mert akkor ők nem bánthatnak engem.”

Korábban átélt veszteségeket követően minden bekövetkező, vélt, vagy várt veszteséggel való megküzdés nehezített. Ezért van Tracynél is, hogy minden felé irányuló közeledést bizalmatlanul fogad.

Az örökbefogadás témakörében kulcsfontosságú lélektani fogalom a veszteség, és annak szerepe az örökbe fogadó családok életében. Az örökbefogadással foglalkozó szakirodalom egy úgynevezett **vesztesség-háromszögről** beszél. Veszteséget él át a vér szerinti szülő, mikor örökbe adja gyermekét, veszteség éri a gyermeket, akiről anyja lemond és születése pillanatától, vagy vele való rövidebb-hosszabb, sok esetben megszakított együttléteket követően őt nélkülözni kénytelen, és veszteség éri az örökbe fogadó szülőt is, hogy nem született gyermeke.

Az örökbe adó anyákat a felmérések szerint sok esetben előítélet, elutasítás övezi, a megkérdezett örökbefogadók egy része így nyilatkozik a vér szerinti szülőkről: „– Ilyen tette nem lehet mentség. – Nem is ember az ilyen, aki el tudja dobni gyermekét. – Önző dolog nem védekezni. – Hol van az ilyen embernek a felelősségtudata. – Elképzelhetetlennek tartom, hogy juthat valaki ilyen döntésre. – Nem kéne engedni, hogy találkozzon vér szerinti anyjával az örökbe fogadott gyerek, csak összetörné a lelket”.

A megkérdezett örökbefogadók másik része megértőbben viszonyul a gyermekeiket örökbeadó szülőkhöz.

Ilyeneket mondanak:

„– Nehéz helyzetben lehetett, hogy meg kellett tennie ezt a lépést. – Lehet, hogy intézetben nevelkedett, nem volt hová vinnie

Tárgy: Ismerkedés megszakítása

Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat
részére

Tisztelt ...!

Alulírott ... 2005. október 26-án, telefonon ... személyre tett el-
fogadásunkat megváltoztatni kívánjuk.

... örökbefogadására vonatkozó szándékunk visszavonását az
alábbi okok alapján kérjük:

Első találkozásunkkor a kislányt – a gyakorlatnak megfelelően –
csak távolról láttuk, majd ezt követően két alkalommal „barát-
koztunk”. Ekkor nyílt alkalmunk a közelebbi, alaposabb megte-
kintésre, mely alkalommal vált nyilvánvalóvá, hogy a gyermek vo-
násai, külső jegyei, külleme a miénktől nagyon eltérő.

Fent említett okok miatt jutottunk arra az elhatározásra, hogy
korábban személyére tett örökbefogadási szándékunktól elállunk.
Bízunk benne, hogy a kislány számára a történetek semmilyen ne-
gatív kihatással nem lesznek.

Megértésében bízva, a történetekért szíves elnézését kérjük.

2005. 11. 05.

Tisztelettel:

...

*gyerekét. – Szociális problémái lehettek. – Önzetlen volt, hogy ki-
hordta, és nem elvetette a gyermeket. – Végül is az örökbeadás-
sal gondoskodott gyermekéről. – Nem volt, aki segítsen neki a
bajban.*

*– A gyerek érdekeit nézte. – Sokáig tarthat, amíg kiheveri
döntését.” (Korbuly, 2005)*

Valójában az örökbeadók többsége olyan szülő, akinek
pszichoszociális helyzete, pszichés állapota, életkora, anyagi
helyzete nem teszi lehetővé, hogy önmagán kívül másról is gon-
doskodjon, nem áll mögötte olyan család, amelyhez szükség ese-
tén támogató segítségért fordulhatna. Többen maguk is állami
gondoskodásban nőttek fel, nem rendelkeznek a problémák
megoldásához szükséges családi mintával, megküzdő stratégiá-
val.

Egy örökbe fogadó asszony mesélte el gyermeke vér szerin-
ti anyjával való találkozását:

Judit 20 éves hajadonlányként, egy szerelmi kapcsolatból
szülte meg gyermekét, akit – a fogantatás pillanatától – jól tud-
ta, nem fog tudni felnevelni. ő maga szüleivel élt, saját kereset-
tel nem rendelkezett, a gyermek apja nő volt: sem Judittal való
kapcsolatát, sem a gyermeket nem vállalta fel családja előtt. Az
anya húzta-halasztotta a döntést: megosztani félt környezetével
titkát, attól tartott szülei elutasítják, kitagadják. Ahogy teltek a
hetek „kicsúszott” az időből, a magzat növekedett, terhessége
nyolcadik hónapjában egy alapítványhoz fordult segítségért, így

került kapcsolatba a házaspárral, aki örökbe fogadta gyermekét.
A házaspár a szülésnél is jelen volt, mesélték, hogy Judit rá sem
pillantott az újszülöttre, könnyes szemekkel kérte, szeretetben
neveljék fel gyermekét. A házaspár fényképet is készített a vér
szerinti anyáról. Fontosnak tartják, hogy a gyermek tudja, szü-
lő-anyja vágyott rá, szeretete volna felnevelni, ám körülményei
nem tették ezt lehetővé: úgy gondoskodott róla, hogy örökbe ad-
ta, olyan szülőket keresett neki, akik mellett biztonságban tud-
hatja gyermekét.

A néhány hetes kornál idősebben örökbe fogadott gyerek
korai kötődése sérülhet, abból adódóan, hogy a kezdeti időben
több veszteségélményt is átélni kényszerül a gondozó szemé-
lyek változása miatt. A korai gondozás során a szülőanya/gon-
dozó gyakran nem megfelelő módon áll rendelkezésére, a szük-
ségleteire ráhangolódó, reflektív, empatikus, megfelelően tükrö-
ző bánásmód hiányában cseperedik a gyermek. Az örökbe foga-
dó szülőknek tudniuk kell, hogy a kezdetektől nem családban
nevelkedő gyermek az átlagos gyermekgondozásnál jóval inten-
zívebb szülői odafordulást igényel. Winnicott szavaival, az
örökbefogadónak a szülői funkciókon túl „teljes állású pszicho-
terapeuta szerepét kell betölteniük”.

A születése pillanatától örökbefogadói családban nevelkedő
gyermek is kettős identitással rendelkezik, mind örökbe fogadó
anyjával, mind vér szerinti anyjával azonosul. Vér szerinti any-
ja képe örökbe fogadó szülője közvetítésével épül be személyes
élményvilágába, ezért hangsúlyos, hogy az örökbefogadók mi-
lyen módon viszonyulnak és milyen mértékben képesek elfo-
gadni a gyermekeiket örökbe adó anyákat. Amennyiben az
örökbefogadók negatív képet festenek le a gyermek vér szerinti
szülőjéről, úgy a gyermek is részben, elfogadhatatlannak, rossz-
nak, elutasítottnak éli meg magát, ami negatívan hat későbbi
személyiségfejlődésére. Ahogy ezt József Attila *A bűn* című ver-
sében írja:

*„Zord bűnös vagyok, azt hiszem,
de jól érzem magam,
Csak az zavar e semmiben
Mért nincs bűnöm, ha van.*

*Hogy bűnös vagyok, nem vitás.
De bármit gondolok,
Az én bűnöm valami más.
Tán együgyű dolog.*

*Mint fősvény eltűnt aranyát
E bűnt keresem én
Elhagytam érte egy anyát,
Bár szívem nem kemény.”*

Az örökbe fogadó szülőknél az örökbefogadást rendszerint
kellemetlen és bizonytalan kimenetelű meddősségi vizsgálatok,
hosszan tartó orvosi beavatkozások, a teherbe esést segítő, arra
a statisztikai adatok alapján alacsony százalékban esélyt adó, a
nők egészségi állapotát veszélyeztető, költséges beavatkozások
előzik meg. Gyermektelenségük okáról kimutatható egészségká-

rosodásuk hiányában sokszor orvosi magyarázatot sem kapnak a párok. Addig természetes és magától értetődő jövőképüket újra kell értékelnük a leendő szülőknek.

Katalin és Zoltán 10 éve kötöttek házasságot, három év telt el, mire közös otthonukat, a leendő gyerekszobával szépre, kényelmesre berendezték. Teltek-múltak a hónapok, vágyott és betervezett gyermekük természetes úton való megfogantatása késlekedett. Másfél év telt el, házi orvosuk javaslatára keresték fel a főváros egyik meddőségi centrumát, ahol alapos kivizsgálásukat követően minimális hormon-eltérésüket hamar orvosolták. Sajnos ezek után sem esett teherbe az asszony, s bár további kimutatható egészségkárosodása egyiküknek sem volt, a teherbeesés megsegítésére megindult a meddőségi kezelés. Az úgynevezett Asszisztált Reprodukciós Eljárások közül először méhen belüli mesterséges megtermékenyítéssel (inszemináció) próbálkoztak négy alkalommal, majd ennek eredménytelenségét követően öt éven keresztül hat alkalommal (ennyit fizet a Tb) lombik-bébi (IVF-ET-azaz In Vitro Fertilizáció Embrió – Transzfer) programban vettek részt. „Minden beavatkozást követően újraéledt a remény - mondja a házaspár -, hátha most sikerül, majd következett az újbóli csalódás, a lemondás az elképzelt gyerekről. Olyan is volt, hogy öthónaposan szakadt meg a terhesség”- folytatja az asszony, miközben férje szorosán átöleli, s könnyeikkel küszködve mindketten szemérmesen elfordulnak. Gyermek nélkül nem tudják elképzelni életüket, s ha már nem lehet saját gyerekük, örökbe fogadnának egyet.

Az válhat „elég jó” örökbe fogadó szülővé, mondja a szakirodalom, s munkám során magam is ezt tapasztalom, aki saját nemzőképtelenségével kibékült, átélte, elgázosolta meg nem született gyermekét, és az örökbe fogadást mint alternatív gyermekvállalási lehetőséget elfogadni kész. Sajnos gyermektelenségét nem mindenki képes kellő mértékben feldolgozni, felvállalni önmaga és ezért környezete előtt sem. A fel nem vállalt, titokban tartott örökbe fogadások zavart okoznak a szülő és a gyerek, valamint az ilyen módon működő örökbe fogadó családok szűkebb és tágabb környezetével való kapcsolatában.

Eszembe jut annak az asszonynak az esete, aki gyermeke örökbe fogadását megelőzően kitömött hassal járt a terhesség látszatát színelve, így rejtve vélt szegényét, hogy nem születhet saját gyereke. Gyerekterápiában is találkoztam olyan szülővel, aki a szokásos anamnézis (a gyereke előéletére vonatkozó kérdések) felvételekor részletesen beszámolt terhessége körülményeiről, hány hetesen, milyen módon szülte gyermekét, még a terhessége időszakáról is hozott emlékeket. Óvodás kisfiuknak elköborlásai, és mások apróbb tárgyainak zsebre rakása miatt kértek terápiás segítséget a szülők. A terápia sehogyan sem haladt, közös játékainkat a meg nem értettség, a talány vette körül. Fordulópont a terápia harmadik hónapjában történt, amikor az anya megtisztelt bizalmával, megosztotta titkát, Lacika örökbe fogadott gyermek. Nem sokkal később a család úgy döntött, Lacikának is elmesélik származása történetét. A megmondást követő terápiás órákon Lacika közömbös hangon játék közben közölte: „Én nem is az anyukám pocakjából jöttem ám ki!” Ezt köve-

tően kis apró figurákat vett elő, akik elindultak az északi sarkra kincseket keresni, közben folyton elvesztek, eltévedtek, és Lacika mindig izgatottan segítségükre sietett a játékban, hogy visszataláljanak otthonukba, s ezt követően mindig megkönnyebbült. Annyit mondtam, hogy az anyu is hazavitt téged otthonotokba, miután rád talált, azóta éltek együtt. „És ez már így is marad.” - nyugtatta magát Lacika. A titok megosztódott, annak tudattalan megfejtési kísérlete, a keresés, kóborlás okafogyottá vált, Lacika lelki működésének hírmondója, a tünet elmaradt.

■ SZÜLŐI PLUSZ FELADATOK

Szülővé válva tudatosan és tudattalanul hat ránk az otthonról hozott családi minta.

Gyermekek nevelve minden szülő igyekszik követni – részben elkerülni – a gyerekkori családjában megélt, korai kapcsolati élményei, tapasztalatai, életeseményei, emlékei mentén belsővé vált szülői képet. Örökbe fogadói szülői mintával azonban az örökbe fogadásra jelentkező szülők többsége sem családjukban, sem környezetükben nem találkozott. A leendő szülők érthető módon keveset tudnak a saját családjából kikerülő, veszteséget átélt gyermekek pszichés sajátosságairól. A korai elszakadást átélt örökbe fogadott gyermek átlagtól eltérő reakcióit sokszor nem a fejlődés természetes velejárójának, hanem saját szülői kudarcuknak tudják be a meddőség okozta traumatizáltságuk miatt szülői szerepükben elbizonytalanodott, önképükben, önbecsülésükben időszakosan labilis örökbe fogadók.

A sikeres örökbe fogadásnak feltétele, hogy a szülők lelkileg, testileg és szellemileg is felkészüljenek gyermekük fogadására.

Az örökbe fogadás életre szóló elköteleződés: olyan mentális „szülői plusz feladatokkal” jár, amit minden leendő örökbe fogadónak nemcsak ismernie kell, hanem érzelmileg is át kell élnie és el kell fogadnia.

Vázlatosan:

- A hosszan tartó gyermekvárással járó pszichés és fizikai megterhelések.
- A szűkebb és tágabb környezet felől érkező sürgettség a gyermekvállalással kapcsolatban. A gyermektelenség társadalmi kezelése.
- Hiányzik a terhesség és szülés mint előkészítési szakasz. A gyermekkel kialakuló elsődleges kötődés halasztódik.

Tisztelt ...!

Köszönjük szépen a lehetőséget a kérelmünk teljesítésére. A személyes találkozásunk során a gyermek és a férjem között nem jött létre kölcsönös szimpátia.

2005. 11. 03.

Tisztelettel: ...

- Egyes örökbe fogadó szülőknél az örökbe fogadást hosszú orvosi beavatkozás előzi meg. A párok intim szférájába való beavatkozás hatására a párok énképe romlik.
- Az örökbe fogadást alkalmassági vizsgálat előzi meg, vér szerinti gyermeket bárki szülhet.
- Elvárják önmaguktól és tőlük, hogy ugyanúgy kötődjenek, mintha biológiai gyerekük lenne, miközben akceptálniuk kell a gyerek örökbe fogadottságát és a biológiai anyát.
- Az örökbe fogadás megmondásának terhe, és eonek felelőssége, a gyerek erre adott reakciójának elviselése.
- Idősebb korban örökbe fogadott gyerek személyiségének, szokásrendszerének megismerése, elfogadása, és tiszteletben tartani tudása.
- A korai élmények esetleges károsító tényezők, ezért a szülőknek terápiás funkciót is el kell látniuk a normál szülői funkciók mellett.
- Az örökletes tulajdonságok ismeretének a hiánya, ezzel kapcsolatos kíváncsiság, aggodalom.
- A vér szerinti szülő örök harmadikként a család életében.
- A megmondás ténye és minősége. Ne hangsúlyozzák túl, de ne is bagatellizálják a gyermek örökbe fogadottságát.
- A környezettel való megoszthatóság kérdése.
- Serdülőkori identitásválsága idején megfelelően segítő és támogató módon a gyerek rendelkezésére állni.
- Amennyiben eljött az ideje, segíteni a vér szerinti szülővel való kapcsolatfelvételt.

Az örökbe fogadásra felkészítő tanfolyamok az örökbe fogadói családok fent felsorolt sajátosságainak explicitté tételében, ezek átgondolásában és érzelmi átélésében kívánják segíteni az örökbe fogadásra váró szülőket.

Visszatérve az eredeti kérdéshez: Más-e az örökbe fogadott gyermek vér szerinti családban nevelkedő társaihoz képest? Egyet biztosan tudunk: az örökbe fogadott gyermek alapélménye különbözik vér szerinti társaitól, mivel más anya neveli fel, mint aki megszülte.

Optimális esetben különbözőségében más, másságában különböző a növekedő gyermek, ha szülei részéről megéletheti a személyre szóló gondoskodást, egyéni sajátosságainak figyelembe vételét és a szükségleteire ráhangolódó, együtt érző, empatikus szülői törődést.

Így örökbe fogadott és vér szerinti családjában nevelkedő gyermek egyaránt önálló, autonóm, független, az együttéléshez és önérvényesítéshez szükséges mértékben alkalmazkodni tudó, mások személyiségét, egyediségét elfogadni és tiszteletben tartani tudó, érett, örömképes, megfelelő érzelmszabályozó és önismereti funkcióval rendelkező felnőtté válhat.

IRODALOMJEGYZÉK

- Bede, N. (2000): Kvázi „hasítáros” helyzetek. *Család Gyermek Ifjúság*, (9),6: 22-24.
- Bencsik, A. (2003) *Várva Várt Babák*. Magánkiadás
- Bowlby, J. (1965) *Child Care and the Growth of Love*. London, Penguin
- Fónagy, P.-Target, M. (1998): A kötődés és a reflektív funkció szerepe a szelf-fejlődésben. *Thalassa*, (9), 1:5-43.
- Hermann Alice (1979): *A gyermekben érlelődik a jövő*. Válogatott írások. Kossuth Könyvkiadó
- Hermann, I. (1984): *Az ember ősi ösztönei*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.
- Korbuly, Á. (2005): A vér szerinti szülő reprezentációja, mint „fantom” örökbe fogadó családokban. *Család Gyermek Ifjúság*, (14), 3:13-18
- Pulay, K. (1997) *A kötődésről és az anyahiányról in.: Fejlődéslektan Olvasókönyv szerk.: Bernáth László, Solymosi Katalin*. Budapest, Tertia kiadó.
- Smith, R.K. (1995) *Örökbe fogadók és Nevelőszülők*. Gyermekvédelmi kis-könyvtár. Sorozatszerkesztő: Herczog Mária Pont kiadó
- Wilson, J.: (1991) *Tracy Beaker története* Animus kiadó
- Vikár, Gy. (1980): *Az ifjúkor válságai*. Gondolat, Budapest.
- Winnicott, D.W. (1999): *Játszás és valóság*. Animula, Budapest.
- Winnicott, D.W. (2004) *A kapcsolatban bontakozó lélek*. Válogatott tanulmányok. Szerk.: Péley Bernadette Új Mandátum Könyvkiadó

Sikerek és buktatók az örökbefogadásban

■ A FELKÉSZÍTŐ TANFOLYAMOK TAPASZTALATAI

Szerzőnk, az Ágacska Alapítvány munkatársaként 29 örökbefogadási tanfolyamot tartott kollégáival: 500 szülő felkészítésében vett részt személyesen. Tanulmányában annak érdekében foglalja össze tanfolyami és terápiás munkáját, hogy a leendő örökbefogadók képet kapjanak a magyarországi örökbefogadás tapasztalatairól, különös tekintettel az örökbefogadás sikerét veszélyeztető tényezőkre.

Az örökbe fogadó szülők többségét olyan párok teszik ki, akik több éves teherbe esési próbálkozás után jutottak arra az eredményre, hogy családjukba fogadnak egy kisgyermeket. Hatalmas vágy él bennük a gyermekre, a gyermeknevelésre, éppen ezért sokan azt gondolják, hogy ők nagyon ideális szülei lennének egy kisgyermeknek. Ebből adódóan nem igazán értik, miért van szükségük még erre a plusz „teherre”: végig ülni egy tanfolyamot. Fontos megérteni, hogy az örökbe fogadott gyermek nevelése sok esetben eltér a vér szerinti gyermek nevelésétől. A gyermekvédelemben dolgozó, örökbefogadással foglalkozó szakemberek nap mint nap szembekerülnek azzal a ténnyel, hogy az örökbe fogadni szándékozó szülők sokszor nincsenek teljesen tisztában azzal, mire is vállalkoznak. Tele vannak bizonytalansággal, kétségekkel, sokszor az alapvető információkat sem ismerik arra vonatkozóan, hogy mit is jelent az örökbe fogadás, milyen jogi és pszichés következményekkel jár az, ha magukhoz fogadnak egy gyermeket. Ez néhány esetben oda vezethet, hogy az örökbe fogadó szülő felbontja az örökbefogadást. Ezt mindenképpen el kellene kerülni.

■ MIBEN MÁS AZ ÖRÖKBEOFOGADÁS?

Az örökbe fogadott gyermekeknek sokkal nagyobb biztonságra van szükségük, hisz róluk már egyszer lemondtak: az ebből fakadó traumákat cipelik magukkal egy életen át. Éppen ezért nagyon fontos az állandóság, hogy olyan családba kerüljenek, amelyet már nem fognak elveszíteni. Az örökbe fogadó szülő és gyermeke kapcsolatában több a probléma, mint a vér szerinti kapcsolat esetében. A szülő sokszor bizonytalanabb, érzékenyebb, a gyermek pedig nagyon gyakran próbára teszi a szülő szeretetét.

Örökbe fogadott gyermek nevelésekor felmerülhetnek olyan problémák, amelyek egy vér szerinti gyermek nevelésekor nem fordulnak elő. Például, hogy hogyan kezeljék a szülők a gyermek múltját, gyökereit, hogyan mondják el, hogyan beszélgeszenek a gyermekkel arról, hogy neki mások a vér szerinti szülei, hogyan kezeljék azokat a viselkedési és érzelmi problémákat, amelyek a gyermek által átélt korábbi veszteségekből fakadhatnak. Még akkor is, ha nyíltan beszélnek a családban az örökbe fogadásról, más kérdésekkel, érzelmekkel találhatják szembe magukat a szülők.

Ezenkívül fontos arra is gondolni, hogy a vér szerinti gyermeküket váró szülőket a kilenc hónap alatt rengeteg tanáccsal látják el a körülöttük élő emberek, és ha bármiféle kétségük, problémájuk, kérdésük merül fel a gyermek fogadásával kapcsolatban, számos lehetőségük van arra, hogy ezeket megbeszéljék tapasztaltabb szülőkkel. Ezzel szemben az örökbefogadó szülők ritkán fordulnak rokonokhoz, barátokhoz a kétségeikkel. Egyrészt sokszor nem is osztják meg a tágabb környezetükkel, hogy mire készülnek, másrészt hogyan kaphatnának választ azokra a kérdésekre, dilemmáikra, amelyek kifejezetten az örökbefogadásra, az örökbe fogadott gyermek érkezésére vonatkoznak. Kérdéseiket ezért sokszor inkább magukban tartják, ami csak tovább növeli a szorongásukat, bizonytalanságukat. Sokszor a párok még egymás között sem tudnak nyíltan beszélgetni a kétségeikről.

■ MIBEN SEGÍT A FELKÉSZÍTŐ TANFOLYAM?

Nagyon fontos funkciója a felkészítőnek, hogy a párok találkoznak olyan emberekkel, akik szintén hasonló helyzetben vannak. Sok esetben már maga ez a tény, hogy mások is küzdenek ugyanilyen problémával, oldhatja bennük a feszültséget, a szorongást.

A felkészítő tanfolyam csoportos konzultáció keretei között valósul meg. A csoport középpontjában a tagok élményei állnak, bár az információk átadásának is helye van. Egy ilyen csoportos konzultáció nem terápiás csoport, hiszen a részt vevő személyek kielégítően működnek az élet legtöbb területén, de szükségük van segítségre egy szituációs probléma megoldásához, vagy előre látott nehézségek elkerüléséhez. Az örökbefogadás problémakörének tisztázására teljes mértékben megfelel a csoportos konzultáció működési keretként.

A tanfolyam legfontosabb funkciója, hogy sikeressé tegye a későbbi örökbefogadásokat.

■ A SIKERES ÖRÖKBEOFOGADÁS TÉNYEZŐI

Witkin vizsgálatában (idézi Vincze, 1995) csecsemő- vagy kisgyermekkorban örökbefogadott felnőtteket kértek meg, hogy értékeljék örökbefogadásuk sikerességét, szülei kompetenciáját az örökbefogadásban. Az eredmények szerint az örökbefogadás sikerének az alábbi kimutatható tényezői vannak:

Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat
részére

Tisztelt ...!

Azzal a kéréssel fordulok Önhöz, hogy segítségemre legyen abban, hogy megtudjam melyik kórházban és pontosan (óra, perc) mikor születtem.

Örökbe fogadtak, így minden ami rólam esetleg nyilvántartásban van, titkos.

Annyit tudok magamról, hogy a ... Csecsemő- és Anyaotthonból kerültem örökbefogadó szüleimhez 1962-ben.

Kérem segítségét arra vonatkozóan is, hogy esetlegesen van-e arra mód és lehetőség, hogy esetleges örökölhető, vagy vérszerinti szüleimnél előforduló betegségekről bővebb információval rendelkezzen.

Segítségét, támogatását köszönöm.

2004. 03. 29.

Tisztelettel: ...

Tisztelt Hölgyem/Uram!

Segítségüket szeretném kérni, mert örökbefogadott vagyok és szeretném megtalálni a vérszerinti szüleimet.

Erről csak annyit tudok, hogy az eredeti nevem: ..., születési időm: ..., és egy csecsemőotthonból fogadtak örökbe, kb. 1 éves koromban.

Kérem, hogy amennyiben tudnak, segítsenek.

Elérhetőségeim: ...

2004. 03. 25.

Tisztelettel: ...

Tisztelt ... Úr!

Azzal a kéréssel fordulok Önhöz, hogy segítségemre legyen kapcsolatot találni biológiai szüleimmel, amennyiben ők is akarnak velem kapcsolatot teremteni.

... hívnak, Budapesten a Sportkórházban születtem ...-án. Akkori nevem ... volt.

Biológiai anyám neve, úgy tudom ..., és biológiai apámat ... hívják.

Születésemkor ...-n éltek.

Nem sokkal születésem után a ... intézetbe kerültem, majd onnan a ...-be. Onnan fogadtak örökbe.

Biológiai anyám soha, biológiai apám, ha jól emlékszem, néha meglátogatott kb. 7 éves koromig.

A biológiai szüleim és családom megkeresésének gondolata nem új.

Szintén Magyarországról örökbefogadott öcsém a tavasszal tudott találkozni biológiai családjával. A találkozás nagyon jól sikerült.

Most úgy érzem itt az idő az én számomra is.

Szíves közreműködését és hamaros válaszát várva
szívvelyes üdvözléssel: ...

1. A szülők stabil, boldog, kölcsönösen kielégítő házasságban éltek.
2. Ézelmi biztonágot nyújtottak a gyermeknek és elfogadták őt.
3. A gyermeket bátorították, hogy kifejlcsse saját egyéniségét.
4. Nem vitték át a gyermekre a szülőanya iránti negatív érzéseiket.
5. Nem félték az örökletes faktorokról a gyermek viselkedésében.
6. Nem vártak hálát a gyermektől.
7. Egészen korán beszéltek a gyermekkel az örökbefogadottságról.

Saját tapasztalataink alapján ezt kiegészítenénk, és az örökbefogadás sikerességének feltételeként az alábbiakat fogalmazzuk meg:

8. A leendő örökbefogadó szülők átmenetileg vagy véglegesen lemondtak a saját gyermek születéséről, és nem egyszerre vesznek részt lombikprogramban és az örökbefogadási folyamatban.
9. A leendő szülők már feldolgozták korábbi vesztségeiket, és nem korábban elvesztett gyermekük vagy magzatuk újjászületésében reménykednek.

Mint azt láthatjuk, az általunk megfigyelt két tétel arról szól, hogy a sikeres örökbefogadás érdekében a szülőknek tisztáznuk kell önmagukban, hogy miért is akarnak örökbefogadni. őszintén szembe kell nézniük azzal, hogy attól függetlenül, van-e, volt-e vagy lesz-e a jövőben vér szerinti gyermekük, el tudnak-e fogadni egy olyan gyermeket, aki genetikailag nem tőlük származik, és tudják-e ezt a gyermeket sajátjukként nevelni és szeretni.

Néhány kiegészítéssel és példával szeretném részletesen bemutatni, hogy milyen problémákkal kell számolnunk, és mit értek az alatt valójában, ha az örökbefogadás nem sikerül.

■ A vér szerinti szülők szerepe

Egy örökbe fogadott gyermek identitásának kialakításához nagy szüksége van arra, hogy a lehető legtöbb információja legyen a vér szerinti családjáról, származásáról. Előbb utóbb természetes, hogy az örökbe fogadott gyermekben felmerül az az igény, hogy vér szerinti szüleit felkutassa. Az is természetes, hogy ettől az örökbefogadó szülők megrémülnek. A vér szerinti szülővel való találkozás nem jelenti azt, hogy gyermekük eltávolodik tőlük. Ha kapcsolatuk addig a bizalomra épült, nem fog ez a találkozás törést okozni az életükben (Hoffmann, 2002). Könnyen előfordulhat, hogy a személyes találkozásra sor sem kerül, inkább csak információ éhség van a gyermekben a vér szerinti szülőkkel kapcsolatban.

Itt meg kell említeni, hogy a vér szerinti szülőről az örökbefogadók fejében általában van egyfajta elképzelés. Ez azért nehéz, mert például titkos örökbefogadás esetén az örökbefogadó nem ismeri a vér szerinti szülőt. Gyakran negatívan gondolnak rá, nem tudják megérteni, hogy miért dobta el a gyermekét. Ezt szeretném egy esettel is bemutatni.

Egy 12 éves lányt azzal hozott el hozzám az örökbefogadó anyja, hogy a gyermekkel viselkedési problémák vannak, rendszeresen csavarog és lóg az iskolából. A szüleivel durva és szemtelen, nem lehet őt szeretni. Az anyja szavai: „De hát tessék mondani, milyen lehet az a gyerek, akinek olyan anyja volt, hogy a saját gyerekét a kórházban hagyta és még rá sem nézett, ebben a gyerekben rossz vér van!”

Sokan félnek a gyermek által örökölt génektől. A gének szerepét a fejlődésben számtalan kutatásban vizsgálták, és gyakran éppen az örökbe fogadott gyerekek és szüleik voltak ezeknek a vizsgálatoknak a tárgyai. Abban a legtöbb vizsgálat megegyezik, hogy az öröklés és a környezet egyaránt, egymással interakcióban határozza meg a személyiséget. Az örökbe fogadó szülők hajlamosak arra, hogy bagatellizálják a gének szerepét, amikor elhatározzák magukat az örökbefogadásra. Ugyanakkor sok rejtett félelem van bennük a vér szerinti szülő negatív tulajdonságainak öröklődéséről. Ez akadályozza őket abban, hogy teljes elfogadással forduljanak az adoptált gyermek felé. Fontos, hogy reális képük legyen az örökölt tényezők szerepéről, annál is inkább, mivel a legújabb kutatások szerint az örökletesség szerepe magasabb annál, mint azt korábban gondolták (Trixler, 2003).

Ezen a ponton érdemes beszélni a nyílt örökbefogadásról is. Ebben az esetben ugyanis a szülők találkoznak a vér szerinti szülővel, vagy legalább a szülőanyával. Ez a találkozás mód ad arra, hogy objektív képet alakítsanak ki a szülők, sok negatív érzésük csökkenhet, és nagyon megnyugtató lehet számukra ez a találkozás.

Több olyan szülővel találkoztam, akik nyílt örökbefogadást választottak, és a vér szerinti szülőről nagyon pozitív képet alakítottak ki. Ez az előzőekben felvetett problémára megoldás lehetne, de a pozitív kép túlhangsúlyozása is okozhat a későbbiekben problémákat. Például, ha túlzottan jó képet festünk a szülőanyáról, akkor a gyerek esetleg irreális illúziókba ringatja magát, és azt gondolhatja, hogy az „igazi” édesanyja egyszer csak érte jön és „hazaviszi”. Tény, hogy a lemondó anyák ugyanolyan emberek, mint bárki más, csak általában súlyos életvezetési problémákkal, vagy nehéz anyagi körülményekkel, esetleg pszichés vagy egyéb problémával küzdenek. De azzal, hogy gyermekükéről lemondtak, jogilag is és erkölcsileg is kinyilvánították azt a szándékukat, hogy gyermeküket véglegesen másnak a gondjaira bízzák, ily módon kívánnak gondoskodni róla. Így a vér szerinti szülő döntését egyértelműen kommunikálni kell az örökbefogadott gyermek felé, ebben nem szabad a gyermeknek lehetőséget adni sem a kétkedésre, sem pedig a reményre, bármilyen fájdalmas is ez számára, hiszen erre kötöttünk szerződést a vér szerinti anyával. Ez azt jelenti, hogy a gyermeket 18 éves koráig az örökbefogadó szülő fogja nevelni, és nem a vér szerinti anyja.

Összességében az a legjobb, ha az örökbe fogadó szülő egy objektív képet próbál kialakítani a vérszerinti szülőkről, ami sem negatív, sem pozitív irányba nincs eltorzítva, és ezt az objektív képet kommunikálja a gyermek felé is.

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN

A ... Bíróság a ... ügyvéd által képviselt ... I. r. és ... II. r (mindketten ... sz. alatti lakosok) felpereseknek ... által képviselt a ... ügyvéd ... által képviselt ... Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat I. r., valamint a ... által képviselt Közigazgatási Hivatal II. r. alperesek ellen

kártérítés iránti perében meghozta a következő ÍTÉLETET

A bíróság a felperes keresetét elutasítja.

A bíróság kötelezi a felpereseket, hogy a Magyar Államnak külön felhívásra fizessenek meg 211.020 (Kétszáztizenegezer-húsz) forint illetéket, az I. r. alperesi képviselőnek pedig 15 napon belül 200.000 (Kétszázezer) forint perköltséget egyetemlegesen.

Az ítélet ellen a kézbesítéstől számított 15 napon belül fellebbezésnek van helye, melyet az első fokú bíróságnál kell írásban benyújtani,

A felek kérhetik a fellebbezés tárgyaláson kívüli elbírálását.

Ha a fellebbezés csak a kamatfizetésre, a perköltség viselésére-vagy összegére, illetve a-meg nem fizetett illeték vagy az állam által előlegezett költség megfizetésére vonatkozik, az előzetes végrehajthatósággal, a teljesítési határidővel vagy a részletfizetés engedélyezésével kapcsolatos, vagy az ítélet indokolása ellen irányul, a fellebbező fél a fellebbezésében kérheti tárgyalás megtartását.

Ha a fellebbezésben vitatott érték a kettőszázezer forintot, vagy a kereseti kérelemben megjelölt követelés tíz százalékát nem haladja meg, fellebbezésnek az első fajú eljárás szabályainak lényeges megsértésére vagy az ügy érdemi elbírálásának alapjául szolgáló jogszabály téves alkalmazására hivatkozással van helye. A másodfokú eljárásban új tények állításának, illetve új bizonyítékok előterjesztésének helye nincs, kivéve, ha a tények előadására, illetve bizonyítékok előterjesztésére az első fokú eljárásban a bíróság eljárási szabálysértése vagy téves jogalkalmazása miatt nem kerülhetett sor. Ha a fellebbezés a megjelölt hivatkozást nélkülözi, a másodfokú tanács elnöke a fellebbezést hivatalból elutasítja. A másodfokú bíróság az ügy érdemében tárgyaláson kívül határoz a felek bármelyikének kérelmére azonban tárgyalást tart. Tárgyalás tartását a fellebbező fél a fellebbezésében kérheti.

INDOKOLÁS

A felperesek házastársak. Mivel a házasságból gyermek nem született, ezért örökbefogadás mellett döntöttek. Ennek érdekében 1990. ...-n jelezték örökbefogadás iránti igényüket és kitöltötték az Adatfelvétel és környezettanulmány az örökbe fogadni szándékozókra című nyomtatványt, melyben az egyéb személyes adatok szolgáltatása mellett kijelentették, hogy az örökbefogadandó gyermekkel kapcsolatos egyéb kívánságuk az, hogy „cigány ne legyen”. Így került 1992. ... napjától a felperesek gondozásába ..., akkor 4 éves kislány és a felperesek 1992. ...-n benyújtották kérelmüket a kiskorú örökbefogadásának engedélyezése iránt. A kérelemben rögzítették, hogy a kérelemhez többek között csatolják a kiskorúról készült szakértői véleményt, valamint az örökbefogadók és a kiskorú orvosi igazolásait.

Az 1992. ...-én született jegyzőkönyv tanúsága szerint a környezettanulmány kivételével valamennyi okmány rendelkezésre áll az örökbefogadáshoz.

Ezt követően a ... Köztársasági Megbízotti Hivatal Hatósági Osztálya 1992. ... napján kelt ... sz. határozatával engedélyezte a felperesek részére a gyermek örökbefogadását akként, hogy a felpereseket a kiskorú gyermek anyakönyvébe vérszerinti szülőként kell bejegyezni, így a gyermek családi és utóneve az örökbefogadást követően

A felperesek keresetlevelükben előadták, hogy az örökbefogadás feltételeként kikötötték, hogy kizárólag egészséges gyermeket kívárnak örökbe fogadni. Az örökbefogadás időpontjában a gyermek már 4 éves volt, 5 hónapos korában került intézeti nevelésbe, így az intézetnek tudnia és ismernie kellett a gyermek egészségi állapotát, vagyis azt, hogy mind fizikai, mind pszichés fejlődésében súlyos problémák vannak. Az örökbefogadáskor a gyermekről mindössze zárójelentést kaptak, az azonban pszichológiai szakvéleményt nem tartalmazott. Álláspontjuk szerint a gyermeknek a felperesek gondozásába kerülését követő rövid idő után kiderült, hogy kifejezett kérésük ellenére nem egészséges, hanem beteg gyermeket fogadtak örökbe. A gyermek már az óvodában kitűnt társai közül eltérő viselkedésével, nyughatatlansággal, ezért az óvoda javasolta a gyermek pszichológusi, illetve orvosi vizsgálatát. A ... Gyermekkorház Neurózis Osztályán 1994. ...-tól 1994. ...-ig kezelték a gyermeket, ahol nála MCD-s tünetegyüttest valószínűsítettek. Logopédiai kezelése mellett javasolták kislétszárnyú osztályban történő oktatását, szükség esetén utókezelését. A gyermek azonban általános iskolai tanulmányait normál létszámú iskolában kezdte meg, ahol egyre erőteljesebben jelentkeztek a problémák fejlődésében, előmenetelében és magatartásában, osztálytársai kiközösítették. Bár a felperesek felkeresték a családsegítő szolgálatot, ez nem vezetett eredményre. 1998. ...-tól 1998. ...-ig a ... Kórház és Szakambulancia Kisgyermek Fekvő Osztályán állt kezelés alatt a gyermek, ahol megállapították a gyermekkorban kialakult reaktív kötődési zavart, valamint hiperkinetikus magatartászavart. A keresetlevelével szerint ebbe a kórházba a gyermek azért került, mert rendszeressé vált a hazudozása. Pénztárcából különböző összegeket lopott, sőt bolti lopáson is tetten érték, iskolatársaitól játékokat és pénzt tulajdonított el. Mindezek mellett a gyermeket orrmandulával és vízsérvel műteni kellett és megállapították, hogy allergiás, valamint szívzörejt is diagnosztizáltak. A felperesek állítása szerint a gyermek. súlyos magatartásbeli zavarai, viselkedésmódja és problémás fizikai állapota idegeiket megviselte, ezért egészségi állapotuk megromlott. Ezért úgy döntöttek, hogy a gyermeket visszaadják intézeti nevelésbe és kezdeményezik az örökbefogadás felbontását. Ezért 1999. ...-én az ... gyámhatóságon bejelentették, hogy a gyermek nevelését a továbbiakban nem biztosítják. A gyámhatósági határozatilag ideiglenes hatállyal a gyermeket beutalta a ... GYIVT Átmeneti Otthonba majd a ... sz. határozatával átmeneti nevelésbe vette és gondozási helyül nevelőszülő lakását jelölte ki, a felpereseket pedig gyermekgondozási díj fizetésére kötelezte.

Ezt követően a ... Városi Bíróság ... sz. ítéletével az örökbefogadás felbontása iránti keresetet elutasította. melyet a ... Megyei Bíróság mint másodfokú bíróság ... sz. jogerős ítéletével helybenhagyott.

A jogerős ítélet elleni felülvizsgálati kérelem folytán a Legfelsőbb Bíróság ... sz. ítéletével az örökbefogadást felbontotta arra hivatkozva, hogy a perbeli örökbefogadás sem az örökbefogadás kettős célját, sem pedig annak társadalmi rendeltetését nem tölti be és az a kiskorú alperes valós érdekeit sem szolgálja.

A felperesek keresetükben kérték, hogy a bíróság kötelezze az alpereseket 3.517.100 Ft – valamint – ezen belüli 3:000.000 Ft után számított törvényes kamatok megfizetésére. Álláspontjuk szerint az alperesek jogellenes magatartása következtében a felpereseket 517.100 Ft vagyoni kár érte, mivel a felperesek ezen összeget fizették ki gondozási díj címén, miután a gyermeket általi gondozásba visszaadták. Ezen összeg után nem kértek kamatot. Ezen túlmenően álláspontjuk szerint 3.000.000 Ft nem vagyoni káruk keletkezett, mivel az örökbefogadást követően történt megpróbáltatások odavezettek, hogy az I. r. felperes egészsége megrendült, leszalálékolták, valamint mindkét felperes jóhírnevét, erkölcsi megbecsülését, emberi méltóságát negatívan befolyásolták a gyermek viselkedésével kapcsolatos következmények. Álláspontjuk szerint az alperesek jogellenes magatartása az örökbefogadási eljárás kezdetén következett be, mivel a felperesek testileg, lelkileg egészséges gyermeket szerettek volna örökbe fogadni és kifejezett kérésük ellenére ez nem valósult meg, mivel a gyermekről az örökbefogadást követően derült ki, hogy allergiás, POS szindrómás, illetve műtétek sorozatára is szükség volt nála.

A felperesek a keresetüket a Ptk. 339. és 335.§-ára alapították.

Az I. r. alperes a kereset elutasítását kérte. Álláspontja szerint a szerződésen kívül okozott károkért megállapítható felelősség nem jöhet szóba, hiszen annak törvényi feltételei nem állnak fenn. A kártérítési igény azért is megalapozatlan, mert az örökbefogadás 1992-ben jött létre, ennek engedélyezésekor azonban az I. r. alperes szerepe az ügyben megszűnt, tevékenységük befejeződött. Így bármiféle követelés a Ptk. 324. § (1) bekezdése alapján elévült. Álláspontja szerint az örökbefogadást megelőzően, illetve az örökbefogadáskor keletkezett okiratokból megállapítható, hogy a felperesek előtt ismert volt az örökbefogadandó kiskorú állapota, orvosi és pszichológiai szakvélemény is készült, valamint a gyermeket a csecsemőotthonból zárójelentéssel bocsátották el, mely a gyermek akkori állapotát részletesen leírta: egy zárójelentés csak egy adott pillanatban fennálló állapotot rögzíthet, nem jelezhet előre későbbi időpontban bekövetkező eseményeket. Amennyiben a felperesek személyes tapasztalata az volt, hogy nem egészséges gyermeket fogadtak örökbe, akkor még idejében közvetlenül az örökbefogadást követően kellett volna lépéseket tenniük arra vonatkozóan, hogy megismerjék a gyermek örökbefogadást megelőző egészségi állapotát.

A II. r. alperes a kereset elutasítását kérte. Álláspontja szerint a II. alperes jogelődje mint gyámhatóság a szabályoknak megfelelően járt el az örökbefogadáskor. Az örökbefogadás iratából megállapítható, hogy a felperesek az örökbefogadáskor ismerték a gyermek egészségi állapotát. Egyébként a felperesek 1992. ...-tól az örökbefogadásig maguk gondozták a gyermeket, így saját maguk meggyőződhetek arról, hogy milyen egészségi állapotban van. Amennyiben a felperesek kifogásolták a zárójelentést, azt legkésőbb az örökbefogadó határozat elleni fellebbezésben tehetnék volna meg.

A felperesek keresete nem alapos.

A Ptk. 339. § (1) bekezdése szerint, aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni, kivéve, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A Ptk. 355. § (1) bekezdése szerint a kárért felelős személy köteles az eredeti állapotot helyreállítani, ha pedig az nem lehetséges vagy a károsult azt alapos okból nem kívánja, köteles a károsult vagyoni és nem vagyoni kárát megtéríteni.

A Pp. 164. § (1) bekezdése szerint a per eldöntéséhez szükséges tényeket általában annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valósan fogadja el.

A fentiek alapján a felpereseket terhelte a bizonyítási teher arra vonatkozóan, hogy az alperesek jogellenes magatartásával okozati összefüggésben káruk keletkezett.

A bíróság ennek érdekében meghallgatta a felpereseket, beszerelte a ... Városi Bíróság ... sz. iratait, továbbá megtekintette és a peres iratokhoz csatolta a titkos örökbefogadás per eldöntése szempontjából releváns iratait.

Tekintettel arra, hogy a felperesek keresetükben az alperesek jogellenes magatartását abban jelölték meg, hogy az alperesek a felperesek kifejezett kérése ellenére nem egészséges, hanem beteg gyermeket adtak örökbe, továbbá arra hivatkoztak, hogy az alperesek megszegték a 1211987(VI. 29.)EM rendelet 23. § (1) bekezdés b) pontjában foglaltakat, azaz nem bocsátották a felperesek rendelkezésére a kiskorú személyiségére vonatkozó szakvéleményt, továbbá az örökbefogadandó egészségi állapotáról az örökbefogadandó fejlődését befolyásoló betegségekről szóló orvosi bizonyítványt, ezért a bíróságnak az eljárás során azt kellett vizsgálnia, hogy ilyen okiratot az örökbefogadási eljárás során a felperesek rendelkezésére bocsátottak-e, azaz az alperesek megszegték-e jogszabályon alapuló kötelezettségüket vagy a jogszabályoknak megfelelően folytatták le az örökbefogadási eljárást.

A bíróság a becsatolt okiratokból megállapította, hogy a gyermekről 1992. ...-án pszichológiai szakvélemény született, az örökbefogadás érdekében született 1992. ...-i jegyzőkönyvben mindkét felperes aláírásával jelentette ki, hogy valamennyi okmány a környezetanulmány kivételével rendelkezésre áll. Az 1992. ...-án kelt örökbefogadás engedélyezése iránti kérelemben mindkét felperes a saját aláírásával ismerte el, hogy az intézeti gyám útján megismerték a gyermek személyiségfejlődéséről egészségi állapotáról készült pedagógiai véleményt, illetve igazolást, továbbá, hogy az örökbefogadás iránti kérelemhez többek között csatolják a kiskorúról készült szakértői véleményt; valamint a kiskorú orvosi igazolásait. Az örökbefogadást megelőzően, 1992. ...-n, amikor is a kiskorú a felperesek nevelésébe került, ... osztályvezető főorvos zárójelentését a felperesek kézhez kapták, mely sokoldalúan tartalmazza a gyermek adott pillanatban fennálló egészségi állapotának leírását. A bíróság ezért nem fogadta el, hogy a felperesek az örökbefogadáskor nem voltak a megfelelő orvosi dokumentációk birtokában. Egyetértett a bíróság a II. r. alperes azon álláspontjával, miszerint amennyiben a felpereseknek a rendelkezésre bocsátott dokumentáció az örökbefogadáskor nem volt elegendő vagy kifogásolták a zárójelentést, azt legkésőbb az örökbefogadó határozat elleni fellebbezésben tehetnék volna meg.

Tekintettel tehát arra, hogy a felperesek esetében megjelölt jogellenesség az alperesek oldaláról nem valósult meg, ezért a

bíróság a keresetet az egyik kártérítési elem hiányában nem tartotta megalapozottnak.

Nem fogadta el a bíróság a felperesek azon hivatkozását sem, hogy ők kifejezetten egészséges gyermeket akartak, ennek ellenére nem egészséges gyermeket kaptak. A rendelkezésre álló iratok között olyan feljegyzés nem szerepel, mely arra utalna, hogy csakis és kizárólag egészséges gyermeket kívánnak örökbe fogadni; kizárólag olyan megjegyzés található az iratok között, mely szerint a felperesek egyetlen kikötése az volt: „cigány ne legyen.” A bíróság álláspontja szerint önmagában az a körülmény; hogy az örökbefogadó szülő egészséges gyermeket akar örökbe fogadni, a hétköznapi értelmezés, illetve elvárások alapján azt jelenti, hogy sem testi, sem szellemi fogyatkozású gyermeket nem szeretne örökbe fogadni. A rendelkezésre álló iratokból megállapítható, hogy a felperesek által örökbefogadott gyermek sem testi, sem szellemi fogyatkozásban nem szenvedett, tehát a hétköznapi értelmezés alapján egészségesnek volt tekinthető. A felperesek tehát egészséges gyermeket fogadtak örökbe; amit a rendelkezésre álló orvosi dokumentáció is bizonyít. Önmagában az a körülmény, hogy a gyermeknek később kisebb-nagyobb egészségügyi problémái keletkeznek, nem jelenti, hogy a gyermek nem egészséges, hiszen ezek a kisebb-nagyobb betegségek (például vízsérv, orrmandula, illetve allergia) gyógyíthatók, kezelhetők. Ilyen problémákkal minden szülőnek számolnia kell, annak is, aki örökbe fogad gyermeket, illetve annak is, akinek természetes úton születik saját gyermeke. Az a körülmény, hogy egy gyermek az adott pillanatban egészséges, nem jelenti azt, hogy évek múltjával nem jelentkezhetnek különböző egészségügyi problémák. Tekintettel arra, hogy az örökbefogadott kiskorú 4 éves koráig intézetben nevelkedett, ezért a felpereseknek azzal is tisztában kellett lenniük, hogy valamilyen mértékű pszichés sérülések a gyermeknél fennállhatnak, azonban ez a kockázat az örökbefogadáskor mindig fennáll, erre az örökbefogadó szülőnek számítani kell, az ilyen problémák kezelésére fel kell készülnie. Az is előfordulhat, hogy a pszichés problémák kezelése hosszú időt vesz igénybe, és évek is eltelhetnek mire az ilyen problémák megoldódnak.

Az alperesekkel egyetértésben utal a bíróság arra is, hogy a felperesek 2 hónapig nevelték a gyermeket az örökbefogadás előtt, mely időszak alatt megfelelően megismerhették mind egészségügyi, mind pszichés állapotát, lehetőségük volt arra is, hogy akár saját orvossal a gyermeket megvizsgáltassák, és amennyiben a gyermek egészségügyi vagy pszichés állapotát súlyosnak ítélik, akkor úgy is dönthettek volna, hogy az örökbefogadást nem vállalják. Ez azonban nem történt meg.

A bíróság nem osztotta az elévüléssel kapcsolatos i. r. alperesi álláspontot, mivel a gondozási díjat 2004-ig fizetnie kellett a felperesnek (a I,B ítéletéig), így a jogérvényesítés lehetősége csak ekkor nyílt meg.

A bíróság ezért a fentiek alapján a felperesek keresetét elutasította és a felpereseket kötelezte az illetékfeljegyzési jog folytán le nem rótt illeték, valamint az I. r. alperesi képviselőnek járó munkadíj megfizetésére a Pp. 78. § (1) bekezdése alapján.

Budapest, 2005.

.....

bíró

■ Titok a családban

Szerencsére ma már egyre több örökbe fogadó szülő gondolkodik úgy, hogy a gyermek előtt nem fogja titokban tartani az örökbe fogadás tényét. Nagyon fontos a bizonytalankodó szülőkkel is megértetni azt, hogy súlyos következményekhez, későbbi traumákhoz, családi konfliktusokhoz, sőt akár a család szétszakadásához is vezethet, ha a gyermek előtt titok van a családban, és esetleg mástól, vagy felnőve később, a szülőktől tudják meg az örökbe fogadás tényét. Az örökbe fogadás hiába jelenti jogi értelemben azt, hogy a gyermek vér szerinti státuszt nyer a családban, az örökbe fogadás pszichés és szociális vonatkozásai nem kezelhetők ilyen egyszerűen: senkinek sem jó, sem nekik, sem a gyermeknek, sem a környezetnek, ha azt hitetik el magukkal, hogy ez a gyermek az ő vér szerinti gyermekük.

Fontos tudniuk azt is, hogy egy gyermek nagyon érzékeny minden rezdülésre, minden pszichés történéésre, ami a családban történik, még ha a szülők úgy is gondolják, hogy nagyon óvatosak és kerülnek az olyan helyzeteket, hogy a gyermek szembeülhessen az örökbe fogadás tényével. A gyermek által megérezett titok esetleg bizalmatlansághoz, bizonytalan családi atmoszférához vezethet, amelynek következményeit a szülők esetleg csak évekkel később, akár a gyermek kamaszkorába lépve tapasztalják meg. Ekkor azonban már nagyon nehéz helyrehozni a következményeket.

Így tehát talán nem is az a legfontosabb, hogy az örökbe fogadás tényét eltitkoljuk-e a gyerek előtt. A szülői ház jó légkörének érdekében fontos a titok kizárása. A légkört megmérgezi az aggodalom és a színjáték. Az a szülő, aki nem akarja, hogy gyermeke megtudja örökbe fogadottságát, állandó félelemben él. A gyermek pedig elejtett szavakból is érzi, hogy valami nincs rendben, és azt is érzi, hogy erről a dologról a szülővel nem szabad beszélni (Vincze 1995).

Az örökbe fogadás korai feltárásának szükségességét vizsgálatok is igazolják.¹

Alapvető fontosságú tehát, hogy a leendő szülők tudatosan készüljenek arra, hogyan fogják a gyermek előtt nyíltan kezelni az örökbe fogadás tényét. A legtöbb, örökbe fogadással kapcsolatos probléma abból származik, ha a gyermekkel a szülők nem tudnak elég őszintén, nyíltan beszélni. Erre számtalan példát lehetne hozni, én mégis most egy örökbe fogadott testvérpár beszélgetését idézném, ami jól illusztrálja, hogyan élnek meg a gyerekek a titkolózást ezen a területen.

Egy testvérpárnál az örökbe fogadó szülők akkor jöttek rá, hogy mennyire fontos lett volna a gyerekekkel őszintén beszélni, amikor az utcán találkoztak egy állapotos asszonnyal. A kisebbik, 5 éves gyermek megkérdezte a bátyjától, hogy mi van annak a néninek a hasában. Mire testvére rászólt: „Psz! Tudod, hogy erről a témáról nálunk nem szabad beszélni!”

¹ Wittenborn például (idézi Vince, 1996) 196 örökbe fogadott gyermek vizsgálatánál azt találta, hogy közülük azok, akik kezdettől fogva tudták, hogy örökbe fogadottak, 5-9 éves korukban kevésbé voltak dependensek, kevesebb volt a beszédhibájuk, finomabb a mozgáskoordinációjuk.

■ Lombik és örökbe fogadás egyszerre?

Sok házaspár, amikor elkezdi az örökbe fogadás gondolatával foglalkozni, még nem mondott le arról, hogy legyen vér szerinti gyermeke. Találkoztam olyan esettel, amikor az örökbe fogadott gyermek hónapok óta a családban volt, amikor a szülők arra panaszkodtak, hogy hiába fogadtak örökbe egy babát, még mindig nem jön a várva várt saját gyermek. Nehéz ebben nem meghallani azt a rejtett szándékot, hogy az örökbe fogadott gyermek egyfajta eszköz a teherbeesés eléréséhez.

Néhányan azért kezdik el az örökbe fogadást, hogy ne legyen idővesztés, addig is, amíg tovább próbálkoznak a mesterséges megtermékenyítéssel, legalább haladnak az örökbe fogadási sorban.

Előfordulhat, hogy az örökbe fogadott baba éppen akkor érkezne – mint ahogy egy hozzám forduló házaspár esetén is történt –, amikor a leendő anyuka már beinjekciózva készülődött a kórházba a következő beültetésére. Mivel ez az anyuka egy műtéti beavatkozás miatt nagyon reménykedett éppen ennek a lombik próbálkozásnak a sikerében, így hosszas vívódás után nem merte vállalni az örökbe fogadást. Sajnos a lombik mégsem sikerült, talán éppen a lehetőségek halmozódása miatti stressz következtében, így aztán újabb csalódást és veszteséget kellett túlélnie a házaspárnak.

Az örökbe fogadásra ugyanúgy kell készülni, mint a vér szerinti gyermek érkezésére, többek között azzal a fontos különbséggel, hogy míg a terhesség egy előre látható ideig tart, addig az örökbe fogadásra várakozás ennél lehet hosszabb vagy rövidebb is. Ha valaki gondolkodás nélkül beleveti magát az örökbe fogadásba, például jelentkezik a TEGYESZ-nél, minden alapítványnál, kórháznál, akkor, ha nagyon ügyes, lehet, hogy fél év alatt „szerez” magának egy gyermeket.

Komoly szakmai problémákat vet fel, hogy fél év elegendő felkészülési idő-e az örökbe fogadásra, hiszen nagyon sok kérdést kell tisztázni a pároknak. Álljon itt egy megrázó eset, ami ezeket a gondolatokat bennem felvetette.

Egy házaspár néhány hónap várakozási idő után nyíltan fogadott örökbe egy gyermeket, amire azonban nem voltak felkészülve, de ez sajnos csak akkor derült ki, amikor már három napja náluk volt a gyermek. A gyerek szokatlanul sokat és nagyon keservesen sírt, ami nem ritka örökbe fogadás esetén, hiszen a nem kívánt, titkolt, nem örömteli terhességnek van érzelmi hatása a gyermekre. Ez a házaspárra úgy hatott, hogy magukat nem érezték elég jó szülőknek, hisz a gyermeket sehogy sem tudták megvigasztalni. Néhány nap után úgy érezték, hogy teljesen alkalmatlanok a szülői szerepre, és vissza akarták adni a gyermeket. Ezt felém úgy fogalmazták meg, hogy valaki két órán belül vigye el onnan a gyerekeket, mert tovább nem bírják elviselni ezt a helyzetet. Szerencsére terápiás segítséggel néhány hét alatt túljutottak a válságon, és ma már szépen nevelik a gyermeküket, de lehetett volna ennek a történetnek az is a vége, hogy valóban felbontják az örökbe fogadást, ezzel a gyermeknek és saját maguknak is újabb veszteséget okozva.

■ Az örökbe fogadó szülők veszteségei

A pszichológiai vizsgálatoknak köszönhetően ma már biztonságosan elkülöníthető az egészséges és a patológiás gyászmechanizmus. (Demi, 1987, Klass, 1988-89, Lasker, 1991, idézi

Török, 2001) A veszteséget követő gyász természetes folyamat, amely általában 6-12 hónap alatt lezajlik, és a trauma feldolgozását szolgálja. Ezzel szemben a gátolt, késleltetett, patológiás gyász nem hoz lelki megkönnyebbülést. Ehelyett későbbi testi-lelki problémák kiindulópontja lehet. (Török, 2001).

A meddőséggel kapcsolatos veszteségek számbavételekor felmerül a meg nem született gyermek vesztesége: ez időtartámban meghatározatlan, vagyis általában nincs egy konkrét időponthoz kötve. Ritkán mondják ki az orvosok, hogy valakinek biztosan nem lehet gyermeke. Itt tehát a bizonytalanság, az időtlenség egy rizikófaktorra az elhúzódó gyázmunkának (Bogár, 2003).

Nagyon gyakran azonban a különféle beavatkozások következményeképpen az örökbe fogadó szülők történetében számos vetélés, lombikterhesség, halvaszületés, vagy korai csecsemőhalál lelhető fel. Amennyiben a korábbi veszteségek nincsenek megfelelő gyázmunkával feldolgozva, patológiás gyászról beszélhetünk.

A vetélést és szülés körüli halált követő gyázmunkát Török (2001) szerint 4 tényező határozza meg:

1. *A halál körülményei:* Itt gondolhatunk a vetélés vagy halál hirtelen bekövetkeztére, korábbi veszteségek miatti halmozott gyászreakciókra.
2. *A kapcsolat a halottal:* Fontos lehet a végső búcsú a halottól, ami rövidtávon fájdalmas lehet, de a gyász elindulásához elengedhetetlen.
3. *A gyászoló személyisége:* A szülő életkora, neme, a halált megelőző általános egészségi állapota, vallási meggyőződése, megküzdési mechanizmusai befolyásolják a gyászfeldolgozást.
4. *Szociális támasz szerepe:* Itt azzal a nehézséggel kell számolnunk, hogy a gyermektelenség, a gyermek elvesztése általában tabutéma a társadalomban, így a gyászoló pár sokszor nem kap elég támogatást még a legközelebbi hozzátartozóktól sem.

Ezek a tényezők arra utalnak, hogy az örökbe fogadásra jelentkező párok korábban elszenvedett veszteségei halmozódnak, így gyakori náluk az ún. komplikált gyász (Wolfelt, 1991, idézi Pilling, 2001). Ezen belül az örökbe fogadó családoknál leggyakoribb a krónikus gyász, ami azt jelenti, hogy a gyászoló folyamatosan lehangolt, szorongó, kilátástalannak látja a helyzetét (Pilling, 2001).

A patológiás, elhúzódó gyászfolyamatok több szempontból is befolyásolják a későbbi örökbe fogadást. Egyrészt a szülők rejtett elvárásokat alakíthatnak ki az örökbe fogadott gyermek felé, hogy elvesztett gyermekük újjászülessen. Másrészt a gyermek családba kerülésekor nincsenek lelkileg és gyakran testileg jó állapotban, ezért kevesebb energiát tudnak a gyermekre fordítani. Pedig a gyermek megérkezése a családba gyakran nem problémamentes. Ha újszülöttet fogadnak örökbe, akkor a gyermek el látása, éjszakai sírás stb. rak terhet a szülőkre, nagyobb gyermek esetén pedig a gyermek kiszakad saját közegéből, így korábbi veszteségei mellett még új környezetét is meg kell szoknia.

Az elhúzódó gyász okozhat súlyos következményeket is az örökbe fogadás kimenetele szempontjából.

Például idézem annak az anyának az esetét, aki az örökbe fogadás után olyan súlyos depresszióba esett, hogy kórházi kezelésre szorult heteken át, és csak hosszas terápiás segítség után tudott

gyermekével szeretetteljes kapcsolatot teremteni. A terápiás folyamatban kiderült, hogy 26 hétre született, 1 napig élt gyermekét nem siratta, nem gyászolta el, „erősnek kellett maradnia”. Amikor ez az anya örökbe fogadott egy gyermeket, erős büntudatot érzett, úgy érezte, hogy nem tud életben tartani egy gyermeket, és ezt az örökbe fogadott gyermeket sem fogja tudni életben tartani, hiszen a vér szerinti gyermekét sem tudta kihordani, „ő okozta a halálát”, a saját alkalmatlanságával. Ezért betegedett meg, ezáltal kockázattalva, hogy ezt a gyermeket is el fogja veszíteni. Szerencsére gyógyszeres és terápiás segítséggel fel tudott épülni.

A felkészítő tanfolyam kétféleképpen segítheti a gyázmunka feldolgozását. Egyrészt alkalmat ad arra, hogy az örökbe fogadó szülők egyáltalán beszélhessenek a korábbi veszteségeikről, ily módon közelebb kerüljenek a gyász feldolgozásához. Másrészt olyan közegben teszik ezt, amely szociális támogatást nyújt a gyász feldolgozásában, anélkül, hogy a szokványos általános sajnálkozást kapnák a környezettől.

■ JAVASLATOK

A felkészítő tanfolyam hatékonyságát növelni lehetne a tanfolyami óraszám emelésével, ami elsősorban abban segíthetne, hogy az örökbe fogadással kapcsolatos veszteségeket alaposabban fel lehessen dolgozni, valamint abban, hogy a vér szerinti szülők szerepét, helyzetét az örökbe fogadók jobban megismerjék, megértsék és elfogadják. Véleményem szerint ehhez legalább 9 óra kellene a jelenlegi 21 órán felül. Érdekes, hogy a nevelőszülői tanfolyamok legalább 30 órák, így érthetetlen, hogy miért ilyen alacsony szinten állapították meg ennek a tanfolyamnak az időtartamát.

Végül érdemes lenne kidolgozni, hogyan lehetne a szülők utánkövetését megvalósítani, illetve olyan szakmai és önszorgító központokat kialakítani, amelyek a későbbi problémák felmerülésekor segítséget jelentenének a szülőknek, valamint biztosítanák a folyamatos kapcsolattartást az örökbe fogadó családok között.

■ IRODALOMJEGYZÉK

- BOGÁR, ZS. (2003) : *Ágacska örökbe fogadói tanfolyam* Kézirat 2003 13-20, 31-39, 46-52, 60-66, 82-91
- HOFFMANN G. (2002): *Az örökbe fogadásról* Gyerekeinkért Pedagógiai Intézet, 2002 20-28
- PILLING, J. (2001): *Adj szót a fájdalomnak* ANGYAL E. ÉS DR. POLCZ A. (szerk): Letakart tükör Helikon, 2001 207-213 220-232
- DR. TÖRÖK, ZS. (2001): *„Meg sem születtem, alighogy élni kezdtem”* ANGYAL E. ÉS DR. POLCZ A. (szerk): Letakart tükör Helikon, 2001 90-96
- TRIXLER, M. (2003): *Genetikai és környezeti tényezők interakciója a családban* KOLTAI M. (szerk.): Család – pszichiátria – terápia Medicina Könyvkiadó Rt., Budapest, 2003 40-45
- DR. VINCZE, M. (1995): *Az örökbe fogadás történetéből* DR VINCZE M., TARDOS A., DR FALK J. (szerk): Beszéljünk róla ... Füzetek az örökbe fogadásról 1. Mészkosár Egyesület az Örökbe fogadó Családokért és a Pikler – Lóczy Társaság a Kisgyermekéért Budapest, 1995 7-9

Felkészülés

■ TANFOLYAM ÖRÖKBEOFOGADÓKNAK

2002 márciusában a Családjogi Törvény módosításával kötelezővé vált az örökbe fogadni szándékozók tanfolyami felkészítése az örökbe fogadásra. A törvénymódosítás hatálybalépése 2003. január elseje volt.

A fővárosban 2003 júniusa óta a Fővárosi TEGYESZ és a Mózeskosár Egyesület közösen akkreditált programja alapján tartanak ilyen felkészítőket a főváros és jó néhány megye jelentkezői számára. Eddig több mint ezer örökbe fogadó végezte el ezt a felkészítőt.

E csoportok története azonban már több mint tíz évvel ezelőttre tekint vissza.

■ MEGÉLHETŐ SORSAZONOSSÁG

A kilencvenes évek elején egyszerre érlelődött és vált egyre tudatosabbá a hivatalos gyermekvédelem, a szakma és a civil-szféra területén is a váltás, a változtatás, a nyitás szükségessége az örökbe fogadás területén. Ehhez jelentett támaszt az 1991-ben Magyarország által kihirdetett ENSZ Gyermekjogi Egyezmény, amely szerint minden ember és gyermek joga – többek között – a származása megismerése.

Akkoriban a társadalom, a közvélemény még az örökbe fogadást a család magánügyének tekintette. A szakmai, főleg pszichiátriai körök közben egyre erőteljesebben fejezték ki aggályait az örökbe fogadással mint intézménnyel kapcsolatban – a kudarcos esetekkel való találkozásaik alapján. Felelőssé téve mindezekért a gyermekek korai kötődési zavarát, amely ezekben a gyermekekben adott és korrigálhatatlan, mindent tönkretév problémát jelent.

A gyerekotthonokba főleg kamaszként visszakerülő örökbe fogadott gyermekeknél azonban gyakran talákoztunk olyan esetekkel is, amelyekben az érzelmi kapcsolat és kötődés válságát az okozta, hogy későn – iskolás, prepubertás korban – lepleződött le valódi történetük, vagy ahol az örökbe fogadottak a szülők idealizált gyermekelképzelésének nem tudtak megfelelni: az iskolai tanulási nehézségeik, beilleszkedési és egyéb pszichés problémáik miatt.

E problémák egyfajta lehetséges megelőzésére és segítésére alakult meg 1993-ban az első magyarországi civil örökbe fogadási szervezet, a Mózeskosár Egyesület – az Örökbe fogadó Családok Érdekvédelmi Egyesülete. Az első olyan csoportosulás, ahol az örökbe fogadásban érintettek segítséget kérhetnek, és megoszthatják gondolataikat sorstársaikkal és szakemberekkel. 1994-ben a fővárosi TEGYESZ-ben elsőként külön örökbe fogadói munkacsoport alakult család gondozók, jogi ügyintéző és pszichológus részvételével. Az első önkéntes felkészítő tanfolyamokat a 90-es évek közepén – úgy érzem, nem véletlenül – először a két szervezet összefogásában tartottuk, és tartjuk ma is a kötelező 21 órás csoportokat.

Közös programunk alapvető célkitűzése a kezdetektől az, hogy a házaspárok az összejövetelek során hasonló helyzetben lévő családokkal találkozzanak. A hasonló élethelyzetnek normalizáló hatása van: a közös cél csökkenti elszigeteltségüket és

kisebrendűségi érzésüket. Az elfogadó, érzelmi biztonságot nyújtó légkörben érzéseik hozzáférhetőbbé válnak, meg tudnak nyílni. A csoportvezető segítségével szembe tudnak nézni eddigi életükkel, veszteségükkel, elgondolásaikkal. A megélhető sorsazonosság – mind a saját, mind a más véleményekkel való szembekerülések – elindítanak bennük egy folyamatot, aminek eredményeképpen mélyebb önismeretre tehetnek szert, megváltozhatnak, gyengülhetnek vagy erősödhetnek eddigi elképzeléseik.

Fontosnak tartjuk, hogy a szülők a lehető legtöbb ismeret birtokába jussanak az örökbe fogadásról még a gyermek bemutatása előtt: az örökbe fogadás jogi vonatkozásai, az örökbe adható gyermekek korábbi élete, családja, gyermekotthoni életük és az örökbe fogadás várható következményei, nehézségei vonatkozásában.

Végző célunk, hogy a saját élményeket is mozgósító, tematikusan orientált interaktív csoportban az örökbe fogadó szülők mélyebben elgondolkodva saját elképzeléseiken, elvárásaikon és a lehetőségeken, megerősödjének elhatározásukban, vagy az összes körülmény figyelembe vétele után elálljanak eredeti szándékuktól.

■ HUSZONEGY HATÉKONY ÓRA

A csoportokba azok a várokozók jelentkezhetnek, akik már részt vettek a pszichológiai alkalmassági vizsgálaton és konzultáción, amely az ép személyiségstruktúra, a megfelelő fékek, határok, kongruencia, empátia meglétét azonosította. Akiknél az élethelyzet, családszerkezet, életvitel, egzisztenciális körülmények alkalmasak gyermekvállaláshoz.

A csoport tematikája szerint három részre bontható.

Az első részben (11 óra) az örökbe fogadó oldaláról, szempontjából közelítjük meg az örökbe fogadást. Itt válnak a csoport témáivá általában azok a nehézségek – pl. orvosi tortúrák –, a gyermekvállalás kudarcai, érzelmi csalódásai, amelyeket a szülők átéltek mielőtt eljutottak az örökbe fogadás gondolatáig. Sok szó esik ennek kapcsán szüleik, a környezet felkészítéséről, a szülők részéről rájuk nehezedő utód, unoka születését sürgető elvárásokról és az ezzel kapcsolatos rejtett, vagy nyílt konfliktusokról. Mindig dolgozunk a vérszerinti szülőkkel szembeni ha-

raggal és előítélettel is, amely szinte minden csoportban felszínre kerül. Célunk, hogy párhuzamba állítható érzéseket éljenek meg a saját, a gyermek és a vér szerinti szülő veszteség élményével kapcsolatban. Fontos, hogy a szülő nő „lemondását”, a gyermekről való lehetséges legjobb gondoskodás döntéseként fogadják el. Fel kell készülniük arra is, hogy a környezet esetenkénti intoleranciája, előítélete nehéz helyzetbe hozhatja családjukat, és a náluk nevelkedő gyermeket is megkülönböztetés érheti. Tisztázzuk az örökbefogadói és a biológiai család különbözőségét, hogy az örökbe fogadott gyermek nem a meg nem született gyermeket fogja helyettesíteni, hogy a veszteségélmény az örökbefogadás után is megmarad. A gyermek számára pedig mindig fontos lesz a vér szerinti családja, akár jelen lesz az életben, akár nem, akár beszél róla, akár nem. Ennek megértését segítik például gyökérkeresési esetismertetések, illusztrációk, és a témával kapcsolatos nevelési konfliktus-helyzeteket megjelenítő sok-sok érzelmot mozgósító szituációs helyzetgyakorlat is.

A titok pszichológiai hatásainak megértéséhez saját élményeiket igyekszünk mozgósítani. Imagináltatjuk, felidézettjük, azonosítatjuk azokat az érzéseiket, amiket akkor éltek át, amikor ki-rekesztették őket valamilyen titokból, illetve amikor ők titkolóztak valami miatt. Felismerik, hogy a titok negatívan hat mindkét félre, akkor is, ha nem robban ki és, hogy a gyermek származása körüli titok miatt a szorongás a gyermek alapvető életérzésévé válik. Így nem alakulhat ki a bizalomteli légkör sem.

A második részben (1 órában) a kognitív struktúrák mentén, információadással járjuk körbe az örökbefogadás jogi vonatkozású kérdéseit, megszüntetve az e téren tapasztalható tájékozatlanságot. Ismertetjük az örökbefogadás hazai szabályait, bemutatjuk a folyamatban részt vevő szervezetek hatáskörét, feladatait, hogy tudják: mikor kivel kell kapcsolatba lépniük. Azt, hogy előreláthatólag nem az a gyámhivatal fog dönteni az alkalmasságról, amely az örökbefogadást engedélyezi, és lehet, hogy másik szakszolgálat munkatársait is megismerik, ha az országos nyilvántartáson keresztül fogadnak örökbe gyermeket. A gyámhivatal döntéseket hoz, a szakszolgálat nyilvántart, véleményez, javaslatot tesz, előkészít. Szerepük nem összekeverhető a folyamatban. Elmondjuk, melyik gyámhivatalnál lehet elindítani az örökbefogadási eljárást, milyen iratok szükségesek hozzá, mi történik a gondozási idő alatt. Vácoljuk a nyílt és titkos örökbefogadás jogi különbségeit: melyik hol, milyen formában, mikor indítható, milyen előnyei, illetve kockázatai lehetnek az egyik, illetve a másik esetben az örökbefogadók szempontjából. Lényeges, hogy átfogó képet kapjanak a hazai örökbefogadási lehetőségekről, az örökbe fogadni szándékozók, és az örökbefogadások számáról, arról, hogy milyen adottságúak az örökbe fogadható gyermekek és miért két-három év a várakozási idő, ha közel ugyanannyi jelentkező van, mint örökbe fogadható gyermek. Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásával sok téves elképzelést el lehet oszlatni. Ezek az ismeretek segítenek abban, hogy az örökbefogadók ne egy számukra átláthatatlan és érthetetlen eljárás elszenvedői legyenek, hanem a konkrét pontos információk birtokában partnerként, igazi ügyfélként vegyenek részt az általuk előzetesen gyakran bürokratikusnak vélt államigazgatási eljárásban.

A harmadik rész (9 óra) az örökbe fogadott gyermekek nevelésének speciális kérdéseit dolgozza fel. A TEGYESZ-ben első-

sorban olyan gyermekek örökbefogadása történik, akik gyermekotthonokban élnek. Fontosnak tartjuk ezeknek a gyermekeknek és a gyermekotthoni életüknek a bemutatását, milyen az a nevelési elv, amelyben nevelkednek. Amatőr vagy profi videofelvételek vetítésével segítünk elképzelni az elmondottakat. Célunk elosztatni azokat a tévhiteket, amelyek a köztudatban az „intézeti” gyerekekről élnek, de egyben hitelesen bemutatni azokat a hátrányokat is, amit az intézetben nevelkedés okoz. Tapasztalatunk az, hogy hatására a szülők közelebb kerülnek a gyermek korábbi életéhez: megértik testi, lelki fejlődésük jellemzőit és ennek hatását későbbi örökbefogadás utáni életükre. Ez segíthet abban is, hogy jobban tisztába jöjjenek saját elvárásaikkal, a potenciálisan kiválasztott gyermek származásával, korával és egyéb vele kapcsolatos elképzeléseikkel. Aki például 6-6 éves korú gyermeket szeretne, gyakran kiderül, nem tudja, mit akar. Nem szerencsés az sem, ha a várakozási idő rövidítése az elsődleges szempont a gyermekválasztásban. Segítenünk kell megérteni a hozott, örökletes és szerzett tulajdonságok jelentőségét, azt hogy az újszülött sem tabula rasa, sok súlyos betegség sem zárható ki egy újszülöttnél és a veszteségélmény sem kerülhető el azzal, hogy nincs még explicit emlékezet. A gyermekek bemutatásának legfontosabb hatása, hogy a videóról és a gyermekeket bemutató előadó személyes attitűdjéből látják, hogy a gyermekotthonban személyes szeretettel veszik őket körül, hogy ezek a gyermekek is szerethetőek, és vannak kötődéseik. A legnehezebb annak az ellentmondásnak a feloldása, hogy mindenki egészséges kötődésű gyermeket szeretne, miközben titkon a gyermek azonnali odafordulását remélik: mi pedig azt tudatosítjuk a foglalkozásokon, hogy a kötődési zavar egyik súlyos tünete lenne, ha a gyermek minden fenntartás nélkül azonnal fogadná el őket.

A barátkozás bemutatása, a hazaérkezés és a beilleszkedés várható kihívásainak és kockázatainak bemutatása segít a leendő szülőknek jobban megérteni a gyermek elszakadásával, veszteségeivel, bizalmatlanságával kapcsolatos lelki folyamatait és viselkedését.

Kiadott órarendünket iránytűnek tekintjük. A csoportfolyamatokat a résztvevők igényeihez igazítjuk. A csoportalakulás fázisában összegyűjtjük azokat a leglényegesebb kérdéseket, amelyek megválaszolása nélkül nem szeretnének a csoporttagok a negyedik nap végén hazamenni. Ezek a kérdések szinte mindig teljesen lefedik tervezett tematikánkat. Előfordulnak egyéni élethelyzetből adódó kérdések is, amelyekkel szintén foglalkozunk. A legáltalánosabban felmerülő kérdések:

- Mikor hogyan kell megmondani a gyermeknek, hogy örökbe fogadott?
- Az óvodában, iskolában elmondjuk-e?
- Megváltoztathatjuk-e a gyermek utónevét?
- Milyen pszichológiai előnyei vannak a nyílt, illetve a titkos örökbefogadásnak?
- Milyen gyakran keresik meg az örökbe fogadottak a szüleit, és mi történik, ha megtalálják?
- Mire használjuk, és hogyan viselkedünk a szülőanyával való találkozáskor?
- Mit mondunk a gyermeknek, miért nem a szülei nevelik fel?

– Mit tudhatunk meg a gyermek családjáról a titkos örökbe-fogadáskor ?

– Jó-e nevelőszülőtől örökbe fogadni , mire számíthatunk ebben a helyzetben ?

■ VISSZAJELZÉSEK

A negyedik nap végén (a 21. órában) a csoporttagok név nélküli, elégedettségi kérdőívet töltenek ki. Ezek szerint a felkészítés legpozitívabb élményének tartják, hogy találkozhattak hasonló helyzetben lévő emberekkel. Megismerték a gyermek szempontjai szerinti gondolkozást: „rájöttem, az örökbe fogadott gyermeknek is van apja, anyja, különböző életutak vannak: nem jók és rosszak”. Nyíltabban tudnak beszélni a témáról és végiggondoltak olyan folyamatokat is, amit eddig nem.

A csoportélmény hatására szinte mindig informális csoport is létrejön, akik tartják a kapcsolatot és támogatják egymást. Örülnek annak is, hogy a kialakult bizalom alapján van kihez fordulniuk. Sokan jönnek később a Mózeskosár Egyesület összejöveteleire és gyakran keresik fel a csoportvezetőket a várakozás, a gyermekfelajánlás, a barátkozás körüli időkben is kérdéseikkel. Megértik, hogy ne csak akkor kérjenek segítséget, ha már baj van.

Sokan rövidnek tartják a 21 órát és igényelnének felkészítést kissé más szempontból a gyermek felajánlása előtti időben. Többen megfogalmazzák, hogy vér szerinti szülőknek is hasznos lenne ehhez hasonló felkészítés gyermekvállalás előtt.

Nagy hatása van, hogy a csoportokban szokott lenni nevelőszülő, aki nevelt gyermekét kívánja örökbe fogadni, vagy olyan szülő, aki már fogadott örökbe gyermeket és átélte már az ő mostani érzéseiket és sikeresen jött ki a helyzetből. Azokat a kétélyeket, amelyek másokban is felmerültek, maguk is bátrabban fogalmazzák meg.

Önelfogadásuk – az örökbe fogadói szülői szerep sikeres betöltésének egyik legfontosabb záloga – erősödik a csoportban megélt elfogadás érzése által.

■ FELHASZNÁLT IRODALOM

Az örökbe fogadásra való felkészítés akkreditált anyaga (Fővárosi TEGYESZ – Mózeskosár Egyesület)

Kinek az érdeke?

■ AZ ÖRÖKBEOFODÁS FELTÉTELEIVEL KAPCSOLATOS SZABÁLYOZÁS VÁLTOZÁSAI

A Fővárosi TEGYESZ örökbefogadási tanácsadójaként gyakran szembesültem az örökbe fogadni szándékozók elégedetlenségével az örökbefogadási eljárás hosszúsága miatt. A kívülállók az egész folyamatot túl bonyolultnak, átláthatatlannak, kicsit misztikusnak vélik, mintha nemcsak az örökbefogadás egyik formája, hanem maga az örökbefogadás is titkos lenne. Kiknek áll érdekében ez a „bonyolult” eljárás, kiket véd, és miért? Nem akadályozza-e meg, hogy a gyermekek minél előbb családba kerüljenek, akár azzal, hogy túl sok feltételnek kell teljesülnie ahhoz, hogy örökbefogadhatók legyenek, illetve, hogy a gyermeket örökbe fogadni szándékozók számára előírt hosszadalmas alkalmassá nyilvántási eljárás miatt nincs, aki örökbe fogadja a családra váró gyerekeket. Milyen érdekeket szolgál, ki kell-e szolgálnia és ki tudja-e szolgálni az örökbefogadási eljárás szereplőinek valamennyi jogos vagy jogosnak vélt érdekét?

A gyermek érdeke, hogy saját családjában nevelkedjen fel, s ha erre nincs lehetőség minél előbb családját pótló, gondozására, nevelésére minden szempontból alkalmas örökbefogadó családot találjanak neki, amely elfogadja egészségügyi állapotával, származásával, családi hátterével együtt. Az örökbefogadás hosszú távú, biztonságos megoldást jelentsen számára, ne legyen felbontható. Megismerhesse származását, vér szerinti családját. Az eljárás során ne szakítsák el testvéreitől. Elsősorban saját nyelvi, kulturális környezetében találjanak számára örökbefogadó családot. A vér szerinti szülő érdeke az örökbefogadási eljárás során, hogy dönthessen gyermeke sorsáról. Ehhez kapjon meg minden segítséget, lehetőleg ne válsághelyzetben, átgondolatlanul kelljen döntését meghoznia, ismerhesse meg annak minden következményét.

Az örökbefogadók érdeke, hogy minél hamarabb örökbe fogadó szülővé válhassanak. Jogilag rendezett helyzetű, elképzeléseiknek megfelelő gyermeket fogadhassanak örökbe. Az eljárás átlátható legyen számukra, a folyamatban és azt követően is kapjanak meg minden segítséget ahhoz, hogy jó örökbefogadói lehessenek gyermeküknek.

■ A GYERMEK ALAPVETŐ JOGAI

A gyermeknek az örökbefogadási eljárás során érvényesítendő alapvető jogait a Gyermekvédelmi törvény¹ és az ENSZ Gyermeki Jogok Egyezménye² fogalmazza meg: saját családjától csak saját érdekében és törvényben meghatározott esetekben és módon választható el, kizárólag anyagi okból fennálló veszélyeztetés miatt nem. Joga van családját pótló helyettesítő védelemhez örökbefogadó család, vagy más családot pótló ellátás formájában. Ennek során tiszteletben kell tartani lelkiismereti- és vallásszabadságát, továbbá figyelemmel kell lenni nemzetiségi, etnikai és kulturális hovatartozására. A gyermeknek joga van a szülő felügyeleti joga megszűnése esetén is származása, vér szerinti családja meg-

ismeréséhez. Joga van ahhoz, hogy véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék. Joga van ahhoz, hogy jogait minden megkülönböztetés nélkül biztosítsák számára.

Elsősorban a gyermek alapvető jogait és érdekeit kell érvényesíteni az eljárásban, de vér szerinti és örökbe fogadó szülei érdekeire is figyelemmel kell lenni ahhoz, hogy az örökbefogadás valóban jó megoldást legyen a gyermek további életében.

A gyermeknek van joga arra, hogy amennyiben érdekében áll, örökbefogadással rendeződjön helyzete, és ezt az eljárásban közreműködőknek minden eszközzel támogatniuk kell. Köztudott, hogy Magyarországon körülbelül 2300-2400 gyermek örökbe fogadható jogilag, s jó részük számára ez nem jelent tényleges örökbe fogadhatóságot, mivel életkoruk, egészségi, pszichés állapotuk miatt arra nincs, vagy alig van esély. Az örökbefoga-

dáshoz szükséges másik fél, a majdani örökbefogadók 80%-a 3 év alatti, egészséges gyermeket szeretne, így elég szűk területen találkoznak a lehetőségek az elvárásokkal.

■ HOGYAN LESZ A GYERMEK ÖRÖKBE FOGADHATÓ?

Az örökbefogadáshoz főszabályként a gyermek szüleinek hozzájárulása szükséges, és csak kivételes esetekben lehet eltekinteni attól. Ezek a következők:

- ha a bíróság megszüntette a szülők szülői felügyeletét,
- ha a gyámhivatal az átmeneti nevelésbe vett gyermeket örökbe fogadhatónak nyilváníttotta,
- ha a szülő gyermekét inkubátorba helyezte, és hat hétig nem jelentkez érte,
- ha a szülő ismeretlen helyen távol van, vagy cselekvőképtelen.

¹ 1997. évi XXXI. tv.

² Kihirdette az 1991. évi LXIV. tv.

A hozzájárulások nagy részét a szülők a gyermek születését követően rövid időn belül teszik meg. Ahhoz, hogy számukra is elfogadható döntést tudjanak hozni, a gyermekjóléti szolgálattól, civilszervezetektől kaphatnak segítséget. A családok átmeneti otthonának be kell fogadnia a válsághelyzetben lévő várandós anyákat, és azoknak, akik környezetük előtt titkolják terhességüket, bármelyik otthonba felvételt kell nyerniük. Jó lenne azt hinni, hogy ezen rendelkezések életbelépése miatt csökken az örökbefogadások száma Magyarországon.

Ha visszatekintünk az elmúlt ötven évre, látható, hogy lényeges változásokon mentek keresztül a gyermek örökbe fogadhatóságát szabályozó törvények.

A szülő hozzájáruló nyilatkozatával kapcsolatos szabályozások hol a szülő, hol a gyermek, illetve az örökbefogadók érdekét helyezték jobban előtérbe:

Az 1952. évi IV. törvény (Csjt.) hatálybalépésétől nincs szükség a szülő hozzájárulására, ha a bíróság megszünteti szülői felügyeletét, vagy ha a szülő cselekvőképtelen, illetve ismeretlen helyen távol van. Egyáltalán nem kellett a szülő hozzájárulása az állami gondoskodásban élő intézeti gyámság alatt álló gyermek örökbefogadásához egészen 1986-ig. Az 1974-

es Csjt. módosítás ezen túlmenően arra is lehetőséget adott a gyámhivataloknak, hogy a szülő nyilatkozatát pótolják abban az esetben, ha a szülő alapos ok nélkül nem járul hozzá az örökbefogadáshoz. Ezt a rendelkezést 1986-ban helyezték hatályon kívül. Az 1974-es módosítás tette lehetővé azt, hogy a szülő az örökbefogadók személye és személyes adatainak ismerete nélkül hozzájárulhat az örökbefogadáshoz, ami titkos örökbefogadás, és a szülő nyilatkozatát nem vonhatja vissza. A *titkosság* a vér szerinti szülővel szemben fogalmazódik meg: az örökbefogadásról értesítést nem kap, és azt sem fellebbezéssel, sem egyéb módon nem támadhatja meg. Bármikor tette meg a szülő a hozzájárulást, akár rögtön gyermeke születése után, nem léphetett vissza. Az 1986-os Csjt. módosítás szerint ezt a hozzájárulást csak gyermeke hat hónapos kora után teheti meg a szülő, és nyilatkozatát nem vonhatja vissza. Mivel így a gyermek helyzetét örökbefogadással hat hónapos kora előtt nem lehetett rendezni, az 1990. évi Csjt. módosítás ismét változtat: a szülő ismeretlen személy javára történő hozzájárulását a gyermek születése előtt is megteheti, de a gyermek két hónapos koráig visszavonhatja, amit a 2002. évi módosítás hat hétre csökkent. Ha a gyermek egészségileg károsodott,

vagy hat évnél idősebb, a szülő nyilatkozatához a gyámhivatal hozzájárulása is szükséges. A szülő nyilatkozattételét követően a gyermeket a gyámhatóság ideiglenes hatállyal intézetbe utalta, de lehetőség volt arra is, hogy alkalmas más személynél helyezze el. Ettől kezdve a gyermek a szülő nyilatkozatát követően akár közvetlenül kerülhetett a leendő örökbe fogadó családba. Az 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) úgy módosít, hogy a két hónap letelte előtt a gyermeket a gyámhivatal elsősorban más személynél, nevelőszülőnél – vagy ha ez nem lehetséges – gyermekotthonban vagy más bentlakásos intézményben helyezi el. A budapesti Schöpf-Merei-programban gyermekük titkos örökbefogadásához hozzájáruló szülők esetében e rendelkezés alapján kerültek a gyermekek a szülő lemondását követően a kórházból közvetlenül a leendő örökbe fogadó családba. A 2002. évi Gyvt. módosítás már elsődlegesen a leendő örökbefogadónál történő elhelyezésről rendelkezik.

A Gyvt. a *jognyilatkozatok visszavonhatósága* szempontjából újabb fordulatot hoz: míg korábban a szülő hozzájárulását az eljárás során bármikor visszavonhatta (kivételesen a fenti ismeretlen személy javára történő hozzájárulás), főszabályként úgy rendelkezett, hogy a szülő **nem** vonhatja

vissza hozzájárulását, csak az ismeretlen személy javára történő hozzájárulás esetében, akkor is csak a gyermek két hónapos (ma hat hetes) koráig. Ezzel növelte az örökbefogadási eljárás biztonságát, az örökbefogadók és a gyermek érdekében. Viszont az is tény, hogy ha a szülő gyermeke nyílt örökbefogadásához járul hozzá, szociális, pszichés helyzete nem sokban különbözik a titkosan lemondó szülőétől, végleges döntését mégis általában rövidebb idő alatt kell meghoznia.

Az 1986-os Csjt. módosítástól az állami gondozásban nevelkedő gyermekek örökbefogadását a szülő hozzájárulása nélkül – kivéve, ha bíróság megszüntette szülői felügyeletét, vagy cselekvőképtelen volt, illetve ismeretlen helyen tartózkodott – nem lehetett kezdeményezni akkor sem, ha a szülő gyermeke sorsáról nem kívánt dönteni, nem törődött gyermekével, vele kapcsolatot nem tartott. Ezért 1990-ben bevezetik az *örökbefogadhatóvá nyilvánítás* intézményét, vagyis, ha a szülő önhibájából nem tart rendszeres kapcsolatot átmeneti nevelésbe vett gyermekével, életvitelén, körülményein nem változtat, s ezért a gyermek családjába nem helyezhető vissza, a gyámhatóság örökbefogadhatóvá nyilvánítja. Az önhiba bizonyítása a gyámhatóságot terheli. A Gyvt. a kapcsolattartás egy éves hiányától teszi függővé az örökbefogadhatóvá nyilvánítást, és lehetővé teszi akkor is, ha a szülő tartózkodási helyét új tartózkodási helye hátrahagyása nélkül megváltoztatja, és annak felkutatására irányuló intézkedések fél éven belül nem vezetnek eredményre, feltéve, hogy ez idő alatt nem tart kapcsolatot gyermekével semmilyen formában. A szülőt az átmeneti nevelésbe vételt elrendelő határozatban erről előre kell tájékoztatni. Az örökbefogadhatóvá nyilvánításról a gyámhivatal soron kívül dönt a szülőt támogatni köteles gyermekjóléti szolgálat, a gyermekvédelmi szakszolgálat, és a gondozó intézmény, a gyám véleményének figyelembevételével. Az örökbefogadhatóvá nyilvánítás a szülő gyermekével szemben felróható magatartásának utólagos következménye. A 2002. évi IX. törvény a gyermek érdekében még tovább megy: a kapcsolattartás fél éves teljes hiánya is elegendő az örökbefogadhatóvá nyilvánításhoz. A három év alatti gyer-

mekevédelmi gondoskodásban élő gyermekek félévenkénti felülvizsgálatának bevezetése pedig lehetővé teszi, hogy minél fiatalabb életkorban szülessen döntés a gyermekről.

Újabb változást a 2005. évi XXII. törvény hoz: nem szükséges annak a szülőnek a hozzájárulása, aki gyermekét annak érdekében, hogy más nevelje fel – személyazonosságának feltárása nélkül – az egészségügyi intézmény arra kijelölt helyén helyezi el, feltéve, hogy hat héten belül gyermekéért nem jelentkezik. (Számomra az „annak érdekében, hogy más nevelje fel” kitétel kissé nehezen értelmezhető, hiszen ha a gyermeket elhelyező inkognitóban marad, honnan lehet tudni, milyen érdekek vezérelték?)

A szülő nyilatkozatát csak személyesen teheti meg. Ha cselekvőképtelen, törvényes képviselője nyilatkozik helyette, ha korlátozottan cselekvőképes nagykorú, törvényes képviselőjének hozzájárulása kell. Korlátozottan cselekvőképes kiskorú gyermek viszont a törvényes képviselő hozzájárulása nélkül nyilatkozhat akár lemondó szülőként, akár örökbe fogadandó gyermekként: korábban vagy a törvényes képviselő hozzájárulása kellett nyilatkozatához, vagy nyilatkozhatott helyette törvényes képviselője is.

Jelenleg elmondható, hogy a szülők érdekeit valóban sértő módon nem lehet gyermekétől megfosztani, és ha sérelmezi a döntést, *jogorvoslattal* élhet ellene. Az eljárások során tájékoztatni kell nyilatkozatai, magatartása következményeiről. Hogy a számára szükséges segítséget, támogatást megkapja, és emberséges körülmények között, méltóságát tiszteletben tartva hozhassa meg döntését – ez az eljárásban közreműködők felelőssége.

■ MILYEN FELTÉTELEKNEK KELL MEGFELELNI AZ ÖRÖKBE FOGADNI SZÁNDÉKOZÓKNAK?

Az örökbefogadás sikerességének feltétele, hogy a gyermek számára biztonságot, megfelelő gondozást, nevelést nyújtó családot találjanak.

A *Családjogi törvény* hatályba lépésétől a Gyermekvédelmi törvényig elegendő volt, ha az örökbefogadó *teljesen cse-*

lekvőképes, nagykorú volt, és nem állt szülői felügyelet megszüntetését vagy a közügyektől eltiltást kimondó jogerős bírói ítélet hatálya alatt. Házastársak vagy egyedülállók fogadhattak örökbe. Azt, hogy az örökbe fogadni szándékozók körülményei, személyisége, egészségi állapota alkalmas-e gyermek nevelésére, a gyámhatóság az engedélyezési eljárás során vizsgálta, akkor, amikor a gyermek már a családban nevelkedett.

A Gyvt. alapvetően átalakítja a korábbi eljárást, új feltételként előírva: az lehet örökbefogadó a korábbi előírásokon felül, aki *személyisége és körülményei alapján alkalmas* gyermek örökbefogadására és *alkalmasságát a gyámhivatal állapítja meg az örökbefogadás előtti eljárása során.* Bevezeti tehát az örökbefogadás előtti eljárást, amelyet a szakszolgálat készít elő: az alkalmassági vizsgálatokat folytatja, de a döntést az örökbe fogadni szándékozók lakóhelye szerinti gyámhivatal hozza. A vizsgálatok az addigi meglehetősen változatos gyakorlat helyett egységes szabályok szerint történnek az 149/1997.(IX.10.) Korm. rendelet (Gyer.) és a 15/1998.(IV.30.) NM rendelet által szabályozottan. A jelentkezők csak egy, a lakóhelyük szerint illetékes szakszolgálatához adhatják be kérelmüket, így megszűnik a korábbi átláthatatlan rendszer. Az eljárás az örökbe fogadni szándékozók kérelmére indul és folytatható. A jogszabályok meghatározzák az előkészítő eljárás pontos menetét és a határidőket a kérelem benyújtásától az alkalmasságról döntő gyámhivatali határozathozatalig, a jelentkezők nyilvántartásba vételéig.

Míg korábban az alkalmatlanság megállapítása esetén a vizsgálatokat végző GYIVI-knél megállt az eljárás, az új szabályok szerint örökbe fogadni szándékozónak már nem kell elfogadniuk a számukra sérelmes döntést: a szakszolgálat negatív javaslata esetén is kérhetik a vélemények továbbítását a gyámhivatalhoz, gyámhivatali elutasítás esetén pedig az államigazgatási eljárás szabályai szerinti jogorvoslattal élhetnek.

A gyámhivatali határozat két évig érvényes, ami egy évvel meghosszabbítható. Ha a konkrét örökbefogadási eljárásban merül fel új tény, vagy körülmény, ami az alkalmasságot kétségessé teszi, a

gyámhivatal újabb vizsgálatokra kérheti fel a szakszolgálatot.

Az alkalmassághoz újabb feltételeket a 2002. évi IX. törvény ír elő: az örökbefogadás előtti tanácsadáson és felkészítő tanfolyamon való részvételt, meghatározta a min. 16 év és max. 45 év különbséget az örökbefogadók és a gyermek között, rögzítette ezenkívül, hogy a gyámhivatal elsősorban házaspárok számára engedélyezi az örökbefogadást.

A 14/2003.(II.2.) Korm. rendelettel módosított Gyer. ezt követően bevezette az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságának felülvizsgálatát akkor, ha családi állapotukban, személyi- és életkörülményeikben változás történik. A változást a jelentkezőnek kell bejelenteni, ezt követően haladéktalanul meg kell történnie a felülvizsgálatnak.

A szakszolgálatok számára a módosított 15/1998.(IV.30.) NM rendelet előírja, hogy az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságára vonatkozó javaslatnak ki kell térni arra is, hogy az örökbe fogadni szándékozó milyen életkorú, illetve sérült vagy egészségileg károsodott gyermek örökbefogadására alkalmas-e. Az örökbe fogadni szándékozóknak jelentkezésükkor nyilatkozniuk kell az örökbe fogadandó gyermekkel kapcsolatos elképzeléseikről, vagyis hogy milyen életkorú, nemű, egészségi állapotú, és hány gyermek örökbefogadását tervezik. A szakemberek véleményeik elkészítésekor a jelentkezők elképzeléseinek reális lehetőségeit vizsgálják, erre tesznek és nem általában javaslatot az alkalmassá nyilvánításra. Az elképzelések a javaslatban foglaltaktól viszont időnként eltérnek, s erről jogszabályi kötelezés hiányában a gyámhivatal csak nagyon ritkán dönt. Az elképzelések lényeges vagy gyakori változása jelenthet az alkalmasság tekintetében is változást, ami a jelenlegi szabályozás szerint nem felülvizsgálati indok.

MI GARANTÁLJA AZ ELJÁRÁS TISZTASÁGÁT, ÁTLÁTHATÓSÁGÁT?

Az örökbefogadási eljárásban csak az erre felhatalmazott szervek működhetnek közre. Jóindulatú kórházi orvosok, szülészek, e tevékenységre fel nem jogosított szervezetek részvétele a folyamat-

ban nem megengedett. A közreműködők feladata jogszabályok által pontosan körülírt, tevékenységük az ott meghatározottakon túl nem terjedhet. A területi gyermekvédelmi szakszolgálat vizsgálja az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságát, előmozdítja a gyermekvédelmi gondoskodásban nevelkedő gyermekek örökbefogadhatóvá nyilvánítását, az örökbefogadható gyermekeket és az örökbefogadásra alkalmas jelentkezőket nyilvántartja, és előkészíti a gyermekek örökbefogadását. A gyámhivatal az engedélyező hatóság, dönt az örökbefogadhatóvá nyilvánításról, az örökbefogadók alkalmasságáról, az örökbefogadás engedélyezéséről. A gyermekjóléti szolgálat a nyílt örökbefogadásoknál a kötelező gondozási idő alatt figyelemmel kíséri a gyermek beilleszkedését az örökbe fogadó családba. A működési engedéllyel rendelkező civilszervezetek a nyílt örökbefogadások előkészítésében vesznek részt, 2002-től kormányrendeletben meghatározott keretek között. Az országos nyilvántartást vezető Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet (NCSSZI) a megyei szakszolgálatok közötti közvetítést, illetve a külföldi örökbefogadások előkészítését végzi.

A gyermekvédelmi gondoskodásban nevelkedő gyermekek számára a szakszolgálatnak elsősorban a saját nyilvántartásába felvett örökbe fogadni szándékozók közül kell örökbefogadót találnia. Ha nincs az adott megyében a gyermeket elfogadó jelentkező, az országos nyilvántartásból belföldi örökbefogadókat ajánl az NCSSZI, s belföldi örökbefogadók hiányában kerülhetnek sorra a külföldi állampolgárságú örökbe fogadni szándékozók. Ők csak az Ifjúsági-, Családügyi-, Szociális- és Esélyegyenlőségi Minisztériumban működő Központi Hatóságon keresztül jelentkezhetnek és fogadhatnak örökbe. A nyílt örökbefogadás számukra a házastársi és a rokoni örökbefogadást kivéve nem megengedett. A nemzetközi örökbefogadások terén történő együttműködésről szóló Hágai Egyezményt kihirdető 2005. évi LXXX. törvény hatálybalépésével Magyarország és az egyezményt aláíró többi állam közötti örökbefogadási eljárás egyszerűsödik, nem lesz szükség mindkét állam engedélyező eljárására, viszont csak az államok központi

hatóságain keresztül léphetnek kapcsolatba egymással a felek.

Az 1995-ös Csjt. módosítás a gyermekkereskedelem megakadályozása érdekében előírja, hogy a gyámhivatal nem engedélyezheti az örökbefogadást, ha az a felek és az eljárásban közreműködők számára anyagi haszonszerzéssel jár.

HOGYAN ÉRVÉNYESÜL AZ ÖRÖKBEOFAGADHATÓ GYERMEK ÉRDEKE A GYAKORLATBAN?

A Fővárosi TEGYESZ nyilvántartásába évente újonnan bekerült örökbefogadható gyermekek 65-70%-ának mozdítható elő az örökbefogadása. Ez azt jelenti, hogy 30-35%-uk csak statisztikailag fogja növelni az örökbefogadható gyermekek számát. Általában a gyermekek 20%-a már az örökbe fogadhatóvá váláskor 10-12 év feletti (gyakran a szülők halála, vagy a szülői felügyelet megszüntetése miatt lesznek örökbefogadhatóak), 3-5%-uk nem egészséges vagy fogyatékkal élő, valamint minden évben örökbefogadható lesz egy-két négyes, ötös testvérsor, akiknek örökbefogadók híján jó esetben nevelőszülői elhelyezést lehet biztosítani. Gyakran nehéz helyzet elé állítja a szakembereket a nevelőszülő gondozásában örökbefogadhatóvá vált, de a nevelőszülő által örökbe fogadni nem kívánt gyermekek örökbefogadásának előmozdítása is.

Az örökbefogadott gyermekek közül évente általában egy-kettő a „talált” gyermekek száma, akiket inkubátorba helyeztek, egy-két esetben a gyermek szüleit megfosztotta a bíróság szülői felügyeleti joguktól, a fennmaradó gyermekek fele a szülő gyermeke számára ismeretlen személy általi örökbefogadásához történő hozzájárulása, másik fele pedig örökbefogadhatóvá nyilvánítás miatt lesz örökbefogadható. Évente általában két-három testvérpárt fogadnak örökbe, az ő esetükben akkor egyszerűbb a helyzet, ha egy időben válnak örökbefogadhatóvá. Időbeli eltérés esetén csak akkor lehet kapcsolatba lépni a testvérek együttes elhelyezésének céljából a korábban örökbefogadott testvér örökbefogadóival, ha további örökbefogadásra váróként a szakszolgálat nyilvántartásában vannak.

A gyermek joga, hogy ha helyzete azt kívánja, minél előbb örökbe fogadják. Ez az újszülött korú gyermekek nyílt örökbefogadásakor, illetve a titkos örökbefogadások azon esetében, amikor a szülő ismeretlen személy javára mond le gyermekéről, valósul meg a leggyorsabban. Őket a gyámhivatal általában egy-három hetes koruk között helyezi a kórházból a leendő örökbefogadó családba. Évente 10-15 gyermek titkos örökbefogadása zárul le ilyen módon a fővárosban. Az idősebb gyermekek örökbefogadási eljárása ennél általában hosszabb ideig elhúzódik. Ideális esetben az örökbefogadhatóvá válás után, az első helyezési tanácskozást követően pár napon belül megtörténik a gyermek bemutatása a későbbi örökbefogadóknak, viszont előfordul az is, hogy a negyedik vagy ötödik tanácskozás után sikerül csak a gyermeket elfogadó örökbefogadót találni, és ez bizony a gyermek számára hónapokat jelent.

A gyermek bemutatását és a kapcsolatfelvételt követő sikeres barátkozás eredményeként a gyermeket a szakszolgálat javaslatára, az örökbefogadók és a gyermek törvényes képviselője kérelmére a gyámhivatal kihelyezi a Gyvt. által bevezetett örökbefogadást megelő-

ző legalább egy hónapos gondozási időre az örökbe fogadni szándékozók családjába. A gondozási idő egy hónapnál hosszabb lehet, de rövidebb nem. A hosszabb gondozási időre általában óvodás, kisiskoláskorú gyermek esetében lenne szükség, ami a gyakorlatban ritkán valósul meg, pedig utógondozás hiányában ez idő alatt kaphatnának hathatós segítséget, tanácsokat az örökbefogadók. Tény, hogy gyakran az örökbefogadók körülményei sem teszik lehetővé, hogy a gyermekkel hosszabb ideig otthon maradjanak, pedig a gyermek biztonságos beilleszkedése az ő érdekük is. Az is igaz viszont, hogy míg az újszülött vagy csecsemőkorú gyermek örökbefogadásánál az örökbefogadók a gondozási idő alatt igényelhetik a terhességi-gyermekágyi segély-t, a GYED-et, nagyobb gyermek örökbefogadása közben, illetve azt követően az örökbefogadó nem jogosult a gyermekével kapcsolatos hasonló jellegű támogatásokra.

A külföldiek általi örökbefogadásoknál a gyermek-szülő kapcsolat kiépítésének ideje – az örökbefogadók érdekeire figyelemmel – rövidebb, pedig itt zömében idősebb gyermekekről van szó. A szakszolgálatnak legkésőbb 8 nappal a

gyermek és az örökbefogadó kapcsolatfelvételét követően kell javaslatot tennie a gyámhivatalnak a gyermek örökbefogadóhoz helyezésére, a gondozási idő során pedig lehetőleg 15 napon belül véleményezni a gyermek beilleszkedését. A körülmények általában ideálisnak nem mondhatók, hiszen szállodai szobákban, bérelt lakásokban, mindkét fél számára idegen környezetben kell építgetni a kapcsolatot, küzdve a nyelvi és kulturális különbsőségekből adódó nehézségekkel. Nem 15, de 30 nap elteltével sem könnyű a gyermek egész további életére kiható véleményt adni, és a gyámhivatalnak megalapozott döntést hoznia.

A 2005. évi CXXVI. törvény 22. §-a, az utánkövetés lehetővé tételével – a felkészítő tanfolyamok bevezetését követően tapasztalható változásokhoz hasonló – szemléletformáló hatással lehet.

A Gyvt. hatályba lépése óta eltelt néhány esztendő alatt az örökbefogadásról való szakmai és laikus gondolkodás sokat változott, számos téves illúzió és misztikum szűnt, szűnik meg. Az örökbefogadási folyamat átlátható, és ez őszinte, nyílt kommunikációval közvetíthető.

Kinek kellene a gyerekek?

■ NÉGY TESTVÉR ÁTGONDOZÁSÁNAK KÍSÉRLETE KÜLFÖLDI ÖRÖKBE FOGADÓ SZÜLŐKHÖZ

Két kisgyermek bekerül a gyermekvédelmi gondoskodás rendszerébe. Szülei hajléktalanok, talán alkoholbetegek is, nem tudják őket nevelni. Az elején rendszeresen látogatják őket, szoros a kapcsolat. Rendezni a problémáikat azonban nem tudják. Eltelik egy év: újabb gyermekük születik, akit már a kórházból sem tudnak hová elvinni, így a pici két testvére mellé bekerül a csecsemőotthonba. Édesanyjuk és élettársa még meglátogatják őket, a kicsit anyuka meg is szoptatja. A jövőt csak tervezgetni tudják: felépítik a házukat és hazaviszik az otthonból a gyerekeket. Újabb egy év telik el: a szülők már nem sűrűn mennek látogatni, majd végleg elmaradnak.

A gyermekek továbbra is a csecsemőotthonban vannak, de most már senki nem látogatja őket.

Eltelik három hónap. Érkezik egy nevelőszülő, aki hazavinné a családjába a gyerekeket. Fontos számára, hogy a három testvér együtt maradjon. A gyerekek hozzá kerülnek.

Újabb év telik el: újabb kistestvér látja meg a napvilágot. Az anya őt sem tudja hová magával vinni, így a kórházban hagyja. Innét ismét egyenes út vezet a csecsemőotthonba.

A gyámhatóság közel egy év után helyezte a kistestvért a nevelőszülőkhöz.

Kiseb gondok mellett, de beilleszkedtek a nevelőszülői családba. Mivel a vér szerinti anyuka nem látogatta őket: egy év múltán a gyámhatóság örökbe fogadhatóaknak nyilvánította a gyermekeket.

Összeállításunk három lehetséges olvasatban tárja fel az eseményeket: a külső és belső történéseket. A testvéreket hosszabb ideje nevelő család, a legnagyobb fiú, és a TEGYESZ pszichológusának nézőpontját ismerhetjük meg.

■ EGY NEVELŐSZÜLŐ FELJEGYZÉSEI

■ Mit tudunk az örökbe fogadó szülőkről?

Talán mára köztudott, hogy az örökbe fogadható gyermekeknek először magyar örökbe fogadó szülőket próbálnak keresni. Hogyha ez nem jár eredménnyel, a gyermekek felkerülnek a nemzetközi „listára”, ami azt jelenti, hogy más országokban is keresik az örökbe fogadni szándékozó embereket. A keresés Magyarországon belül nem járt sikerrel, nem jelentkezett senki, aki ezt a négy testvért együtt szeretne volna örökbe fogadni. Így más országok polgárai is lehetőséget kaptak, hogy jelentkezessenek e négy gyermek vállalására. Jelentkeztek is egy európai országból. Férj és feleség, akiknek nincs gyermekük, és szívesen látnák, vállalnák ezt a négy gyermeket.

■ Barátkozás

2005. július 12-én (kedden) találkoztak először a szülők az örökbe fogadható gyermekekkel. A pszichológus várta őket és a tolmáccsal együtt megbeszélték, hogy láthatják a gyermekeket: utána a nyilatkozatukat kérték, hogy vállalják-e a gyermekeket és folytatódhat-e az eljárás. A láthatás után a szülők azonnal nyilatkozatukat adták, hogy vállalják a testvéreket.

A gyerekek ekkor már nálunk, a nevelőszülői családnál voltak. A nyilatkozat megtétele után a pszichológus elvitte a gyerekeket, és elmondta nekik, hogy örökbe fogadó szülők jelentkez-

tek, akik szeretnék őket magukkal vinni és felnevelni. Közben mi az örökbe fogadó szülőkkel beszélgettünk tolmács segítségével.

A beszélgetések után a gyerekek találkoztak a néniel és a bácsival, akiknek két szép fehér kiskutyájuk volt. Megsimogatták a kiskutyákat, és igen elcsodálóztak, hogy furcsa nevük van: Lunáá és Ritáá. Ráadásul ez nem is magyar név, és ezek az emberek sem magyarok.

Hazaérkezésünk után megmondtuk a gyerekeknek, hogy azért jöttek a felnőttek, hogy ők négyen legyenek a gyermekeik. „Igazi” apuka és anyuka – és ők „igazi” fiaik és lányuk. Ez végleges lesz, tőlük már nem veheti el őket senki. Mert mi csak nevelőszülők vagyunk, ők örökbe fogadó szülők, akik örökre velük maradnak. Mivel a vér szerinti anyukájukat nem tudjuk, hol van, nem jön, ezért jelentkeztek az új szülők.

A beszélgetéskor mind a négy gyerek jelen volt, de csak a legnagyobb, János kérdezett: ha ez így van, akkor miért nem beszélnek magyarul? Elmondtuk, hogy azért, mert ők spanyolok, és ezen a nyelven tudnak, magyarul nem beszélnek, mert nem magyarok. János teljesen kétségbeesett: ő nem tud megtanulni spanyolul, nem tudja megmagyarázni, amit szeretne. Úgy gondolta, hogy magyar örökbe fogadó szülők lesznek a szülei. Bár a többi gyermek még semmit sem kérdezett, csak figyeltek, látszott, hogy izgatottak a történetek miatt. Ebéd után az izgatottságtól kimerülve mind a négy gyermek hamar elaludt.

■ Az első napok

Július 13., szerda.

Ezt a napot már minden gyerek nagyon várta, mert János és Lacika születésnapját ünnepeltük, kicsit előrehozva az eseményeket.

A gyermekeket úgy készítettük fel, hogy a születésnapjain már az új szülők is itt lesznek.

A délelőtt készülődéssel, díszítéssel telt, ahogy ez rend szerint lenni szokott az ilyen ünnepeken. Közben megpróbáltunk mindent elmondani az örökbefogadóról, amit csak tudtunk, ha kérdésként merült fel valami, főleg a legnagyobb, János részéről: ezeknek a szülőknek nincs gyermekük, nagyon várják már őket, van házuk, ahol lesz a gyerekeknek szobájuk. Amit nem tudunk róluk, azt majd megkérdezzük, hogyha itt lesznek, mert lesz egy tolmács néni, aki segít nekünk megérteni, hogy mit mondanak.

Délben ebéd, utána alvás minden gyereknek, mert nagyon feldobottak, izgatottak.

Három óra után érkeztek a szülők. A gyerekeknek kicsit furcsa volt, hogy most nem hívtunk gyerek vendégeket (mert különben szoktunk), de a kivételes alkalomra való tekintettel úgy gondoltuk, most elég lesz, ha az „új” szülők jönnek.

Megismerték a gyerekek a tolmácsot, az anyukát, az apukát. A TEGYESZ pszichológusát már nem kellett bemutatni, őt jól ismerték a gyerekek. Az ismerkedés mozgalmas és hangos volt, de a szülők is és a gyerekek is jól érezték magukat.

Tetszett nekik minden: a néni, a bácsi, a kutyák, az ajándékok, a játékok. A szülők nagyon közvetlenek voltak, játszottak velük, a tolmács segítségével a gyerekekről kérdeztek, a szokásaikról, napirendjükéről, életmódjukról. A nagy játékban a gyerekek között időnként el-eltűnt az új apuka, mert leendő gyermekei hol a feje tetején játszottak, hol pedig a zongora alá hívták új játszópajtásukat. Apuka a fiúkkal, anyuka legtöbbször a kislánnyal ismerkedett. Elégedettek és boldognak tündek új szerepükben. Fényképeket nézegettek: a szülők képeket hoztak a gyermekek leendő otthonáról, leendő családjukról, a gyerekek pedig eddigi életük fényképeit mutatták meg. Amikor a szülők elindultak, a gyerekek marasztalták őket: Jönnek holnap is! – biztattuk a testvéreket.

A gyerekek számára minden új, érdekes volt, megbeszéltük velük, hogy másnap mit szeretnének megkérdezni az új szülőtől.

Ezen a napon János izgatottan, de különben elég kiegyensúlyozottnak tűnt, Tamáska viszont nem. Lefeküdt a nappaliban a heverőre és sírva fakadt, hogy ő nem tud megtanulni ezen a másik nyelven. A húgom vigasztalagatta: kérdezd csak meg Jánostól, hogy az osztálytársai közül megtanult-e mindenki olvasni? Mert hát nem tudtak olvasni a gyerekek, amikor iskolába mentek! János bizonygatta, hogy minden gyerek megtanult olvasni.

Csütörtök:

A déli pihenő után jöttek a szülők, és Noémivel, a tolmáccsal, a gyerekekkel együtt lementünk játszótérre. A nevelő-

családból senki nem maradt a gyerekekkel, hogy az ismerkedés zavartalan legyen.

Miután feljöttek a lakásba az örökbefogadók, még megnézték hogyan zajlik a fürdetés, utána elköszöntek és elmentek.

Péntek:

Újra játék az új anyuka-apuka és a pszichológus segítségével, mert ma a tolmács nem tudott jönni. Fürdetés már az új szülőkkel. A kommunikációs nyelv az angol lett, próbáltuk magunkat megértetni.

Szombat:

Nekem el kellett utaznom (gyermekeket táboroztatunk, két saját gyermekemet vittem magammal).

Férjem és nagylányom vállalták át az itthoni teendőket. Az ismerkedést az örökbe fogadó szülőkkel továbbra is a TEGYESZ pszichológusa, Noémi vezeti. Úgy gondoltam eredetileg, hogy ezen a héten csak egy-két alkalommal találkozzanak a szülők a gyerekekkel, de mivel ilyen jól mentek a dolgok, folytatódhat a barátkozás.

Így én a két saját gyermekemmel elutaztam. Kiderült, hogy a jövő héten nem ér rá a tolmács, a pszichológus fog a szülőkkel angolul beszélni.

Ma az örökbe fogadó szülők nem voltak.

Vasárnap:

Nagy közös kirándulás a Gellérthegyre: a nevelőcsalád, az örökbe fogadó család, a gyerekek és a kutyák. Egészen a nagy csúszdákig felmentek, majd a közeli játszótéren hancúroztak a gyerekek. Mindenki jól elfáradt, angolul nagylányom, Rita tolmácsolt.

Hétfő:

Az örökbe fogadó szülők és a tolmács délután 3 órára jöttek, a játszótéren játszottak, majd fürdetés, vacsoráztatás és altatás együtt az új szülőkkel. Sikerült is minden gyermeket elaltatni.

Kedd:

Délután 3 órára jöttek ismét. Noémivel együtt a TEGYESZ-nél lévő játszótérre mentek.

Szerda:

Délután állatkerti kirándulás Noémi vezetésével. Miután visszaérkeztek, egészen a gyerekek lefektetéséig jelen voltak: az új anyuka próbálta elaltatni Katalint, de a kislány nem akart aludni még este 9 órákor sem, egyre csak tiltakozott, hogy nem, nem, nem. A szülők elmentek, nagylányom altatta el Katalint. A pszichológus mondta, hogy nem kell erőltetni a dolgot, Katalinnak még egy kis időre van szüksége, de semmiképpen nem erőszakoljuk rá az altatást. Ő különben is egy nagyon önálló, magabiztos „nagylány”, másképpen reagál, mint a fiúk.

Csütörtök:

Délután a Duna parti játszótérre kísérték el a szülőket és a gyerekeket. Odaérkezés után egyedül maradtak. Később haza-

hozták őket, a szülők elköszöntek és elmentek, már fáradtak voltak.

Péntek:

Az örökbe fogadó szülők 10 órára érkeztek és ebéd után mentek el. Délután hazaérkeztem a két gyermekemmel.

Szombat:

A szülők délelőtt 10 órára jöttek és a gyerekek már tudták, hogy Tiszafüredre utaznak és ott lesznek egészen estig. Katalin nélkül, mert a pszichológus azt mondta, hogy segítsük elő, hogy a kislány el akarjon aludni az új anyukával, így most jobb, ha őt itt hagyják velünk. Ha majd szeretne ő is menni, magyarazzuk meg neki, hogy akkor mehet, hogyha majd alszik együtt az új anyukával.

Este már láthattuk is az eredményt, mert visszaérkeztek a szülők a fiúkkal, és Katalin elaludt az új anyukával.

Hétfő:

Egész nap együtt. Visszahozták a gyerekeket, utána az örökbe fogadó szülők elmentek. Hosszú beszélgetés Noémivel, hogy állunk, milyen jól haladunk. A tolmács tájékoztatta Noémit, hogy a szülők már szeretnének egyedül lenni a gyerekekkel, a nevelőcsalád, a pszichológus és a tolmács nélkül és szeretnék már éjszakára is elvinni a gyerekeket.

Kedd:

Értekezlet a TEGYESZ-ben. Előtte beszélgetés a gyerekekről, kompromisszumos megállapodás, hogy még ne a mai napon vigyék el végleg a bérelt családi házba a gyerekeket az örökbe fogadók, hanem hadd készíthessük fel őket, (hiszen eddig is a jó előkészületeknek, megbeszéléseknek a gyerekekkel köszönhető, hogy ilyen gyors a tempó), és várjanak holnapig, a következő nap legyen az „átköltözés”.

Értekezlet: A barátkozás jól halad. Az örökbe fogadó szülők sürgetik a kihelyezést. Bár a gyerekek nem beszélnek még spanyolul, de a két nagyobb gyermek felkészült, a kisebbeknek csak egy kirándulás az egész elutazás. (Elmondtuk, de ők még nem értik miről van szó.) A pszichológus és magam sem látjuk akadályát a kihelyezésnek, de kértük, hogy csak a holnapi napon legyen az „Átköltözés”, hogy a gyerekeket felkészíthessük.

Az értekezlet után az örökbe fogadó szülők elmennek a négy gyermekkel ebédelni, majd együtt vannak – a tolmács segítségével igénybe véve – egészen estig. Hat-hét óra körül hozzák vissza a gyerekeket hozzánk.

Ezután következik a felkészítés a nagy napra, az örökbe fogadó szülőkhöz való átköltözésre. Már eddig is minden alkalommal kis csomagot adtunk át az új szülőknél, hogy a gyerekek tudják, hogy ez majd ott fogja már őket várni, hogy odaköltöznek a szülőkhöz. A két nagyfiú most teljesen tudatában van, hogy holnap nem mindennapi dolog fog történni. Főleg a csomagolásra koncentrálnak, hogy mit fognak magukkal vinni. Válogatunk, mert nagyon sok mindenük van, és nem tudnak mindent elvinni, így csak azokat rakjuk táskákba, amiket a legszükségesebbnek, legfontosabbnak tartanak. Közben arról beszélgetünk, hogy mi lesz, hogyan lesz. János és Tamás kijelenti, hogy

ők nem szívesen mennek el, de meggyőzzük őket arról, hogy jó lesz nekik az új helyen és az örökbe fogadó szülők nagyon fognak vigyázni rájuk.

Szerda (július 27.): az utolsó nap

Nagy az izgalom. A csomagok már az előszobában tornyosulnak, még hoznak a gyerekek egy-két dolgot, amit szeretnének elvinni. Tudják, hogy ide már nem jönnek vissza, ma este már Tiszafüreden fognak aludni, és egy hónap múlva repülnek Spanyolországba. Ennek a repülőútnak nagyon megörülnek. Tamáska úgy gondolja, hogy repülőgépen csak felnőttek utazhatnak, így külön-külön megkérdezi: Én is repülhetek? Nem kell megvárni, amíg nagy leszek? És Katalin? (ő a legkisebb, két és fél éves.) Ő is felülhet a repülőgépre?

Rengeteget kérdez. Végül eszébe jut, hogy most el kell menni, kijelenti, hogy ő nem érzi jól magát, fáj a feje, meg a hasa. Különbben is ő nem szeretne elmenni.

Megnyugtatjuk. Feküdjön le az ágyára, be is takarózhat, nem baj, hogy már felöltözött. Néhány percig ott fekszik, még a szemét is behunyja. Utána kijön a nappaliba, itt is lefekszik a heverőre, még mindig fájlalja a fejét, hasát. Hasra fekszik, simogatjuk a hátát, mert azt nagyon szereti.

A többiek készülődnek. Türelmetlenül várják, hogy mikor jönnek már, és mikor mehetnek Tiszafüredre.

János megígéri, hogy figyelni fog a kicsikre, és ha sírnak, akkor megvizsgálja őket és elmondja nekik, hogy itt fognak most már lakni.

Úgy tűnik, mind a négyen tudomásul veszik, hogy velünk most már nem fognak találkozni, mert most már az lesz a haza, ahol az örökbe fogadó szülők vannak. Alapvetően azonban indulási lázban égnek, hallják ugyan mit mondunk, de nem nagyon értik.

Megérkeznek a szülők, a sok csomagra való tekintettel mindenki felpakol és elindul a parkoló felé, ahol az autó áll.

A csomagok a csomagtartóba, a gyerekek az ülésekbe, elköszöntünk, minden jót kívántunk, a szülők biztattak, ne aggódjunk, a gyerekekkel minden rendben lesz. Jók legyetek, szervusztok.

Feldolgozni az eseményeket. Egészen eddig a pontig teljes egészében irányítani tudtam az eseményeket. Ezután már nem, kiborultam, szinte csak a sírás volt a legfontosabb, mondhatott bárki bármit, nem volt vigasztaló szó, amely elég lett volna. Nagyon megviseltek az eddigi események, tettem a dolgomat, magamban azonban fel kellett dolgoznom a veszteséget, a hiányt, amit a gyerekek üres helye, a lakásban lévő csend és a napi gyakorlati tevékenységek megszűnése okozott.

Megpróbáltam a következő napokban felkészülni az újabb találkozásra a gyerekekkel, hiszen hétfőn 12 órakor a TEGYESZ-ben értekezlet lesz, utána a Gyámhatóságon, ahol szintén velük leszünk. Végiggondoltam, de úgy láttam, hogy nem vagyok erre képes. A két kicsinek ez még kevés idő ahhoz, hogy ne ragadjanak hozzám, ha meglátnak és ezt szó szerint értem. Biztosan örülnének, hogy újra látnak, de az elválással már gondok lennének. A barátkozás során és a búcsúzásnál is szerettem volna megóvni a gyerekeket (és magamat) a sírástól. Most, amikor

minden ilyen szépen ment eddig, jó lenne, ha így is maradna. Így megkértem Noémit, hogy ha lehet, még ne találkozzunk, legalábbis a nevelőszülők a gyerekekkel.

Ezzel egyetértett és én csak a gyámhivatalba mentem, az ügyintézés alatt a pszichológus, Noémi vigyázott a gyerekekre.

A Gyámhivatalban. Minden a megszokott rendben, törvények, hatályos jogszabályok betartása mellett folyt. A gyámhivatalban találkoztunk az örökbe fogadó szülőkkel, a tolmáccsal és a TEGYESZ örökbefogadással foglalkozó szakértőjével. Alkalmunk nyílt a gyerekekről beszélni. Elmondtuk férjemmel, hogy milyen jó, hogy a gyerekek ennyi nyelvet fognak beszélni. Hiszen tudnak magyarul, beszélni fognak spanyolul és emellett még ha angolt is tanulnak (az örökbe fogadó szülők kicsit beszélnek angolul) milyen nemzetközi lehetőségek állnak előttük. A tolmács azt mondta, hogy szerinte el fogják felejteni a magyar nyelvet a gyerekek. Az örökbe fogadó apa szerint a gyerek úgy is az lesz, ami akar.

Férjem azt kérdezte: Hát csak mégsem akarják, hogy a gyerekekből kecskepásztor legyen? Nincsenek is arra hegyek, ahol legelhetnének a kecskék. Az apuka szerint: Ha kecskepásztor akar lenni, akkor az lesz! Az örökbe fogadó anyuka mentette meg a helyzetet: Hát én sem szeretem a kecskeszagot.

A legkisebb gyermek keresztnéve meg fog változni, mert a jelenlegi név rossz érzelmeket kelt ebben a másik országban, ezért érthető, hogy meg akarják védeni a kislányt a csúfolódástól, a neve keltette nehéz helyzetektől.

A gyámhivatalban számomra megnyugtató dolgok is elhangzottak: a gyerekeknek külön számlájuk lesz, ahová az életbiztosítás összegét kéri átutalni, annak lejárta után. A sietségére, hogy minél hamarabb Spanyolországban legyenek, azért van szükség, hogy a gyerekek akkor kezdjenek az óvodában, iskolában, mint a többi gyerek és hamarabb megtanulják a nyelvet, megszokják az új rendet, az új környezetet.

Nem nagyon tetszett, hogy ez az ügyintézés kb. négy óra hosszat tartott és az örökbefogadók egyáltalán nem aggódtak, hogy most ilyen hosszú ideig más vigyáz a gyerekekre. Én biztosan hívtam volna Noémit, hogy biztassam őt vagy a gyerekeket, mert erőt próbáló feladat négy gyereket lekötni ilyen hosszú időn keresztül, vigyázni rájuk. De hát biztosan nem mindenki ilyen aggodalmaskodó, mint én vagyok.

Búcsúzás. Minden a legjobb úton halad és már csak egy hónap és elutaznak. Még a búcsúzást megbeszéljük, augusztus 25-ére, valószínűleg a repülőtéren fogunk egymástól végleg elköszönni.

Visszakapjuk a gyerekeket. Családtanácsadónk, Zsuzsi telefonált augusztus 15-én, hogy az örökbe fogadó szülők nem vállalják a gyerekeket. Nagyon meglepődtünk, erre nem számítottunk. Nem szerettük volna, hogy a gyerekek akár egyetlen éjszakát is az átmeneti otthonban töltsenek, így siettünk volna vissza Budapestre. 170 km-re voltunk éppen onnét, ahol a gyerekek voltak, kértük, hogy ha lehet, oda mehessünk értük. Tanácsadónk ezt gyorsan telefonon le is rendezte, megadta nekünk a címet és utaztunk a gyerekekért.

Megérkeztünk a ház elé. A gyerekek a kertben voltak, így már látták, hogy megjöttünk. Szóltak a szülőknek, hogy itt vagyunk. Beléptünk a kapun, a két nagyfiú csak köszönt, Lacika megkérdezte: Hol voltatok ilyen sokáig Anya? Mondtuk, hogy most már itt vagyunk.

A szülők nagyon szomorúak voltak, sajnálkozásukat fejezték ki (a tolmács nem volt itt), úgy gondolják, mi vagyunk a jó szülők, ők nem azok; a gyerekek sokszor mondták: apa, anya. Minden holmijuk össze volt pakolva. A gyerekek tiszták, rendesek, ápoltak, gondozottak voltak. Segített mindenki a buszba bepakolni, elköszöntünk és eljöttünk.

Tamáská meglepő viselkedést tanúsított. Ő volt az egyedüli, aki szépen elköszönt az örökbe fogadó szülőktől, megölelte Juant, átölelte Rosalindát, elköszönt tőlük és utána ült le a helyére. (A többiek csak kiabáltak, hogy sziasztok, azonban ki nem szálltak volna a helyükről a kisbuszból.)

Nincs gond az örökbefogadókkal. Az örökbe fogadó szülők nagyon elhivatottnak látszottak. Az első perctől kezdve elhatározásuk komoly, várták, készültek a gyerekekre. Főleg anyuka küzdött a könnyeivel a meghatódottságtól és az örömtől az első találkozástól kezdve szinte folyamatosan, amíg a gyerekekkel volt, vagy róluk beszélt.

Az első találkozáskor kicsit furcsán jött ki, hogy a tolmács kétérdűen és magyarázatokkal fordította le az apuka kérdését, előtte többször hangsúlyozva, hogy ő ezzel nem ért egyet, tehát valami olyan kérdés, hogy a spanyol gyerekek okosabbak lennének, mint a magyar gyerekek? Ezt a kérdést nem tudtam, hogyan értsem, így elmondtam, hogy a gyerekek értelmesek, egyik sem beteg és nem ismerem a spanyol gyerekeket.

Volt olyan eset, hogy Tamás és Lacika összeverekedtek. Az örökbe fogadó anyuka volt közöttük, nehezen ugyan, de sikeresen szétválasztotta a két fiút. Elégedettek voltunk, hogy nem kellett közbelépniük, nagyon jól kezelte az anya a konfliktust. A barátkozás alkalmainál csak a találkozás kezdetén és végén voltunk jelen. Közben egyedül voltak a szülők a gyerekekkel. A pszichológus sem avatkozott közbe, a gyerekek, ha hozzá fordultak, akkor az örökbe fogadó szülők valamelyikéhez küldte őket. A tolmács is csak a legszükségesebb dolgokban segített, a problémákat nem ő oldotta meg, hanem a szülők.

Miért nem vállalták a gyermekeket? Mi lehet az oka? Erre a barátkozás ideje alatt semmi nem utalt. Ahogyan a barátkozás menete folyt, egyre jobban azt láttuk, hogy minden jól halad. A gyerekek kérdéseire megpróbáltunk válaszolni, nagyon jól felkészítettük őket a találkozásokra. A gyerekek várták ezeket a találkozásokat, fokozatosan megismerték a szülőket. Az átgondolás nem lehetett volna gyorsabb és alaposabb. A pszichológussal együtt úgy gondoltuk, hogy ez a tempó teljesen megfelel a gyermekeknek. A legkisebb gyermek, Katalin érdekében, az ő számára lassítottunk egy kicsit, de ez is csak egy napot jelentett. Sokszor számítottunk erős ellenállásra, dühkitörésekre, amelyek csak nagyon enyhén jelentkeztek.

Nevelés. A gyermeket nevelni kell, nem tudja felnevelni önmagát. Nevelőre, felnőttre, irányítóra van szüksége. Ahhoz,

hogyan legyen, ami szeretne, azt kell biztosítani, hogy széleskörű ismeretei legyenek. Szerintem helyesebb úgy mondani, hogy azzá váljon, ami lehet belőle. Ha nem ismeri a dolgokat, ha nem nő bele, akkor nem tudja később sem azt választani. Hogyan tudja értékelni a jót, ha csak negatív dolgokkal szembesült, megkülönböztet is könnyebb rosszat tenni, mint jót, sőt még ész is kevesebb kell hozzá, és gyakorlati haszna van. Azért kell családban nevelni, hogy tudja, hogyan kell élni a családban. Azért kell nevelni, hogy tudjon a jó felé fejlődni. Mert ha elég érett, fejlett, akkor tud majd választani, hogy mi legyen belőle, akkor tud majd beilleszkedni a társadalomba, saját családot építeni.

Mindenképpen szükséges, hogy levonjuk a tanulságokat ebből az örökbefogadási esetből.

Már az elején világos volt, hogy a gyermekeknek erős kötődésük van családjuk felé. Minden szakvélemény ezt támasztotta alá. Ezért kérte a TEGYESZ a három hónapos barátkozási időt. Az örökbe fogadó szülők a barátkozási idő alatti sikerek alapján úgy gondolták, hogy most már előre tekinthetnek és az iskolát már a befogadó országban kezdhetik a gyerekek.

Így utólag megállapítva: jobb lett volna az eddigi menetrend szerint haladni, a pszichológus véleményére támaszkodva továbbra is a gyerekek ritmusát követni. Miután elvitték a gyerekeket tőlünk szerintem ezt a ritmust figyelmen kívül hagyták.

Felajánlottuk segítségünket (a nevelőcsalád és a TEGYESZ is) az örökbe fogadó szülőknek, amit ők sajnálatos módon nem vettek igénybe. Azt, hogy a nevelőszülői család segítségét nem

kérték, még elfogadható, hiszen átgondozásról van szó és véleményük szerint ez eddig volt szükséges. (Ez a segítség csak telefonon tanácsadás vagy vélemény-nyilvánítás szinten értendő.)

A pszichológus és a tolmács segítségére azonban szerintem szükségük lett volna, amivel szintén nem éltek.

Nem hiszem, hogy a gyerekek agresszívebbek mint más gyermekek, akiknek ilyen az élettörténetük. Az agresszivitás sem egyik napról a másikra alakul ki és többféle formája létezik. Pontosan az a feladatunk a neveléssel, hogy biztonságot, nyugalmat vigyünk a gyerek életébe. A szülőnek kell elérnie, (legyen az vér szerinti, nevelő- vagy örökbe fogadó szülő), hogy ne az agresszivitás, düh erősödjön a gyerekekben, hanem a magabiztosságnak, a biztonságtudatnak, éntudatnak kell kialakulnia. Ehhez sok idő kell.

A másik dolog, hogy egy gyermek nevelése is szép feladat, hát még négy gyermeké! Mi elmondtuk, hogy öten vagyunk a nevelőcsaládban a négy nevelt gyermekre. Minden családtagnak külön energiájába telik, amíg egy-egy gyermekkel foglalkozik. (Legyen az játék, bevásárlás, séta, beszélgetés, mesemondás stb.) Merthogy a családban minden családtag kapcsolatban van egymással és ráhatással is, tetteivel, beszédével, mozgásával stb. Ezeket mind elmondtuk az örökbe fogadó szülőknek is. Biztattuk őket: bátran kérjenek segítséget családtagjaiktól, hiszen egy nagymama vagy nagypapa nagyon sokat jelent a gyermeknek. Esetünkben erre már nem került sor.

Fontos az is, hogy mozgassuk ezeket a gyerekeket. Tele vannak energiával, nem lehet őket sokáig a szobában tartani, ki kell vinni őket akkor is, ha esik az eső, mert tényleg nem tudnak magukkal mit kezdeni, agresszívek lesznek.

Károk, rongálások. A gyermeknevelés akkor is nehéz feladat, ha az ember a saját gyermekeit neveli. Nevelőszülőként megtapasztalja, hogy mennyire más dolog valaki más gyermeket nevelni.

Felkészítették az örökbe fogadó szülőket, hogy megváltozik az életük, mozgalmas, életteli, vidám, hangos lesz. Biztosan elmondták nekik, hogy mennyi teendőjük lesz majd.

Aki gyermeknevelésre készül, az a környezetét is előkészíti. Elrakja a törekeny tárgyakat, drága holmikat, amiket félt. Én úgy szoktam mondani, gyerek-biztos környezetet kell teremteni. Éles bútorsarkokra védő, konnektorba záródugasz, zárható szekrény, magas polc a mosó- és vegyszereknek, stb.

Mégis, amíg a gyerek felnő sok minden elszakad, eltörik, tönkremegy. Ez a saját gyermeknél szinte természetes. Belenő. Nekünk, nevelőszülőknél azonban ezekre a gyerekekre kell felkészülnünk, életükkel, elkeseredettségükkel, nyomorúságukkal, dühükkel együtt. Aminek mi is és a környezetünk (környezetük) is részesei leszünk. Sőt nagyobb gyermek esetén (elég 5-8 évesnek lenni) segítségükkel az ablakzár megy tönkre, az ajtó üvege törik ki, a radiátor csöpög, a csillár véletlenül leesik, a virág nem rúgja vissza a labdát, a váza meg nem bírja a kiképzést, és így tovább és így tovább. A falakat összefirkálják, de aki tette, az már nincs itt, a tépőzárás szandált, cipőt ügyesen áthelyezik mindenhová, csak ne a lábukon legyen. Nem is beszélve a szemüvegről, (nagyobbaknál óráról, telefonról) milyen nehéz rá vigyázni, mert leesik, eltörik, megreped, megütődik, elveszik. A

gyereknek már nem is hiányzik, vagy éppen azért ordít, mert nagyon is hiányzik. Ilyen helyzetben elég a károkat enyhíteni, egy-két síró-morgó-dühöngő gyerek társaságában.

Így leírva ezek nagyon komikus helyzetek és utólag megmosolyogtatják az embert. Más azonban erre felkészülni és más a gyakorlatban megélni, nem egy, nem kettő, hanem négy gyermekkel együtt. Elég ezeket nap mint nap kezelni, rendbe tenni, szünet nélkül. Mert ha ezeket a napi kis problémákat megoldom, akkor a gyerek viselkedését, gondolkodását alakítom. Úgy mond közvetve rehabilitálok, helyre teszem a lelki világát.

A kiegyensúlyozott gyerek tudja csak a követelményeket teljesíteni, ha a megalapozottság, magabiztosság megvan, akkor tud a gyerek tovább fejlődni.

Ha a nevelés jó, csak akkor lehet oktatni, a neveletlen gyermek nem tud tanulni.

A mi nevelt gyermekeink sokszor dühösek, mérgesek, haragosak. Sokszor kell nekik azt látniuk, hogy a nevelőszülők nyugodtak, problémamegoldóak, kitartóak, lelkesek, egészen addig, amíg ők is tudnak majd ilyenek lenni.

Közvélemény. Környezetünkben az emberek nem ismerik, nem tudják az örökbefogadás rendjét, menetét. Minden hozzátartozónk, ismerősünk fenntartással fogadta, hogy külföldre kerülnek a gyerekek.

Magával az örökbefogadással szemben nincs ellenézés.

Azzal kapcsolatban azonban, hogy külföld, másik ország, más kultúrával, emberekkel, hozzáállásokkal; kivétel nélkül mindenki ellenezte. Megkérdezték tőlünk, hogyan lehet ez? Törvényes? Lemond az ország a gyerekekről, Magyarország magyar gyermekeket ad át idegen országnak úgy, hogy megváltozik az állampolgársága, nyelve, neve?

Sokan feltették azt a kérdést is, hogy miért pont Magyarországra jöttek? Ezt én is megkérdeztem. Azért, hogy segítsenek. Egy szegény ország gyermekein akarnak segíteni. Románia azért nem jó, mert nem átlátható, Magyarország pedig törvényesen jár el. A faluban, ahová a gyerekek kerülnek, nem ritka az örökbefogadás más országból „hozott” gyerekekkel, egy magyar gyermek is van már, akit örökbe fogadtak.

Nagyon szerencsés dolog, hogy a törvény szerint egy hónapot együtt kell töltenie Magyarországon a külföldi örökbe fogadó szülőknek a leendő gyermekeikkel. Valóban megélni, hogy mi az, amit vállalni tudnak. Esetünkben több mint két hét elég volt arra, hogy úgy döntsének, ők ezt nem tudják vállalni. Így a gyermekek visszakerülhettek a nevelőszülői családhoz, Magyarországon maradhattak, továbbra is magyar az állampolgárságuk.

Az embereket azért foglalkoztatja az is, hogy mi történik, hogyha később gondolják meg magukat.

A jelenlegi helyzet. A gyermek által megélt események a gyermek hatékony fejlődését nem segítették elő, sőt gátolták. Úgy gondolom, az előre kiadott szakvélemények alapján a jelen állapot várható volt, a negatív dolgok bekövetkeztek, és ez nem válik a gyermek javára.

Regressziót okozott minden gyermeknél, a bizonytalanság érzését, testvéri kapcsolataikban agressziót. A nevelő-

szülői család felé az addig erős kötődés lazulását, megingását, amely veszélyes lehet előrehaladásukra nézve, újra sok időre lesz szükség a kötődés újbóli kialakítására, megerősítésére.

János (8 éves): apatikus, kedvetlen mindennel szemben, nem érdeklő mi lesz velem, úgy érzi, elhagyták. Düh, sírás, széklet-tartási gondok. „Most már nem kell elmennem innen?”

Tamás (7 éves): dühös, kiabál, testvéreit bántja. Sokszor sírva fakad. Időnként áldebitás tüneteit lehet felismerni. Mosolyogva mond csúnya szavakat, keveri a szép és csúnya kifejezéseket. („Kérek szépen szalámit, te bolond.”) Úgy gondolja, ha külsőleg szépen viselkedik, akkor mondhat mindent, úgy sem értik.

Lacika (4 éves): folyamatosan szopja az ujját, nemcsak lefekvés előtt. Egész nap kapkod, ugrándozik, nem képes egy-két percig sem figyelni. Napközben sokat sír (üvölt), testvéreivel veszekszik, elveszi a játékaikat. Éjszaka többször felsír, álmában kiabál. **Katalin (3 éves):** nyugodt viselkedése megváltozott, fiútestvéreit utánozza. Időnként sikítva kiáltozik, Lacikával sokat veszekszik, fellöki, kezével püföli, megharapja. Egyedül nem alszik el, folyamatosan vele kell lenni. Rosszul alszik, álmában beszél (sírtam, pedig sírtam...). Ha felébred és nincs mellette senki, akkor felkel, és anyát-apat keres. „Jön Rosalinda és alszom vele és mehetek kirándulni.”

Utólag derült ki, hogy az általunk oly komolynak, a helyzetet megértőnek tartott János, nem is vette olyan könnyedén az örökbeadás tényét. Ez csak a visszaérkezés utáni beszélgetés során derült ki.

– Örülsz, hogy visszajöttél, visszakerültetek hozzánk?

– Nekem mindegy. Hát, ha nektek nem kellettünk, akkor mindegy, hogy hol vagyunk.

■ EGYÉB MEGLÁTÁSAIM, FELVETÉSEK:

– A különleges és egyedi helyzetre tekintettel a gyermek örökbefogadhatóságának megszüntetését lehetővé kellene tenni.

– A huzamos ideig nevelőszülőnél nevelkedő gyermek ne lehessen örökbefogadható. A gyermek tartós gondozásba helyezése a nevelőszülőhöz.

– Mi történhet, ha gyámként nem járulok hozzá a gyermek külföldre utazásához?

– Nagytestvérükkel a kapcsolattartást mindenképpen rendezni kellene.

Túl sok a kérdés. Mivel az örökbefogadási eljárás megszüntetése után írtam le a történeteket, kronológiailag lehetnek kisebb eltérések. Akik olvassák írásomat, kérem, nézzék el helyenként tapasztalható elfogultságomat, hiszen a gyermekek már három éve nálam nevelkednek, így nagyon sok helyen egy érzelmileg túlfűtött anya véleményével találkozhatnak.

Nem kellettünk senkinek...

■ KÜLFÖLDI ÖRÖKBEFOGADÁS – GYEREKSZEMMEL¹

■ Életem története

fiatal korom ellenére elég hosszú és érdekes. Jánosnak hívnak. Júliusban voltam nyolcéves. Egy olyan családba születtem, amely tulajdonképpen nem is család, hiszen édesanyámnak rendezetlen életkörülményei voltak, édesapám az élettársa volt akkoriban. Nem hiszem, hogy születésem nagy örömet adott volna okot, mert édesapám még a nevét sem adta ahhoz, hogy én az ő gyermeke legyek. Azóta sem tudom, még a nevét sem.

Édesanyám kényszerűen tudomásul vette érkezésem, haza is vitt a kórházból és lehet, hogy valamiféle családi élet volt otthon, hiszen egy évre rá megszületett öcsém. Hasonló körülmények között. A „család” feltehetően nehéz anyagi helyzetben lehetett, hiszen alapvető változás nem történt, csak eggyel többen lettünk.

Édesapám öcsém születésénél sem „bábáskodott” semmilyen szinten, még annyiban sem, hogy nevét adja fiának.

Ez a nyomorúságos helyzet csak folytatódott tovább, nem látszott enyhülés. Így anyukám és élettársa nem tudtak bennünket az öcsémmel sokáig nevelni. A nehézségek egyre nőttek, a felnőttek sokszor az italhoz menekültek a problémák elől. Ez nekünk, gyerekeknek nagyon nem tett jót. A felnőttek közötti rossz viszony eredménye az lett, hogy már nem volt hol laknunk. Kitettek bennünket az addigi lakásunkból szüleim viselkedése miatt. Ők nem láttak kiutat ebből a nehéz helyzetből, bár próbáltak néhány dolgot. Sokszor „utazgattunk”. Felszálltunk egy buszra és anyukám mondta, hogy most aludhatunk az ülésen. Jó meleg volt, öcsém mindig nagyon gyorsan elaludt. Lépcsőházban is aludtunk, bár ott nem volt olyan meleg, de anyukám betakarított sok takaróval, hogy meg ne fázzunk.

Ez az állapot nem volt túl jó, de ott volt mellettünk sokszor anyukánk és az ő élettársa, az apukánk. Az emberek sokszor segítettek, ételt vagy meleg teát kaptunk. Néha a felnőttek veszekedtek, ekkor mi megpróbáltunk csendben maradni az öcsémmel.

■ A Gyámhatóság úgy döntött,

hogy nem élhetünk így tovább. Jöttek nénik, beszéltek anyukámmal és nekem meg az öcsémnek be kellett költözni a csecsemőotthonba.

Sajnos anyukánk nem lehetett velünk, mert itt csak gyerekek voltak. A szüleinknek el kellett menniük. Én ezt nem nagyon értettem, öcsém meg végképp nem.

Sokat sírtunk, mert szerettük volna, ha ott vannak anyukámék. Kisöcsém még csak két éves volt, alig tudott beszélni, így mindig én mondtam meg a gondozó néniknek, hogy mit szeretne. Én már három éves voltam, de az otthonban még pelenkáztak, mert egyszer bekakiltam és előfordult, hogy bepislitem.

Nagyon sok mindenre kellett figyelnem és nem volt ott anyukám, meg még az öcsém is csak ordított, sírt. Az otthonban csak az anyukánk hiányzott, volt ágyunk, játékok, finomakat kaptunk enni. A gondozó néni is figyeltek ránk.

Azért mégis az volt a legjobb, amikor anyukámék jöttek meglátogatni minket. Hoztak egy csomó ajándékot, édességet meg mindent. Mondtam nekik, hogy most már el szeretnék menni innen, vigyenek el bennünket. Azt válaszolták, hogy nem tudnak hová vinni, mert nincs lakásuk, de majd építenek egyet, és akkor hazavisznek bennünket az öcsémmel. Azért valahányszor jöttek, én mindig megkérdeztem, hogy mikor lesz már kész a ház, de az nagyon sok időt vesz igénybe. Azt mondták karácsonyra azért elvisznek pár napra. Nagyon vártuk már, hogy mikor lesz karácsony. A többi gyerek is el fog menni majd innen az otthonból egy kicsit, majd ha vége a karácsonynak, akkor jönnek vissza.

Már itt volt a karácsony, de anyukámék nem jöttek. Így a gondozó nénikkel ünnepeltünk. Nagyon haragudtam az anyukámra meg az élettársára, mert nem mondtak igazat: nem jöttek, hogy elvigyenek bennünket. Pedig ez már a második karácsony volt, amit az otthonban töltöttünk. Azóta megszületett kisöcsém, most már hárman vagyunk testvérek, mindannyian csecsemőotthonban. Mikor a pici megszületett, anyukám sejtette, hogy nem tudja őt hová vinni, így a kórházban hagyta. Onnét került hozzánk az otthonba, csak egy másik szobában volt, ahol az ilyen pici babák aludtak. Anyukám, amikor jött hozzánk, a pici testvérünket megszoftatta, mert fontos neki a növekedéshez az anyatej. Mi sokszor átmentünk megnézni a babát a másik szobában, mert sokszor sírt. A gondozó néni azt mondta, hogy fáj a hasa, ez a kisbabáknál sűrűn előfordul. Apró kistestvérünk sokszor örült annak, hogy meglátogattuk a másik szobából. Nem jöttek csak karácsony után, már a többi gyerek is visszajött, akik elmentek az ünnepre. Januárban érkeztek a szüleink. Nagyon haragudtam rájuk, amiért itt hagytak, és nem jöttek be. Nem is akartam velük beszélni, mert becsaptak engem és az öcséimet.

■ Egyre többet kell rájuk várni,

hogy ideérjenek a csecsemőotthonba hozzánk. Tavasz felé már nem is igen jöttek. A gondozó néni azt mondták, hogy jött egy néni és egy bácsi, akik bennünket választottak. Mind a hárunkat elvisznek az otthonukba és mi is ott fogunk lakni, hogy-

¹ A kislány mondanivalóját nevelőszülője jegyezte le.

ha akarunk. Szerettem volna ezeket a híreket elmondani anyunak és apunak, hogy mit szólnak ehhez. Ám őket hiába vártuk, nem jöttek.

Jött azonban Marika néni és Laci bácsi meg még az ő gyerekeik is. Sokat játszottunk velük az otthon udvarán, meg sokat beszélgettünk. Azt mondták, hogy akkor megyünk el hozzájuk, hogyha tényleg szeretnénk, és anyu és apu ott is meglátogathatnak majd minket. Nagyon jó, hogy mind a hárman mehetünk, bár én inkább annak örülök, hogy a nagyobbik öcsém velem lesz, és sokat játszhatunk a kisöcsivel is, mert most már ott lesz velünk.

El is jöttünk a nevelőszüleinkkel. Lett szobánk, szép ágyunk, ahová a régi és új játékok sorban elfértek. Biciklit is kaptunk, én gyorsan megtanultam rajta kerekézni, a testvéreim még nem tudtak, ők hintázni szerettek legjobban.

Nagyon jól éreztük itt magunkat. Anyuék viszont nem jöttek látogatni bennünket. Persze, biztosan építik a házunkat, hogy haza tudjanak vinni minket. Én azonban úgy gondoltam, mondtam is a nagyobbik öcsémnek, hogy itt van a haza, ahol most vagyunk, mert itt olyan jó nekünk. De hát miért nem jönnek a szüleink megnézni, hogy milyen klassz ágyunk van? Ezen sokat gondolkodtam. Biztosan nem tudják, hogy hol vagyunk, mert a nevelőszüleink elhoztak a csecsemőotthonból. Ezt meg is mondtam a nevelőanyunak, hogy biztosan ez az oka. Azt mondta, hogy ez nem így van, a vér szerinti anyukánk nyugodtan jöhetne hozzánk, nagyon sok néni és bácsi van, akik segítenének neki abban, hogy hová kell jönni, hogy láthasson minket. Az a baj, hogy a vér szerinti anyukánk nem érdeklődik irántunk.

Most senki sem tudja, hogy ő hol van, meg a vér szerinti apukánkat sem, mert nincs lakásuk, hajléktalanok.

Nem sokat foglalkoztam ezután a kérdéssel, néha jutott csak eszembe, hogy jó lenne, ha jönnének. A nevelőanyu is azt mondta, hogy ő is szívesen megismerkedne velük, elmondaná, hogy milyen ügyesek vagyunk. Lehet, hogy még a házépítésben is tudnánk segíteni, mert a nevelőszüleink anyukájánál már a nagyobbik öcsémmel segítettünk, amikor építették a házukat. A nagymama nagyon megörült a segítségünknek.

Nekünk jó itt lenni a nevelőszüleinknél, lehet, hogy a vér szerinti szüleink is ideköltözhetnek, hogy nekik is legyen lakásuk, szobájuk, meg ágyuk, mint nekünk.

A nevelőanyu mondta, hogy megszületett még egy testvérünk, méghozzá egy kislány. Nagyon megörültem, hogy most már végre találkozhatunk anyuékkal. Hát ez nem így lett. Anyukám a kislányt is a kórházban hagyta, ahogyan a legkisebb öcsémet. A húgomat csecsemőotthonba vitték, nem oda, ahol mi voltunk, hanem egy másikba. A nevelőanyu azt mondta, hogy majd meglátogatjuk, meg lehet, hogy majd az anyukánk is látogatni fogja.

Többször el is mentünk a kislányhoz, nagyon messze kellett menni, mert messze volt az otthon. A pici nagyon csodálkozott, mert mi hárman fiúk igen csak hangosak voltunk, de érdeklődve figyelt minket. Sokáig jártunk hozzá, amíg a csecsemőotthonból hazavihettük a nevelőszüleinkhez. Neki is lett szép kiságya, játéka.

Szüleink továbbra sem jöttek meglátogatni bennünket. Nevelőszüleink azt mondták, sajnos ők sem tudják, hogy hol lehetnek, nem jelentkeznek.

■ **Közben nőttünk**

mindannyian. Először én mentem óvodába meg a nagyobbik öcsém. Mivel én nagyobb vagyok, felsőbb csoportba kerültem, mint ő. Középsős voltam, majd nagycsoportos lettem. A kisöcsém és a húgom kísértek minden reggel az óvodába a nevelőanyuval együtt. A két kicsi még nem járhatott óvodába, ott-hon kellett maradniuk a nevelőanyuval, mert még kicsik.

Amikor én első osztályos lettem, akkor a nagyobbik öcsém nagycsoportos óvodás, a kisebbik öcsém pedig kiscsoportos ovis lett. A hugicánk még mindig otthon maradt a nevelőanyuval.

Elég nehéz volt nekem iskolásnak lenni, teljesen más mint az ovi, de én nagyon gyorsan megtanultam írni-olvasni, számolni. A nyári vakációnak azért nagyon megörültem, nem kell iskolába járni és mehetünk nyaralni. Mindannyian beülünk a kisbuszba, elutazunk a telekre, lehet játszani, a kismedencében lubickolni.

Nagyon jól éreztük magunkat a nevelőszüleinknél, néha még elbeszélgettünk arról, milyen jó lenne, ha jönne az anyukánk meg az apukánk. Hát ők nem jöttek, ámde jöttek mások.

Örökbe fogadó szülőknek hívták őket. Azt mondták róluk, hogy ők szeretnék, hogyha mi lennénk az ő gyermekeik, fiaik és lányuk. Teljesen ők lennének a mi szüleink. Nekik nincs gyermekük, mi lennénk a testvéreimmel együtt az ő gyermekeik.

■ **Még egy anyuka, aki nem a régi,**

nem is a nevelőanyukánk, hanem ő lesz az új anyukánk. Megtudtam, hogy az új szüleink külföldiek, nem beszélnek magyarul. Teljesen kétségbeestem. Mert nekünk kell megtanulni az ő nyelvüket. Nem is értik, amit én mondok. Nevelő-anyuék azt mondták, hogy ők tudják, hogy én biztosan nagyon gyorsan megtanulom ezt a másik nyelvet, hiszen írni és olvasni is lám, milyen gyorsan megtanultam. Persze segítenek majd ebben a körülöttem lévő emberek. Így van, hát az iskolában tanultam meg mindezt a tanító nénitől.

Az új anyukának és apukának volt két szép fehér kutyája. Lehetett őket simogatni, a porázuknál fogva tartani, meg etetni is. Nagyon jól nevelt kutyusok voltak, két lábra állva kérték a finom kutyáennivalót.

Igyekeztünk megbarátkozni az új szülőkkel, meg új szavakat tanultunk az ő nyelvükön. Jött egy néni, aki segített nekünk megértetni magunkat, tolmácsolta, ha kellett, hogy mit mondunk. Meg volt ott egy másik segítő néni is, hogy semmi baj ne legyen. Nem is volt semmi gond. A nevelő-anyuék mindig mondták, hogy mikor fognak jönni az új szüleink. ők jöttek is, mi pedig elmentünk velük játszani, kirándulni. Nagyon jól éreztük magunkat velük. Amikor visszahoztak a nevelőszüleinkhez, mindig elmeséltük milyen jó volt aznap, ők meg elmondták, mi lesz holnap. Az új anyukánk és apukánk ott volt amikor vacsoráztunk, fürödtünk, egészen addig, amíg el nem aludtunk. Ez rendszerint sokáig tartott, mert mi szeretettük volna, ha még tovább játszanak velünk, de hát aludni is kell valamikor.

Az örökbe fogadó szülők béreltek egy házat itt Magyarországon és oda is elmentünk velük. Szinte már az egész napot ott töltöttük.

■ **Hoztak fényképeket**

arról, hogy milyen lesz majd abban a másik országban a házuk, szobánk. Hasonló lesz az ágyunk, mint most a nevelőszüleinknél. Lesz egy nyaralónk is, igazi úszómedencével. Persze iskolába kell majd járni és ott spanyolul beszél majd mindenki.

Egy ideig még el-elmentünk velük kirándulni, majd a pszichológus néni és a nevelő-anyuék azt mondták, hogy holnap már végleg el fogunk költözni tőlük, egyelőre a bérelt házba, utána pedig egy másik országba. Mindent összehajtottunk. Nem nagyon örültem, hogy el kell mennem innen, mert nagyon jól éreztem itt magam, meg a testvéreim is. Sajnos most ez a helyzet. Elmondták nekünk, hogy ott milyen jó lesz, és hogy fogunk még találkozni a nevelőszüleinkkel, de az nagyon sokára lesz.

Így elutaztunk az új szüleinkkel egy családi házba. Ott is jó volt, lehetett a kutyusokkal játszani a kertben. Csak a legkisebb öcsém huzigálta ki a földből a sárgarépát és ette meg, mert nagyon szereti. Kismedence is volt, olyan felfújható.

Sokat játszottunk. Nekem kellett a kistestvéreimre figyelniem és megvigasztalni őket, ha sírtak. Szóltam mindig az új apukámnak vagy anyukámnak, mert én már kezdtem megtanulni az ő nyelvükön. A két kistestvérem énekelt az új anyuval, igaz, hogy nem értették, hogy mit, de nagyon szépen hangzott. Egy gyermekdal volt. Kazettán több dalt is hallgattunk.

Hogyha nem tudtam elmondani, mit szeretnék, akkor megmutattam és a testvéreimet is arra biztattam, hogy tegyenek ők is így. Meg is értették egymást legtöbbször. Az a baj, hogy sokat esett az eső. Azt nem szeretttük. Benn kellett lenni a szobában, a kicsik mindig veszekedtek meg kiabáltak. Jobb lett volna, hogyha kimehetünk az esőre, de azt nem engedték. A kicsik nagyon féltek a villámlástól meg a mennydörgéstől. Kisöcsém leült a lépcsőre és ott ordított, amíg az apukánk meg nem vigasztalta. Kár, hogy ilyen rossz idő volt.

Egyszer a nagytestvérünk is meglátogatott minket a pszichológus nénival. Nagyon örültünk neki, beszélgettünk, játszottunk. Nekik gyorsan el kellett menni, de mi gyerekek alig akaruk őket elengedni. Már olyan sok mindent tudok mondani ezen a nem magyar nyelven, meg az új anyukánk finomat főz, meg kaphatunk mindig kukoricát, meg narancslevet, mert azt nagyon szeretjük, és már tudjuk kérni is, úgy, ahogy kell.

Éjszaka is nagyon mozgalmas az életünk: a kicsik nem nagyon akarnak aludni, kisöcsém mindig átmegy az anyuékhoz, nem az ágyában akar aludni. A kishúgom is sokat sír, hiányzik neki a nevelőanyu, pedig mondom neki, hogy most már az új anyu az anyu.

■ **Hát most megint pakolunk.**

Az új anyukánk összerakja a holmijainkat. Az új apukánk segít neki. Biztosan megyünk valahová. De hová? ők telefonon beszélgetnek, de én nem tudom, mit. Valami nincs rendben. Az új szüleink szomorúak. Nem tudom, mi történt. Most biztos megyünk valahová. Miért nem pakoljuk be akkor a csomagokat az autóba? Csak itt állnak és nem kell őket az autóhoz vinni.

Egyszer csak jött a mi kisbuszunk a nevelőanyuval és a nevelőapuval. Ebbe pakolták be a csomagokat. Mi meg gyorsan beültünk. Inkább ezzel menjünk, nem is szerettem volna az új apukánk, anyukánk autójával. Kisöcsém meg is kérdezte a neve-

lőszüleinktől, hogy miért ilyen sokára jöttök? Ez már nem is fontos, csak menjünk már. Az új anyu és apu nem jönnek, meg a kutyasok sem. Csak mi. Elutaztunk a mamához. A nevelőapukánk anyukája nagyon örült, hogy jöttünk. Gyorsan összepakoltunk, mert a nevelőszüleink csomagjai ott voltak.

Már alig vártam, hogy a nevelőcsalád otthonába érjünk. Közben megkérdeztem, hogy megvan-e még az ágyam meg a testvéreim ágya. A nevelőanyukám mondta, hogy minden megvan, csak az ágyneműt mosta ki és most fel kell húzni a tisztát. Meg majd ki kell pakolni a csomagokat, de azt majd csak holnap, mert most már nagyon késő lesz, mire hazaérünk. Megkérdeztem azt is, hogy most már nem kell elmennem innen? Szeretnék itt maradni.

Sajnos a nevelőszüleim nem tudják biztosan, hogy itt maradhatok-e? Lehet, hogy meg kellene kérdeznük valakitől, aki tudja. Mert ők csak nevelőszülők, nem vér szerinti vagy örökbe fogadó szülők. A vér szerinti szüleink nem látogatnak meg bennünket, az örökbe fogadó szülők meg már elutaztak az ő hazájukba. Hát ez a helyzet kissé bonyolult, nem is értik a kisebb testvéreim, meg én sem nagyon. Miért nem maradhatunk mi itt a nevelőszüleinknél, hiszen itt olyan jó nekünk? Vagy miért nem jönnek a vér szerinti szüleink elmondani, hogy épül-e már a házuk, vagy megnézni, hogy mi négyen hol vagyunk? Miért utaztak el nélkülnk az örökbe fogadó szüleink? Biztosan rosszul viselkedtünk és nem voltunk jók, azért. Pedig a nevelőanyukánk azt mondta, hogy az örökbe fogadó szülők lesznek az igazi szüleink. Hát nem mondott igazat.

■ **Kinek kellene a gyerekek,**

ha mindenki lemond róluk? Mindenki segít, mindenki az érdekünkben jár el, mindenki értünk dolgozik, mégsem kellünk senkinek.

Most itt vagyunk újra a nevelőszüleinknél. Néha úgy érzem, hogy ha nem maradhatok a nevelőszüleinknél, akkor nekem már teljesen mindegy, hogy hol vagyok. Nem is érdekel. Senki sem tudja, hogy meddig lehetünk még itt, mert jöhetnek a régi szüleink, jöhetnek nénik-bácsik, akik azt mondják, hogy ők az új szülők, meg maradhatnánk itt is, ha a nevelőszüleink örökbe fogadnának minket (de akkor már ők is örökbe fogadó szülők lennének), vagy ha nem jönne senki, akkor is itt maradhatunk.

Nekünk jó lenne itt maradni, de ezt nem garantálja senki. Itt van ágyam, vannak játékaim, könyveim, ruháim, itt vannak a testvéreim, vannak szüleim (még ha csak nevelőszülők is), van iskolám, vannak barátaim. Jó tanító nénim, terveim, álmaim.

Tavaly első osztályos voltam, nagyon jól ment az iskola.

Most második vagyok, nem annyira jól mennek a dolgok. Felbosszantanak a gyerekek, a tanító néni szerint jól kellene viselkedni, többet kellene olvasni, számolni. Elfelejttem, mit kell másnapra vinni az iskolába, a tanító néni meg fekete pontot ad. Persze a nevelőanyu nem örül ennek, mindig szúrós szemmel néz rám ilyenkor. Otthon még mindig figyelek a testvéreimre, de nem jól viselkednek, nem hallgatnak rám. Meg se hallják, ha mondom nekik, hogy mit csináljanak és hogyan. Úgy tesznek, mintha nem értenék, amit mondok és még ki is nevetnek. A nevelőanyu ugyan mondja, hogy ne velük foglalkozzak, elég, ha csak a saját dolgomat teszem, de hát nem könnyű átállni. Mert a csecsemőotthonban és az örökbe fogadó szülőknél is nekem kellett rájuk figyelnem, hiszen én vagyok a legnagyobb. Most már a nevelőszüleim figyelnek a testvéreimre, de hátha nem jól viselkednek, és megint el kell mennünk innét.

Egy gyerek is elfárad, most azt hiszem, én is fáradt vagyok. Elegendem van mindemből, jó lenne pihenni, nyugodtan itthon lenni a nevelőanyukámmal és apukámmal.

Lélektani szempontok: kérdések és dilemmák

■ A két család rövid bemutatása

A négy testvér egy olyan nevelőcsaládban nevelkedik, ahol a nevelőanyuka és apuka mellett három nagyobb saját gyermek is van. Tehát a gyerekek a családba kerüléssel nemcsak anyukát és apukát, hanem két nővért és egy bátyot is kaptak. Az iratokból az is kiderül, hogy a gyerekek édesanyjának van már két nagyobb gyermeke is, akik szintén a gyermekvédelem rendszerében nevelkedtek. A féltestvérek közül a fiút már nem tudják megtalálni, de a lánnyal sikerült felvenni a kapcsolatot és rendszeresen találkozni. A nevelőszülői családba először a három fiú kerül be, ők már ott nevelkednek, amikor kishúguk megszületik, aki több hónapos csecsemőotthoni tartózkodás után, majdnem egy éves, amikor testvérei mellé, a nevelőszülői családba került.

A külföldi házaspárnak, Juannak és Rosalindának nincs saját gyermeke, s hosszú évek óta várokoznak, hogy örökbe fogadhassanak gyermeket. A szakvélemények alapján mind körülményeik, mind személyiségük alkalmas arra, hogy négy gyermeket örökbe fogadjanak. Természetesen a külföldi házaspár is rendelkezett minden információval a gyerekekről, s a szakvéleményeket is olvasták, mielőtt meghozták a döntésüket.

■ Előzmények

A nevelőszülői családdal 2003 augusztusában találkoztam először, nem sokkal azután, hogy a legkisebb testvér, Kati, a családba került. Szerető, odaadó nevelőszülőket és négy eleven kisgyermeket ismerhettem meg. A két nagyobb fiú Jani és Tamás remekül feltalálta magát a kicsit zsúfolt lakásban, s akrobata ügyességgel másztak fel az ajtófélfán, valamint a beépített szekrény és a fal közötti keskeny terület is remek lehetőséget nyújtott számukra, hogy egészen a plafonig tornázzák fel magukat. Öccsük Laci is igyekezett utánozni a nagyokat, s figyelve tevékenységét nem maradt bennem kétség, hogy rövidesen ő sem marad el bátyjaitól az akrobata-mutatványok bemutatásánál. A családot és a gyerekeket figyelve nem volt kétséges számomra, hogy a gyerekek jó helyen vannak, s a nevelőszülők biztosítják számukra azt a szeretetet, figyelmet, érzelmi biztonságot, ami a gyerekek egészséges személyiségfejlődéséhez szükséges. A vér szerinti szülők azonban rég nem érdeklődtek, s a gyerekek érdeke sorsuk végleges rendezése, ami jelen esetben az örökbefogadás. A gyerekeket a gyámhivatal 2004 januárjában örökbefogadhatónak nyilvánította.

■ Előzetes megbeszélés

Sajnos sem a budapesti, sem az országos listán nem találtak olyan örökbe fogadó szülőt, aki vállalna négy testvért. 2005 má-

jusában azonban érkezett a hír, hogy a nemzetközi listán találtak egy külföldi házaspárt, akik szívesen vállalnák a négy gyermeket.

A nevelőszülő, a gyerekeket ismerő szakemberek, valamint a külföldi házaspárról információkkal rendelkező szakember 2005. június 8-án ültek össze, hogy megbeszéljék az átgondozással kapcsolatos feladatokat, előre feltérképezhető nehézségeket. A gyerekekről elmondtam, hogy kiegyensúlyozott, kötődni képes gyermekek, bár Tamás az átlagnál érzékenyebb, Laci pedig életkorából adódóan jelenleg nagyon erősen kötődik, szinte kapaszkodik nevelőanyjába, azonban ezek a tényezők bár valószínűleg nehezíthetik és lassíthatják az átgondozást, lehetlenné nem teszik, s kellő figyelemmel és körültekintéssel a gyerekek átgondozhatók. A külföldi házaspárról részletes ismertetést kaptunk, amiből most két tényezőt emelnék ki: eredetileg két gyermek örökbefogadására jelentkeztek, de örömmel vállalták a négy gyermek nevelését, olyannyira, hogy már vásároltak is egy hétszemélyes autót, amiben kényelmesen elfér a nagycsalád. Az, hogy kettő helyett négy gyermek vállalására mondtak igent, s hogy szándékuknak egy autó vásárlásával is nyomatékosították, számomra inkább nyugtalanító volt, mint megnyugtató. Ezt a gondolatmenetet a későbbiekben részletesen kifejtem. Összegezve a megbeszélést: nem találtunk semmit, ami ellen szólt volna annak, hogy a külföldi házaspár ideutazzon és megkezdődjön a barátkozás. A közvetítőt arra kértem, hogy közölje a családdal, hogy a barátkozási folyamat akár három hónapot is igénybe vehet, ezért csak akkor jöjjenek, ha ezt tudják vállalni.

■ A gyerekek felkészítése

Megkaptuk a választ. A házaspár vállalja akár a hosszú barátkozási folyamatot is, július 11-én érkeznek. A mikor, mennyit, hogyan kérdés, amelyekre ezekben az esetekben választ kell találni. A gyerekek 8, 7, 4 és 3 évesek. A nevelőszülő a gyerekek életkorának megfelelően a beszélgetések során mindig is arra törekedett, hogy a gyerekek helyzetüket ismerjék.

A nagyobbaknak van némi emlékképük a vér szerinti szülőkről, s életkoruk is lehetővé teszi, hogy kognitív szinten is fel fogjanak valamit a körülöttük zajló eseményekből. A kicsik ezekből a beszélgetésekből inkább csak az őszinte légkört érzékelik, ahol nincsenek tabuk, s ennek jelentősége nem lebecsülendő.

Amikor már a felnőttek számára nyilvánvaló volt, hogy érkezik a külföldi házaspár, a szerencse kicsit a kezünkre játszott. Egy beszélgetés alkalmával az egyik gyermek szóba hozta a vér szerinti anyukát, s ezt a helyzetet kihasználva a nevelőszülő nagyon ügyesen az örökbefogadás felé terelte a beszélgetést. A beszélgetés alatt mind a négy gyermek jelen volt, s a nagyobbak meg is értették, hogy van egy anyuka és egy apuka, aki nagyon szeretné, ha ők lennének a gyerekeik.

■ Ismerkedés, barátkozás

2005. 07.12. *Első találkozás.* Az eredeti terv az volt, hogy a gyerekek a TEGYESZ udvarán játszanak, így az örökbe fogadó szülők feltűnés nélkül megnézhetik a gyermekeket. Az időjárás azonban közbeszólt, s a zuhogó eső miatt a gyerekek az előtérbe kényszerültek. Az örökbe fogadó szülők a kávé automatánál vettek egy kávét, amit a gyerekek nagy érdeklődéssel figyeltek.

A legnagyobb fiú viselkedése alapján számomra úgy tűnt, ő már ekkor sejtette, hogy az új anyukáját és apukáját figyeli. Néhány perc után én felvittem a gyerekeket a szobámba, hogy folytassam a felkészítésüket.

Ezalatt a nevelőszülő tolmács segítségével mesélt a gyerekekről az örökbe fogadó szülőknek. A gyerekekkel együtt foglalkoztam, mert életkoruk és személyiségük miatt ezt tűnt a legmegfelelőbb megoldásnak. Miközben a gyerekek játszottak, igyekeztem minél több információt eljuttatni hozzájuk, felmérni, hogy mennyire értik, mi vár rájuk, és életkoruknak megfelelően, megértetni velük, hogy mit jelent az örökbefogadás.

Beszélggettünk arról is, hogy van egy néni és egy bácsi, akik nagyon szeretnék, ha ők lehetnének az anyukájuk és apukájuk, és nagyon messze lagnak egy olyan országban, aminek tengerpartja is van, és repülővel lehet oda menni. Verbális kommunikációban elsősorban Janira támaszkodhattam, Tamás csak hallgatott, Laci szintén oda-odafigyelt játék közben, a Janival folytatott beszélgetésre. Tamástól időnként megkérdeztem érte-e, miről beszélünk, majd Lacihoz fordulva megismételtem a legfontosabb információkat. Közben az örökbe fogadó szülők felől érkezett egy kérdés: mi a véleményem arról, hogy a gyerekek megnézhetnék az autójukban a két kiskutyájukat. Mivel a gyerekek az általam közölt információkat pozitívan fogadták, megkérdeztem őket, hogy mit szólnának ahhoz, hogyha az a néni és bácsi, akik szeretnék a szüleik lenni, megmutatnák nekik a két kiskutyájukat. A gyerekek nagy örömmel fogadták a hírt, ezért eltértem attól a bevett gyakorlattól, hogy az első alkalommal közvetlen kontaktus még ne legyen a gyerekek és a leendő szülők között. Azért is tartottam ezt szerencsésnek, mert másnap a család Jani és Laci születésnapját ünnepelte, ahol szerettem volna, ha részt vesznek az örökbe fogadó szülők is, s így már nem teljesen idegenként fogadhatják őket a gyerekek. A kutyákkal körülbelül negyed órát játszottak a gyerekek, ezalatt megtörtént a bemutatkozás is. A találkozás után Janit nagyon elkezdte foglalkoztatni, hogy hogyan fogják egymást megérteni, de a nevelőszülő megbeszélte velem, s sikerült megnyugtatni.

2005.07.13. *A születésnap.* A gyerekek akkor ébredtek, amikor megérkeztünk, s nagy örömmel fogadták a házaspárt. Az egész délután jó hangulatban telt, sok játékkal. Juan nagyon jól megtalálta a hangot Lacival és Tamással, Rosalinda Katival barátkozott. Felszabadultan játszottak, fényképeket nézegettek.

Az örökbe fogadó szülőktől én kértem, hogy hozzanak képet a házukról, családjukról, mert a gyerekeknek ez is segít, hogy el tudják képzelni, hol fognak élni ezentúl. Megnézték a fürdetést és Rosalinda a két kicsi öltöztetésében is részt vett. Az esti rítusoknak különös figyelmet, és a barátkozás előre haladtával egyre nagyobb hangsúlyt szenteltem. A fürdetésnek, altatásnak

azért volt nagyon nagy jelentősége, mert ezek voltak azok az alkalmak, amikor a napi rutinok, feladatok végzése is fokozatosan átadható volt az örökbe fogadó szülőknek.

2005.07.15. *Játék az udvaron.* A gyerekekkel lementünk az udvarra. A nevelőszülők nem voltak jelen, csak a tolmács és én. Mi is igyekeztünk a háttérbe vonulni, s csak akkor segítettünk, ha valamelyik fél részéről kérdés, vagy kérés érkezett. A délután jó hangulatban telt, Juan a nagyobbakkal focizott és játszott, Rosalinda a kicsikkel homokozott. A gyerekek és a külföldi házaspár próbálták felvenni egymással a kapcsolatot a segítségünk nélkül is, amely tekintve, hogy ez a harmadik találkozás, és az első, ahol a nevelőszülői család nincs jelen, nagyon jól alakult. Rosalinda nagyon ötletesen úgy próbált a gyerekeknek szavakat tanítani, hogy a gyümölcsformájú homokozó játékokat megnevezte, s kezdeti biztatásom után a gyerekek örömmel próbálkoztak formálni az idegen szavakat. Este az örökbe fogadó szülők részt vettek a közös vacsorán, Rosalinda segítette a fürdetésnél és az öltöztetésnél.

2005. 07.16. *A nevelőszülő elutazott* egy hétre, ezért ezen a napon nem volt a külföldi házaspár, de másnaptól a barátkoztatás zavartalanul folytatódik.

2005. 07.17. *A nevelőszülő férjével közös séta* a Gellért-hegyen, csúszdázás, majd vissza a lakásra.

2005. 07.18. *Az örökbe fogadó szülők, a gyerekek és én* elsétáltunk egy játszótérre. Szerepem mindössze annyi volt, hogy megfigyeltem a gyermekek és a házaspár közös játéktevékenységét, s ha a gyerekek valamilyen kérést fogalmaztak meg, segítettem őket, hogy hogyan értessék meg magukat a külföldi házaspárral. Ezekon a kötetlen programokon két fontos feladatom volt. Az egyik a gyermekek reakcióinak figyelemmel kísérése, amely alapján a barátkozás további ütemét határoztam meg. A másik elősegíteni, hogy a közös nyelv hiánya ellenére megértessék magukat egymással. Kéréseikkel hol Juanhoz, hol Rosalindához irányítottam a gyerekeket, csak abban voltam segítségükre, milyen nonverbális eszközökkel tudják kifejezni kívánságaikat. Fontosnak tartottam, hogy ne nyelvi közvetítőként legyenek jelen, hiszen a későbbiekben is meg kell érteniük egymást. A játszótérről visszatérve a külföldi házaspár megfürdette és felöltöztette a gyerekeket, majd a családdal vacsorázott, ezután Juan a fiúkat, Rosalinda Katit próbálta elaltatni. A fiúknál a nevelőpapa egy kicsit segítette, de azután Juan egyedül maradt a gyerekekkel. Kati altatásánál igénybe kellett vennünk a család vér szerinti nagylányának, Ritának a segítségét (aki eddig is Kati altatni szokta), de elegendő volt, hogy Rita az emeletes ágy felső szintjére feküdt, míg Rosalinda az alsón, Kati mellett maradt. Először Rita énekelt Katinak, majd átvette Rosalinda, s Kati egy erőtlenn próbálkozás után, hogy Rita menjen le, hamarosan elaludt.

2005.07.19. *Először együtt a leendő család.* Az örökbe fogadó szülők és a gyerekek egyedül töltötték a délutánt a ház udvarán. Ez egy olyan közös program volt, ahol sem a nevelőszülő, sem

a tolmács, sem én nem voltam jelen. Az örökbe fogadó szülők egyedül, de egy biztonságos, a gyermekek által ismert terepen próbálhatták ki, milyen, ha csak magukra számíthatnak. A délután kellemesen telt, a nyelvi nehézségek sem jelentettek akadályt.

2005.07.20. *Séta az állatkertben.* Az örökbe fogadó szülők, a gyerekek és én meglátogattuk az állatkertet. Szerepem továbbra is a megfigyelésre és a gyerekek kommunikációjának elősegítésére korlátozódott, igyekeztem minél inkább háttérbe vonulni. Az örökbe fogadó szülők nagyon jól kezelték a helyzeteket, s a különböző tiltásokat is kisebb hisztik után (amelyeket az örökbe fogadó szülők önállóan, segítség nélkül oldottak meg) a gyerekek elfogadták. Este az örökbe fogadó szülők részt vettek a fürdetésnél és a vacsorán. Megpróbálták elaltatni a gyerekeket, de a két kicsi nem tudott elaludni. Hol szomjasak voltak, hol vécezniük kellett. Úgy éreztem, nem jó, ha erőltetjük, hogy az örökbe fogadó szülők altassák a gyerekeket, ezért elbúcsúztunk. Kérve a házból, mint minden együtt töltött nap után, megbeszéltem a házaspárral, hogy mit tapasztaltam a nap folyamán, s hogy mi lesz a következő lépés a barátkozásban. Megnyugtattam őket, hogy a barátkozás jól halad, s az hogy a mai altatás nem sikerült, nem negatív jel. A szülőkkel angolul beszélünk, ami a következő találkozás időpontjának és a napi feladatok megbeszélésében nem jelentett nehézséget, mert ha valahol a nyelvi akadályok miatt megakadtunk, Krisztina a tolmács telefonon mindig elérhető volt. Azonban a külföldi házaspár számára, nem tudtam olyan biztos támasz lenni, s a nyelvi és kul-

turális különbségek miatt valószínűleg a barátkozási folyamattal kapcsolatos információkat sem mindig olyan mélységig értették meg, mint ahogy szükséges lett volna, illetve, ahogy én feltételeztem.

2005.07.21. *Duna-part.* Délutáni alvás után a nevelőapa elkísérte a külföldi házaspárt a gyerekekkel egy Duna-parti játszótérre, majd ott a házaspár a gyerekekkel egyedül maradt, s később önállóan mentek vissza a nevelőszülők lakásába.

Ez a program szintén azt a célt szolgálta, hogy az örökbe fogadó szülők megélhessék hatékonyságukat.

A lakóház udvarán már többször voltak önállóan a gyerekekkel, de most távolabb a háztól önállóan kellett megbirkózniuk a négy gyermek felügyeletével, s hazakísérésével. A délután kellemesen telt, de a hazakísérés után az örökbe fogadó szülők elbúcsúztak, nem maradtak ott a fürdetésnél, a vacsoránál és az altatásnál, mert nagyon elfáradtak.

2005.07.22. *Délelőtt 10-re mentünk* a nevelőszülő lakására, majd az udvaron játszottunk, ahol ismét lehetőségük volt az örökbe fogadó szülőknek egy rövidebb időt önállóan tölteni a gyerekekkel. Az ebédnél a két kisebb gyerek meglehetősen nyugós volt. Igyekeztünk őket megnyugtani, az örökbe fogadó szülők bevonásával, de ez nem igazán sikerült. Kati az ebédjét be sem fejezve el akart menni aludni. Ebben a helyzetben sajnos Rosalinda és az én jelenlétem kevésnek bizonyult, ahhoz, hogy a kislány megnyugodjon, ezért Rita ismét besegített az altatásban, de Kati elfogadta, hogy csak jelen van és énekel, de

Rosalinda ül az ágyán, ő van közvetlen mellette. Altatás után elmentünk, mert délután érkezett haza a nevelőnő, s nem éreztem helyesnek, hogy a viszontlátás öröme az örökbe fogadó szülők szemtanúi legyenek.

2005.07.23. *A házaspár csak este ment fel, az altatás idejére, ami még korántsem volt zökkenőmentes, de ismét Rosalinda feküdt Kati mellett, Rita igyekezett Kati figyelmét minél inkább Rosalindára terelni, és a háttérben maradni, s a kislány bár nem könnyen, de elaludt. Az esti rítusok a barátkozás előre haladtával egyre fontosabb szerephez jutottak. Az altatás különösen hangsúlyos szerephez jut, hiszen a sötétség, az alvás közeledte a gyermekekben gyakran idéz elő félelmeket, szorongásokat.*

Ilyenkor különösen fontosak a biztonságot sugárzó tárgyak, egy szalag, egy maci, egy kispárna vagy az agyonmosott régi pelus, és természetesen a biztonságot nyújtó felnőtt személy közlése.

Mindannyiunknak van bizonyára olyan emléke, amelyből tudja, hogy egy agyonmosott szakadozott rongydarab, amivel a gyermek aludni szokott nem cserélhető le semmire, legyen az bármily szép és új. Egy átgondozásnál megváltozik az a személy, aki altatja, akihez ha rosszat álmódott odabújhat, s véleményem szerint ezt alaposan elő kell készíteni, s természetesen ehhez idő kell.

2005.07.24. *Kirándulás. A három fiú és a házaspár, a tolmács kíséretében lementek ahhoz a vidéki házhoz, amit a család kibérelt. Katit az én kérésemre nem vitték magukkal, mert úgy ítélem meg az eddigi tapasztalatokból, hogy az altatás még nehézséget jelent, s a későbbiekben akár motiváló lehet Kati számára, hogy akkor tud menni a fiúkkal, ha vállalja, hogy Rosalinda altatja. A gyerekek és a házaspár jól érezték magukat, Lacit a nagyok segítségével sikerült ebéd után elaltatni. A tolmács délután egyedül hagyta a házaspárt a gyerekekkel, majd délután ötkor visszaindultak Budapestre. Este az örökbe fogadó szülők részt vettek a fürdetésnél, a vacsorán és az altatásnál. Kati már ezen az estén elfogadta, hogy Rosalinda altatja, sikerült az altatás.*

2005.07.25. *Újabb kirándulás a vidéki házhoz ezúttal az én kíséretemmel. Reggel fél tízre értünk a családhoz, ahol a gyerekek már nagyon vártak. A terv bevált, mert azzal fogadtak, hogy Kati is szeretne velünk jönni. Miután tisztáztam a kislánnyal, hogy akkor Rosalinda fogja ebéd után altatni, és ő igent mondott elindultunk a négy gyerekekkel. Az utazás alatt a két kicsi türelmetlen volt, de komolyabb problémák nem adódtak, bár Rosalindán éreztem, hogy fáradt. Megérkeztünk a házhoz, majd nemsokára ebédeltünk, ami tökéletesen zajlott, a házaspár az egész helyzetet kézben tartotta. Ebéd után a gyerekek még játszottak egy picit, majd megpróbáltuk a két kicsit elaltatni.*

Rosalinda maradt bent a gyerekekkel, én az előtérből figyeltem a vidám játékos hangokat.

Mikor kijöttek a gyerekek, visszamentem velük a szobába és kértem, hogy feküdjenek le, majd ismét magukra hagytam őket. Mivel a gyerekek ismét kijöttek, úgy ítélem meg, hogy játéknak tekintik a helyzetet, hogy én a másik helységben ülök, ezért ismét megkértem, hogy bújjanak vissza az ágyba, majd kimen-

tem a két nagyobbhoz a kertbe. 10 perc múlva, mikor visszamentem, a gyerekek fel voltak öltözve, és közölték, ők már aludtak egy kicsit. Juannak mondtam, hogy nem gond, majd visszafele alszanak a kocsiban. A délután hátralévő része játékkal telt. A gyerekek nagyon élvezték a felfújható kismedencét, amit közösen töltöttek fel vízzel, és jókat pancsoltak benne. Délután öt órakor indultunk vissza. A két kicsi, ahogy sejtettem, rövidesen el is aludt. Körülbelül 40 perc után felébredt Kati, majd rövidesen Laci is. Ezután igyekeztünk őket ébren tartani, hogy ne legyen gond az esti lefekvéssel. Zenehallgatással és énekléssel telt az út hátralévő része. Miután elköszöntünk a családtól és a gyerekektől, a parkolóban még hosszasan beszélgettem az örökbe fogadó szülőkkel. Nagyon fáradtnak tűntek, és elégedetlenségüket fejezték ki, hogy még mindig nem vihetik le kíséret nélkül és véglegesen a gyermekeket a vidéken bérelt házba.

Hétfő este volt, másnap reggel tartottuk az értekezletet a TEGYESZ-ben, amelynek a témája a barátkozás folyamatának ismertetése, és a további ütemezés megbeszélése. Az én elképzelésem az volt, hogy szerdán egy egész napos programot követően még a régi otthonukban altatják az örökbe fogadó szülők a gyerekeket, s pénteken kerülne sor arra, hogy a gyerekek a bérelt házban aludjanak. A tervem az volt, hogy az első éjszakát még én is velük töltöm, s én másnap reggel visszautazom Budapestre. Az örökbe fogadó szülők válaszából azonban az derült ki, hogy a jelenlétemet nem segítségként, hanem teherként élik meg, úgy érzik, hogy folyamatos kontroll alatt vannak, s így nem tudnak felszabadultan viselkedni. Egyértelműen kifejezték azt az igényüket, hogy szeretnének a gyerekekkel teljesen egyedül lenni.

Igyekeztem megnyugtatni őket és biztosítottam, hogy megértem és figyelembe veszem a kérésüket. Ismételten jeleztem feléjük, hogy a barátkozás jól halad, s természetesen megoldható, hogy egyedül legyenek a gyermekekkel, ezt a holnapi értekezleten részletesen megbeszéljük. Felvettem azt az ötletet, hogy próbáljanak meg saját családjukból, külföldről hívni segítséget, így nem lesz az az érzésük, hogy kontroll alatt vannak, de mégis kapnak támogatást, segítséget. Úgy gondoltam sikerült őket megnyugtatnom. Ezek után visszamentem a nevelőszülőkhöz, hogy átbeszéljük az új helyzet teremtette feladatokat. Ekkor hívott a tolmács, hogy az örökbe fogadó szülők jelezték felé, hogy nagyon el vannak keseredve, mert a barátkozás nem olyan ütemben halad, ahogy elképzelték. Két hét telt el azóta, hogy a gyermekeket először látták. A nevelőszülővel hosszasan töprengtünk, hogy mit tehetünk volna másként, amivel a barátkozást gyorsítani lehetett volna, de nem találtunk semmit. Mindketten úgy ítéltük meg, hogy a barátkozás nagyon jól halad, sőt messze túlszárnyalja előzetes elvárásainkat. Az örökbe fogadó szülők ilyen mértékű csalódottságát fáradtságunknak tudtuk be.

2005.07.26. *Értekezlet a TEGYESZ-ben. Az értekezlet előtt lehetőségünk volt beszélgetni az örökbe fogadó szülőkkel. ők továbbra is azt szerették volna, ha már ezen a napon végleg elvihetik a gyerekeket a bérelt házba. Sikerült megértetni velük, hogy a gyerekeket fel kell készíteni erre, ezért a költözést elhalasztottuk másnapra. Az értekezleten beszámoltunk az elmúlt két hét eseményeiről, s az örökbe fogadó szülők aktuális kérésé-*

ről. A nevelőszülővel egyetértettünk abban, hogy bár mi egy lassabb tempót képzeltünk el, ennek ellenére az örökbe fogadó szülők kérése a holnapi napon kivitelezhető. A délután az örökbe fogadó szülők a gyerekekkel töltötték, a tolmács is jelen volt. Az este a gyerekek felkészítéséről szólt.

Már előzőleg is vittek a gyerekek magukkal minden alkalommal tárgyakat, amiket otthagytak az örökbe fogadó szülőknél, de ezen az estén mindent, amit fontosnak tartottak szépen összepakoltak, hiszen holnaptól máshol lesz az otthonuk, ott, ahol Rosalinda és Juan él.

Először a bérelt házban, majd később külföldön, az örökbe fogadó szülők otthonában. A két nagyobb gyermek, úgy tűnik, érti, hogy mi fog holnap történni, a kicsik csak a pakolás izgalmát élik át.

2005.07.27. *Indulás.* A gyerekek izgalommal és felkészülten várják az indulást. A nagyobbak értik, de a kicsik is érzik, hogy a mai nappal valami gyökeresen megváltozik. Tudják, hogy ezentúl nem a nevelőszüleikkel fognak lakni, mostantól az új anyukájuk és apukájuk gondoskodik róluk. Az örökbe fogadó szülők rendelkeznek a nevelőszülő, a tolmács és az én elérhetőséggel, s mindhárman biztosítjuk őket, hogy éjjel-nappal elérhetőek vagyunk, forduljanak hozzánk bizalommal.

2005.08.01. *Gyámhivatali ügyintézés.* Míg a nevelőszülő és az örökbe fogadó szülők a gyámhivatalban a hivatalos ügyeket intézték, én maradtam a gyerekekkel. Ennek egyrészt az a praktikus oka volt, hogy ne a gyámhivatalban kelljen a gyerekeknek végigvárni a hosszas procedúrát, másrészt az érzelmi oka az volt, hogy a nevelőszülő úgy érezte, korai lenne a viszontlátás, érzelmileg nagyon megterhelné. A délután kellemesen zajlott, bár saját bőrömön tapasztalhattam, amit eddig is tudtam, hogy négy gyerekre egyszerre figyelni embert próbáló feladat. A nagyobb fiúk nem igazán értették, miért vannak Pesten, azt hitték, ismét mennek a nevelőszülőkhöz. Megbeszéltem velük, hogy mi is történik most, s azt is, hogy nem mennek a nevelőszülőkhöz, hanem az örökbe fogadó szülők jönnek értük, s mennek vissza vidékre. Mikor a külföldi házaspár visszaért, a gyerekek örömmel fogadták, s természetes volt számukra, hogy szállnak be a kocsiba és indulnak vissza. Tamás, amikor tőlem búcsúzott megjegyezte, hogy azért hiányzik az anyu.

Azt válaszoltam, hogy megértem, és anyuéknak is hiányoztok, de Rosalinda lesz az új anyukád, ezentúl ő gondoskodik rólad. Úgy láttam, Tamás elfogadta ezt a választ, s nyugodtnak tűnt, amikor beült az autóba. Mikor elindultak, mind a négy gyerek vidáman integetve köszönt el tőlem.

2005.08.08. *Találkozás a gyerekek nővérével.* A család bemutatásánál említettem, hogy a gyerekeknek van egy nagykorú testvére, akivel rendszeres kapcsolatuk van. Természetesen a nővér tudta, hogy testvéreit külföldi szülők szeretnék örökbe fogadni, s az eseményekről folyamatosan tájékoztattuk. Az örökbe fogadó szülők szintén tudtak a nővér létezéséről. Legutolsó találkozásunkkor a külföldi házaspárral megbeszéltem, hogy ezen a napon meglátogatom őket s magammal viszem a gyerekek nővérét is, hogy legyen lehetőségük megismerkedni.

A találkozás kellemes légkörben zajlott, a gyerekek nagyon örültek a nővérüknek. A házaspár és a nővér egymással szemben kicsit zavarban volt, nem igazán jöttek a kérdések, de megbeszéltek, hogy tartani fogják egymással a kapcsolatot, s az örökbe fogadó szülők egy meghívást is kilátásba helyeztek.

Ezen a délutánon nagyon sokat beszélgettem az örökbe fogadó szülőkkal, igyekeztem minden kérdésükre kielégítően válaszolni. A szülők aggódtak amiatt, hogy a gyerekek gyakran agresszívak egymással. Sajnos az utóbbi napokban folyamatosan esett az eső, ezért az átlagosnál nagyobb mozgásigényű gyermekek a lakásba kényszerültek. Próbáltam rávenni a házaspárt, hogy mozduljanak ki a gyerekekkel, menjenek kirándulni, szervezzenek programokat, de azt válaszolták, hogy nem érzik biztonságosan magukat az idegen környezetben, s félnek, hogy nem tudják a gyerekeket megóvni a veszélyektől. Éreztem, hogy fáradtak és bizonytalanok, ezért azzal próbáltam erőt önteni beléjük, hogy azt mondtam: otthon, ahol biztonságosan mozognak, s a rokonoktól is kapnak segítséget, támogatást sokkal könnyebb lesz. Úgy éreztem, minden felmerülő kérdésükre sikerült megnyugtató és kielégítő választ adnom. Búcsúzás előtt megbeszéltek, hogy én a hétvégén elutazom külföldre, de telefonon továbbra is elérhető vagyok, az elutazásuk előtti héten pedig ismét többször is találkozunk.

2005.08.14. *Rossz hír – telefonon.* Este hívott a tolmács, hogy az örökbe fogadó szülők mégsem vállalják a gyermekeket. Hidedzuhanyként ért a hír.

Nem értettem mi történt. A gyerekek átgondozása alaposan előkészített volt, s bár az üteme egy kicsit gyorsabb az általam javasoltnál, láthatólag mind a négy gyermek elfogadta az új környezetet, az új anyukát és apukát. Próbáltam megtudni, hogy mi történt, s vajon mennyire szilárd ez a döntés a házaspár részéről. A tolmács elmondása alapján úgy tűnt, a döntés végleges. Mivel én külföldön tartózkodtam, megkértem őt, hogy vegye fel a kapcsolatot a kollégáimmal, akik segíteni fognak az új helyzet kezelésében, a teendők levezénylésében.

Vissza. A gyerekekért a nevelőszülők mentek el. Visszakerültek a gyerekek a nevelőszülői családba.

■ ÉRTELMEZÉS, TANULSÁGOK

Mielőtt megpróbálom pszichológiai nézőpontból áttekinteni a történeteket, előre leszögezném, hogy nem felelősöket, bűnbakokat keresek, s magamat sem szeretném ostromozni. A korrekt áttekintés, az intő jelek összeszedése, az esetlegesen elkövetett hibák átgondolása azonban úgy gondolom, mindenki számára igen hasznos lehet.

■ 1. Hosszú várakozás – változó motivációk

Nagyon hosszú utat járnak végig azok a szülők, akik arra az elhatározásra jutnak, hogy egy vagy több gyermeket örökbe szeretnének fogadni. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a gyermek utáni vágy természetes megélése, az örökbefogadás gondolatá-

nak megjelenése, s a szilárd elhatározás megérlelődése egy hosszú folyamat, ami alatt a leendő örökbe fogadó szülőknek rengeteg dilemmával és kétellyel kell megbirkóznunk.

Végül megszületik a döntés, de ez az örökbefogadás folyamatában még csak az első lépés. Nagyon hosszú idő telik el addig, amíg az örökbefogadás ténylegesen realizálódik. Ezt a hosszú várakozást az örökbe fogadó szülők többsége nagyon rosszul éli meg, hiszen nem volt könnyű meghozni a döntését, gyakran évek kellene ahhoz, hogy elhatározásukat tettek kövessék, s most azzal kell szembesülniük, hogy újabb éveket kell várniuk, míg vágyuk végre beteljesülhet. Ez alatt a hosszú időszak alatt nagyon sok minden történhet, megváltozhat az örökbe fogadó szülők élethelyzete, társadalmi státusza, kapcsolatszerkezete, s átalakulhat az eredeti motiváció.

Voltak arra utaló jelek, hogy a külföldi házaspárnál a hosszú éveig tartó várakozás, a nagyon erős gyermek iránti vágy sok mindent felülírt. Azt gondolhatnánk: nagyon komoly, stabil elhatározást takar az, hogy bár eredetileg két gyermeket szerettek volna örökbe fogadni, mégis örömmel vállalták a négy gyermek nevelését is. De az is megnyugtatónak tűnhet, hogy még ideérkezésük előtt megvásárolták a család számára a hétszemélyes autót, valamint, hogy vállalták az akár három hónapos barátkozási időszakot, valamint az, hogy előre berendezték a gyermekek szobáját. Mindannyian – akik ezzel az üggyel kapcsolatba kerülünk – nagyon szerették volna ezt hinni.

És ez egy kulcsfontosságú kérdés. Éreztük, de nem akartuk tudomásul venni, hogy ezek a tényezők inkább azt sugallják, hogy a hosszú várakozási idő alatt az örökbefogadás motívumai között a hangsúly eltolódott, az *adni*-nál (gondoskodást, törődést, szeretetet), fontosabbá vált a *kapni* (gyereket, szeretetet). Talán saját szorongásom elfojtása miatt nem kérdeztem rá, hogy mennyi idő telt el az örökbe fogadó szülőknek feltett kérdés (vállalnának-e négy gyermeket?) és a válaszadás között. Pedig informatív lett volna, annak eldöntéséhez, hogy mennyire átgondolt ez a vállalás.

■ 2. Felkészültség – előítéletek, elvárások

Tonnányi iratot kértünk a külföldi hatóságoktól, az örökbe fogadó szülőkről, de elmulasztottunk kérni egy olyan pszichológiai véleményt, amiből megtudhattuk volna, feltérképezték-e újból a motívációkat, mennyire készítettek fel a szülőket az örökbefogadásra, valamint arra, hogy mit jelent négy ilyen korú gyermek gondozása, nevelése. Véleményem szerint sem az elvárásokat, sem az előítéleteket nem hozták a felszínre, nem beszélték meg, nem dolgozták fel.

Már az örökbefogadás megíúsulása után, a nevelőszülő elbeszéléséből tudtam meg, hogy az első találkozón, míg én a gyerekekkel foglalkoztam, az örökbe fogadó szülők és a nevelőszülő közötti, tolmács segítségével zajló beszélgetésen, az örökbe fogadó apuka valamilyen olyan jellegű kérdést tett fel, amiből arra lehetett következtetni, hogy van egy olyan feltevése, hogy a saját nemzetéhez tartozó gyerekek okosabbak, mint a magyarok. Az örökbe fogadó apuka kérdése jól jelzi, hogy mennyi előfeltevéssel és elvárással indulnak bele a szülők egy-egy barátkozásba. Itt említeném meg (bár ebben a konkrét esetben

ezt nem tapasztaltam), hogy sok örökbe fogadó és nevelőszülő, a gyermek vér szerinti szüleiéről rendelkezésére álló információi és feltételezési alapján is sokszor gyárt – többségében hibás – prekonceptiókat. Ennek oldása is a team-munka feladata, a nyelvi nehézségek miatt fontos lett volna ebbe a feladatba a külföldi szervezet pszichológusát is bevonni.

Előfordul, hogy az örökbe fogadó szülő csalódik már a gyermekkel való első találkozás, vagy a barátkozási folyamat során. A csalódás forrása mindig a szülők elvárásában keresendő: a gyerek nem úgy néz ki, nem úgy viselkedik, ahogy álmaikban elképzelték. És főként: nem kapják meg rögtön azt, ami után annyira vágyódtak: a gyerek szeretetét. Elgondolkodtató, hogy a legtöbb örökbe fogadó szülő, a kezdetekben úgy fogalmaz, mint az a szülő, aki várandós: mindegy csak egészséges legyen. Azonban, mikor elérkeznek oda, hogy lenne egy gyermek, aki szülőkre vár, akkor elkezdnek megfogalmazódni a különböző igények: inkább kislányra (vagy kislányra) gondoltunk, ha lehet mégis fiatalabbat szeretnénk stb. Mi történik? Mi változik meg? Azt hiszem, hogy ennek a témának a boncolgatása önmagában megérne egy kutatást.

Egy gyermek mielőtt örökbe fogadják, valahol már élt: legyen ez a vér szerinti családja, nevelőszülői család vagy gyermekotthon, ezért mindenképpen átéli az elválás traumáját. Sajnos az örökbe fogadó szülők gyakran nem viselik el a gyerek esetleg hetekig elhúzódó gyászreakcióját, próbára tevő magatartását. A gyermek provokáló magatartása mögött nemcsak az elválás fájdalma húzódik meg, hanem az a kérdés és félelem is, hogy vajon új családja végleges-e. Nem fog-e innen is elkerülni, ha esetleg rossz, szeretni fogják-e minden körülmények között? Az örökbe fogadó szülők gyakran elutasításként élik meg ezeket a reakciókat, nem élik meg hatékonyságukat, nem bíznak saját magukban. Pedig ha elhinnék, ha bíznának abban, hogy szerető, elfogadó magatartásukkal a kezdeti nehézségek leküzdhetőek, s idővel a gyermekek ezt a biztonságos elfogadó hozzáállást szeretetükkel hálálják meg, akkor sok csalódástól mentesülnének. A külföldi házaspárral rendszeresen beszélgettem arról, hogy mi állhat a gyermekek egy-egy viselkedése mögött, hatékonyságuk megélését azzal próbáltam elősegíteni, hogy a gyermekekkel kapcsolatos teendőket teljes mértékben rájuk bízom, s mindig jeleztem, ha egy helyzetet sikerült megfelelően kezelniük, megoldaniuk.

Bár kognitív szinten – úgy gondolom – tudták és megértették, hogy időre és sok-sok türelemre van szükség, érzelmi szinten azonban nem voltak képesek elfogadni, feldolgozni, hogy nem kapják meg azonnal a már olyan régen áhított gyermeki szeretetet.

■ 3. Azonos cél - eltérő motívációs hangsúlyok

A TEGYESZ, a nevelőszülő, az örökbe fogadó szülő és jómagam motívációi, elvárásaink furcsa elegyet alkottak. A TEGYESZ motívációja a testvérek sorsának végleges rendezése, elvárása a sikeres átgondozás örökbe fogadó szülőkhöz. Tulajdonképpen ugyanez a motíváció és elvárás jellemezte az összes résztvevőt, de a hangsúly mégis máshol volt. A TEGYESZ sikeres, a nevelőszülő traumamentes, az örökbe fogadó szülő gyors

átgondozást várt. Mivel a barátkozási folyamatot én koordináltam, én találkoztam azzal, hogy bizony ezek a hangsúlyeltolódások olykor komoly nehézséget okoznak. Ennél is fontosabbnak tartom azt megemlíteni, hogy mindannyian annyira szerettük volna, hogy ez az átgondozás sikeres legyen, hogy hajlamosak voltunk bizonyos intő jeleket figyelmen kívül hagyni. A nevelőszülő háritását jelzi, hogy nem számolt be arról, hogy az első beszélgetésen az örökbe fogadó apa olyan kérdést tett fel, amiből arra lehetett következtetni, hogy ő a saját nemzetéhez tartozó gyerekeket okosabbnak gondolja. Én pedig attól a ki nem mondott félelemtől vezérelve, hogy az örökbe fogadó szülők meggondolják magukat, engedtem annak az elvárásuknak, hogy gyorsítsunk a barátkozás folyamatán, s egyedül lehessenek a gyermekekkel. Hiba volt. Amikor engedtem az örökbe fogadó szülők kérésének, csak a gyerekek szemszögéből mérlegeltem a döntést. A gyerekek fel voltak készítve, s azzal az egy nappal, amit még kértem a költözés előtt, úgy gondolom, hogy a gyerekek el tudták fogadni az új helyzetet. Figyelmen kívül hagytam azonban, hogy felkészültek-e már valóban erre a próbatételre az örökbe fogadó szülők. Túl korán magukra maradtak.

■ 4. Technikai nehézségek – távolság, nyelvi akadályok

Itt térnek ki arra is, hogy távol Budapeستől, vidéken bérelni egy házat – nem volt jó választás. Sajnos ennek technikai okai voltak, ugyanis az örökbefogadást koordináló szervezet nem talált közelebb megfelelő bérelhető házat vagy lakást. A nagy távolság miatt nem tudtunk annyit jelen lenni, mint amennyire szükség lett volna, s talán az örökbe fogadó szülők türelmetlenségét is ez indukálta, hiszen nagyon fárasztó naponta négyszer megtenni ezt az utat. Azzal, hogy vidékre költöztek megtört az az addig nagyon szépen felépített folyamat is, hogy először egy új helyzettel, feladattal, környezettel az én jelenlétemben találkoznak az örökbe fogadó szülők, s csak a következő lépés, hogy önállóan kell megoldaniuk. Többször kértem az örökbe fogadó szülőket, hogy fedezzék fel a környéket, menjenek el kirándulni, játszótérre stb., de bizonytalannak érezték magukat. Amíg szép idő volt ez még nem jelentett különösebb gondot, mert a gyerekek mozgásigényüket kiélhették a kertben. Azonban amikor az eső miatt bekényszerültek a lakásba, akkor aktivitásuknak nem maradt elég tér, s ezt az örökbe fogadó szülők nem tudták kezelni, s nagyon rosszul élték meg. Ha lett volna lehetőség, hogy a környéket először segítséggel fedezzék fel, talán később önállóan is bátrabban kimozdultak volna, s így kielégíthették volna a gyermekek mozgásigényét.

A fent vázolt problémák átgondolása után a legfontosabb tanulságnak azt tartom, hogy gyakoribb és szorosabb team-munkára és egy teljesen kívülálló szupervízorra feltétlenül szükség lett volna. Bár különböző mértékben, de mindannyian érintettjei és részesei voltunk a barátkozási folyamatnak. Természetesen az, hogy mi lett volna egy ilyen háttér csapatmunka meglétekor a barátkozás kimenetele, nem megjósolható. Azonban azt gondolom, hogy vagy elősegítette volna a sikert, vagy talán hamarabb szembenéznünk azzal, hogy nem érdemes folytatni a barátkoztatást. A gyerekek mindkét esetben jobban jártak volna.

Szükségképpen minden embernek vannak előfeltételezései, elvárásai, koncepciói, amelyek megakadályozhatják abban, hogy minden lehetőséget felmérjen. A több szem többet lát alapon, ez a hibaszázalék csökkenthető. Gondolok itt például arra, hogy számomra annyira természetes volt, hogy ha a gyerekekkel arról beszélgetek, hogy a leendő szülei egy másik, távoli országban élnek, akkor tudják, hogy a szülők nem magyarul beszélnek.

Nem készítettem fel a gyerekeket arra, hogy nem fogják érteni egymást, pedig ez a kommunikációs nehézség Janit és Tamást is megviselte. Szerencsére ez a hiányosság könnyen orvosolható volt, és a későbbiekben már nem jelentett a gyerekek részéről problémát.

Azonban ha már szóba kerültek a kommunikációs nehézségek, itt térnek ki arra, hogy a különböző anyanyelv valóban problémát jelenthet-e. Sok ember, akivel az eset után beszéltem, úgy vélekedett, hogy a sikertelenséghez hozzájárult, hogy a gyerekek és a szülők nem értették meg egymást, s azt a következtetést vonták le, hogy egy tolmács jelenléte fontos ilyen esetekben. Én a magam részéről ezzel az elgondolással nem értek egyet. A szülőknél és a gyermekeknél addig is, amíg a gyerekek megtanulják a szülők anyanyelvét, meg kell tanulniuk megérteni egymást. Ezért is követtem azt az elgondolást, hogy amikor jelen voltam, nem tolmácsként, hanem az egymás közötti hatékony kommunikációt elősegítő személyként igyekeztem tevékenykedni.

Gondoljuk itt át kicsit a feladatokat! Egy külföldi házaspár négy gyermeket örökbe fogad és elvisz külföldre. Az, hogy a kommunikáció közöttük a szülők anyanyelvén történjen, még három hónapos barátkozási folyamat alatt is irreális elképzelés. Mi a megnyugtatóbb? Ha úgy indulnak el a gyermekek a hosszú útra, az új életükbe, hogy metakommunikatív eszközökkel képesek megérteni magukat új szüleikkel, vagy úgy, hogy eddig egy tolmács közvetített, s a gyerekek külföldön, az örökbe fogadó szülők otthonában tanácstalanul állnak, hogy hogyan értsék meg a szülőket, illetve hogyan értessek meg magukat. Arról se feledkezzünk meg, hogy a két kisebb gyermeknek nem is volt olyan rég, hogy nyelvi eszközök hiányában kellett megértenniük magukat. A gyerekek kreatívak, fogékonyak: számukra ez nem akkora nehézség, mint gondolnánk. A házaspár részéről is inkább aggodalmat, szorongást tapasztaltam, mint konkrét gyakorlati problémát. Mindketten ügyesen megoldották a különböző helyzeteket.

Ha a gyerekek összevesztek egy játékon, a szülők kivonták az adott játékot egy kis időre a „forgalomból”, amikor a nővérüktől a gyerekek rágót kaptak, s Rosalinda féltette a kicsiket, hogy lenyelik, ügyesen kiköpette velük és nyalókára cserélte, és még hosszan sorolhatnám azokat a történeteket, amik bizonyították számomra, hogy a nyelvi akadály nem akadály! Az örökbe fogadó szülőket mindig biztattam, hogy ügyesen képesek megoldani a konfliktushelyzeteket, és biztattam arra, hogy a nevelési szituációkban mindig fűzzenek hozzá az anyanyelvükön magyarázatot. A gyerekeknek szüksége van magyarázatra, s a hangsúlyból is sokat megért, ebben az esetben meg a nyelvtanulás egyik eszköze is. Összegezve: tapasztalataim azt mutatták, hogy a nyelvi különbség nem jelentett különösebb problémát a gyerekek és a szü-

lők barátkozásában. Nem jelentett problémát köztem és az örökbe fogadó szülők között sem, mert a napi teendőket a legközelebbi találkozással kapcsolatos terveket angolul is meg tudtuk beszélni, ha pedig bármikor megakadtunk a tolmács telefonon elérhető volt. Hol jelenthetett mégis gondot a külön anyanyelv? Természetesen az örökbe fogadó szülőknek nem tudtam megfelelő támasza lenni. Egy tolmács közreműködésével nem lehet olyan meghitt viszonyt kialakítani, hogy őszintén tudjanak beszélni saját szorongásaikról, félelmeikről, aggodalmaikról. Egy idő után személyemet kontrollként ítélték meg, aminek háttérben nyilván az is meghúzódhatott, hogy jelenlétem saját bizonytalanságukat erősítette. Ezt a bizonytalanságot az elsősorban a gyermekekre fókuszáló személyként, s ráadásul más nyelvet beszélőként, valószínűleg minden jó szándékom ellenére sem tudtam megfelelően oldani, csökkenteni. Pedig az örökbe fogadó szülőkkel való foglalkozás, az ő szorongásaik, félelmeik, kérdéseik megbeszélése nem kevésbé fontos, sőt. Ebben a folyamatban a különböző anyanyelv egyértelműen gátat jelentet. És itt ismét egy feltételezésem, aminek nem jártam utána. Tudtam, hogy a külföldi szervezet vezetője szintén pszichológus, akivel a házaspár folyamatos telefonos kapcsolatban áll.

Feltételeztem, hogy a pár megkapja tőle azt a támogatást, amire szüksége van, de a külföldi kollégámmal egyszer sem kezdeményeztem beszélgetést. Most utólag átgondolva, erre szükség lett volna, s hogy nem tettem, talán ebben is a nyelvi akadályoknak volt szerepe. Ezeket a történéseket azért is tartottam fontosnak megemlíteni, mert azt is jól mutatják, hogy az ember milyen könnyen esik abba a csapdába, hogy ami számára evidens, az mások számára is az.

■ 5. Négy gyerek – sok gyerek

Ezt a gondolatmenetet követve szeretném arra is felhívni a figyelmet, hogy milyen mértékben akadályozhatják a kreatív problémamegoldást a szabályok. A gyermekvédelemben alapvető az az elgondolás, hogy lehetőség szerint a testvérek együtt nevelkedjenek. Ezzel én is messzemenően egyetérték. Azonban négy gyermek együttes átgondozása nagyon nehéz feladat, nevelőszülőnek, örökbe fogadó szülőnek és a szakembereknek egyaránt.

A barátkoztatási folyamat során egyszer, amikor úgy ítélték meg, hogy ez viszi tovább a barátkozást éltem azzal a megoldással, hogy a testvéreket szétválasztva, csak a fiúk töltötték a napot az örökbe fogadó szülőkkel, a kislány a nevelőszülővel maradt. Ez a megoldás pozitív kimenettel is járt. Azonban alapvetően a négy testvért én is végig megbonthatatlan egységnek tartottam, s ez a séma megfosztott néhány eshetőség felmerülésétől, átgondolásától. Természetesen itt nem arra szeretnék utalni, hogy bontsuk fel ezt az egységet, a hosszú távú cél mindenképpen a négy testvér együttnevelkedése. Azonban a barátkozási folyamat alatt ez az egység még megbontható. Így utólag átgondolva talán könnyebb lett volna az örökbe fogadó szülőknek is, ha először csak a két nagyobbal kezdik meg a közös együttélést a vidéken bérelt házban, s a kicsik csak később csatlakoznak. Sőt, bár először furcsán hangozhat, számomra, miután már annyit gondolkoztam azon, mit lehetett volna másképp csinálni, az sem tűnik abszurdnak, hogy először csak a két nagyobb fiút fogadták volna örökbe, s csak a következő évben került volna sor a kicsik örökbefogadására.

■ **6. Egy hiányzó láncszem: szociális munka örökbefogadásnál**

Az esetismertetésből számomra és pszichológus kollégáim számára is kitűnhet, hogy túl sok a személyes jelenet, a direkt tanácsadás, ami inkább egy szociális munkás feladata, s nem egy pszichológusé. Megfelelő szupervízió esetében én még akár hasznosnak is tartanám, hogy egy pszichológus ilyen mértékben és mélységben vesz részt egy átgondozásban, szupervízió hiányában azonban a szerepek összemosódnak, s ez inkább hátrány, mint előny. Ez csak néhány saját gondolat, ami azóta fogalmazódott meg bennem, hogy az örökbefogadás megghiúsult. Nyilvánvaló azonban, hogy most is a saját kereteim között mozgok, ezért tartom rendkívül fontosnak a csapatmunkát és a szupervíziót.

■ **HOGYAN TOVÁBB: FELADATOK ÉS CÉLOK MEGHATÁROZÁSA**

Még a barátkozási folyamat elején, még mielőtt a gyerekek vidékre kerültek volna, kérdezte meg tőlem a nevelőapa, hogy mi lesz, ha az örökbe fogadó szülők meggondolják magukat. Azt válaszoltam, hogy akkor nekünk lesz újból feladatunk. Ez a válasz ridegnek tűnhet, de ez a valóság. Sajnos úgy alakult, hogy az örökbefogadás megghiúsult. Nekünk most az a feladatunk, hogy a gyermekeknek segítsünk feldolgozni a történeteket.

A gyerekek a történeteket életkorukból adódóan különféle módon reagálják le. A legnagyobb gyermek már képes valamelyest kognitív szinten is megélni a történeteket. Tamás, a második legnagyobb érzelmi szinten reagál, de ezeknek az érzéseknek a megfogalmazására már képes. A két kicsi csak viselkedés szinten képes jelezni a problémát. A legidősebb gyermekben a nevelőszülők irányába megfogalmazott vád és csalódottság, mely kommunikációs szinten is megnyilvánul. A második gyermeknél az önvád jut kifejezésre.

A két kisebbnél a történések csak viselkedés szinten mutatkoznak: a regresszió jeleit mutatják.

Eric Berne-re utalva: itt sérült az *I'm ok* és a *you're ok* panel is. Nem vagyok rendben, mert a nevelőszüleim elengedtek, s az örökbe fogadó szülőknek sem kellettem, s gyakorlatilag ugyan ezen okok miatt a világ sincs rendben. A feladat tehát a gyerekekben visszaállítani azt, hogy ők is, a környezetük is rendben van. Mit is jelent ez a gyakorlatban? A gyerekeknek érezniük kell a feltétel nélküli elfogadást. Te rendben vagy! Ebben a nevelőszülői család nagyon jó segítség, de a gyerekek pszichoterápiás segítséget is kapnak. Véleményem szerint ez a könnyebb feladat, de ezt csak óvatosan írom le, hiszen a kettő kölcsönhatásban áll egymással. A másik feladat ugyanis, hogy a gyermekekben helyre kell állítani azt is, hogy a környezetük, a világ is rendben van. Jelzem: ez nem azért nehezebb, mert ők nem tudják elfogadni, befogadni, hanem azért, mert mi nem. Mert miről is szól ez? A gyerekek életében a külföldi házaspárral történő találkozás és a sikertelen örökbefogadás egy olyan epizód,

ami a családban történő átmenetiségüknek tart tükröt. Ez az átmenetiség az ő életükben mindaddig fennáll, amíg valaki nem fogadja őket örökbe. A nevelőszülőnél sem maradhatnak örökbe, hacsak nem fogadják őket örökbe. Természetesen ezzel nem azt akarom mondani, hogy a nevelőszülő nem nyújthat biztonságot, sőt az örökbefogadás sem jelent százszázalékos garanciát, inkább arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy azoknak a gyerekeknek – akiknek a sorsa jogilag véglegesen nem rendezett – alapélménye a bizonytalanság. Még azokban az esetekben is, ahol ez nem tudatos, nincs kézzelfogható jele a viselkedésben, azaz jól kezelhető. Ezeknek a gyerekeknek azt kell megtanítani, hogy ezzel együtt kell élniük. Azt gondolom, nehéz ezt tiszta szívvel, őszintén kommunikálni feléjük, mert mi, felnőttek sem gondoljuk azt, hogy ez így rendben van. Ez a szubjektív tényező azonban a valóságon semmit sem változtat. A gyerekek továbbra is örökbeadhatók.

Pontosan ezért nagyon fontos, hogy el tudjuk fogadni és a gyerekekkel is el tudjuk fogadtatni, hogy a világ a kudarcok ellenére alapjában véve jól működik. Vissza kell állítani ezt a bizalmat, mert csak így képzelhető el egy következő sikeres átgondozás. Azt gondolom, hogy a feladat nem könnyű, de egyáltalán nem lehetetlen. A gyerekek képesek lesznek újra bízni, elfogadni élethelyzetüket. A gyerekek alkalmasak új kötődések kialakítására és még mindig örökbe fogadó szülőkre várnak. Pontosabban fogalmazva, végleges, jogilag is rendezett biztonságra. Hangsúlyozom, hogy nem tartom lehetetlennek még az adott körülmények között sem a gyermekek sikeres átgondozását örökbe fogadó szülőkhöz, de nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy egy újabb próbálkozás kimenetele ismét kétesélyes.

Azt gondolom, az ismertetett eset kapcsán érdemes körültekintően és alaposan átgondolni, hogy az áhított cél – a véglegesség – érdekében, újra és újra próbálkozni kell, vagy annak kell megteremteni a jogi lehetőségét, hogy ezt a „véglegességet” a nevelőszülő biztosíthassa. Az esetismertetést olvasók többsége talán azt gondolja, hogy kegyetlenség a gyerekeket újabb próbálkozásnak kitenni. Véleményem szerint nagyon alaposan és körültekintően kell átgondolni, hogy mi szolgálja igazán a gyermekek érdekét. Nem hagyhatjuk ugyanis azt sem figyelmen kívül, hogy a véglegesség a nevelőszülőnél legjobb esetben is a gyermek huszonöt éves koráig szól, ezért is tettem idézőjelbe. Ennek ellenére azt gondolom, hogy minden eset és helyzet egyedi, ezért a gyermekek érdekét az szolgálná leginkább, hogy ha a szakmai team, alapos mérlegelés után úgy látja, hogy a gyermek vagy gyermekek érdeke az, hogy a stabilitást, kvázi véglegességet a nevelőszülői család jelenti, akkor ez jogilag is legalizálható legyen.

Barbara útja az örökbefogadáshoz¹

Az örökbefogadott gyerekeknek előbb-utóbb fel kell dolgozniuk magukban, hogy életük két szülőpárhoz kapcsolódik: vannak vér szerinti és örökbefogadó szülei. A csecsemőkorban örökbeadott gyerekek örökbefogadóikat ismerik meg szüleiként, és később szembesülnek a kettősséggel. A csecsemőotthonokból nagyobb korban hazavitt gyerekek emlékezhetnek arra, hogy korábban más helyen éltek, vér szerinti szüleiket azonban vagy nem ismerték, vagy a találkozások óta eltelt hosszú idő alatt emlékeik elhomályosodtak.

A Barbarának nevezett kislány története azért különleges, mert a Pikler Intézetben töltött öt éve alatt sokáig intenzíven kötődött a szülőanyjához, míg az eseményekkel párhuzamosan eljutott az örökbefogadás gondolatához. A történet bemutatásához szerzőnk a kislány intézeti dokumentációját, elsősorban a gondozónők naponkénti feljegyzéseit a fejlődéséről, a vele történt eseményekről, igen sok szóbeli megnyilatkozásának pontos leírását, és fejlődési naplójának havonkénti részletes összefoglalóit, valamint egyéb iratokat, végül saját emlékeit használta fel.

■ AZ ELŐZMÉNYEK

Barbara anyja fiatal, egyedülálló nő volt, apjáról semmit nem tudunk. Az anya állami gondozásban – nevelőszülőknél, nevelőotthonban – nőtt fel, 16 éves korában anyja kivette az intézetből. Pesten dolgozott egy ideig, Barbara születésekor albérletben lakott.

Barbarát két hónapos koráig anyja gondozta, ekkor hasmenés, hányás miatt kórházba került, ahol hónapokig súlyos beteg volt, két műtét után súlyos fertőzések állapotba került, súlygyarapodása nehezen indult meg. Anyja elutasította az együttműködést a kórházi orvosokkal, akik a rossz állapotú csecsemő ápolásában kérték a segítségét. Igen ritkán látogatta meg Barbarát, gyógyulása után sem jelentkezett, ezért utalták be csecsemőotthonba a kislányt.

■ FEJLŐDÉSÉNEK RÖVID JELLEMZÉSE

Tizennégy hónapi kórházi tartózkodás után mosolygós, aktív, a mozgás- és játéklehetőségeket jól kihasználó, csinos kislány érkezett a Pikler Intézetbe. A kórházban szerették Barbarát, az egyik ápolónő különösen sokat foglalkozott vele, de emellett feltehetően sok felnőtt kezén megfordulhatott.

Nálunk az első hetekben minden felnőttre várakozó mosollyal nézett. Hamarosan megkülönböztette azonban a csoport négy állandó gondozónőjét, két éves korára közülük is felelős gondozónőjéhez kötődött szorosabban, tőle többet várt, vele játékosabb volt.

Egyenletesen, jól fejlődött minden téren. Tevékeny, ambíciózus, határozott akaratú beszédes kislány lett: az őt ért csalódások ellenére alaphangulata legtöbbször vidám volt. Könnyen barátkozott, de mélyebb kapcsolatot lassan alakított ki, érzelmi problémáiról csak a felelős gondozónőjével beszélt, aki a legközelebb állt hozzá. Társai között idővel „vezető egyéniséggé” vált. A kerületi óvodában, ahová ő is kijárt, meg voltak vele elégedve.

¹ A cikk az I. Országos Gyermekpszichoterápiás Konferencián 2002. november 15-én előhangzott előadás alapján készült.

■ ANYJÁVAL VALÓ KAPCSOLATA

Anyja másfél és ötéves kora között négy rövid időszakban tartotta vele a kapcsolatot. Maximum két és fél hónapig látogatta rendszeresen, 4 és 5 éves korában néhányszor hétfőig hazavitte. A találkozások időszakait hosszú – 5-14 hónapos – megszakítások követték.

Barbara a megszakítások ellenére ragaszkodott anyjához. Emlékét megőrizte, váratlan megjelenéseikor is örömmel fogadta, hamar feloldódott vele. Ugyanakkor a csoportban, ahol élt, ez idő alatt igen sok gyerek ismerkedett össze és ment el örökbefogadókkal, néhányan nevelőszülőkkel. A társaival történtek – ahogy ezt látni fogjuk – eleinte anyjához való ragaszkodását erősítették, később azonban példát szolgáltattak sorsának másfajta megoldásához.

Az első időszak látogatásai alatt fontossá vált számára az anyukája. A több mint egy éves megszakítás idején eleinte nem beszélt róla. Két és fél éves korában felszínre hozta érzéseit, hogy egyik társát örökbefogadó szülők kezdték látogatni. Ekkor sokszor emlegette, hívta az anyukáját, kérdezte, mikor jön („anukám holnap jön?”). Nyugtalan lett, társaival ő kezdte a veszekedést, utána panaszkodott, hogy bántják a többiek. Esténként sírt, nem akarta kiengedni felelős gondozónőjét a szobából, aki így írt Barbara fejlődési naplójában: „Beszélgettem vele, hogy az anyukája hiányzik neki, biztos el fog majd jönni, de addig is gondol rá. „Én szeretem” – mondta erre Barbara.” Játékában megjelent az anyjával való azonosulás: „én anyuka” – mondta, kezében egy babával. A következő 11 hónap alatt ritkábban emlegette anyját, de az összetartozás érzése megmaradt benne: például, amikor diót talált a kertben: „Hazaviszem az anyukámnak” – mondta.

Kapcsolatukban a legjelentősebb esemény Barbara három és fél éves korában történt, amikor anyja azt ígérte, hogy hazaviszi. Ennek hátterében az állt, hogy a gyámhatóság lépéseket kezdett Barbara örökbeadása érdekében, anyja pedig tiltakozott, s bejelentette, hogy kislányát haza kívánja vinni. Terve reálisnak

tűnt, mivel életkörülményei időközben lényegesen javultak. Kapott egy szoba-konyhás lakást, és második kislányát új élettársával együtt otthon nevelte. (Azt csak később tudtuk meg, hogy élettársa családos ember, feleségét és három gyereket elhagyva jött át Erdélyből Magyarországra.)

Barbarát nagyon felvillanyozta a hazamenés gondolata, két hónapig lelkesen készült. Szavaiból úgy tűnt, anyja mindent megtett, hogy kapcsolatukat erősítse. Mesélt neki kicsi koráról. „Képzeld el – mondta Barbara a gondozónőnek – amikor picike voltam és az anyukám hasában voltam, mindig így doboltam a kezemmel. És amikor picike voltam, nem szerettem a cumit, putty, kiköptem.”

Anyjának elmaradása mélyen érintette. Fokozta fájdalmát, hogy ugyanekkor két társa barátkozott örökbefogadó szülőkkel, egy kislányt pedig ekkor kezdett gyakran látogatni az édesanyja. A kezdeti várakozás és remény egy időre csendes szomorúságba fordult át. Anyja távollétére mentséget keresett. „Biztos azért nem jött az anyukám, mert beteg a kistestvérem”. Hangoztatta, jól fog viselkedni, ha hazamegy, mindent megesszik, segít az anyukájának. Időnként viszont heves indulatokkal fordult azok ellen a társai ellen, akiket látogattak. „Nemcsak a Mónihoz kell jönni!” – fakadt ki. Amikor Zsolti leendő örökbefogadó anyját várta, őt azzal bosszantotta: „Úgysem fog jönni!” A nála fiatalabb Erikát többször bántotta, és mondogatta, hogy ne legyen itt, menjen haza az anyukájával, vagy: „A te anyukád olyan csúnya!” – jelentette ki. (Pedig máskor együtt érző tudott lenni társaival.)

A következő egy év alatt hullámzó érzelmek jellemzőek Barbarára.

Nyugtalanosága és Erika elleni agressziója vissza-visszatért, de már nem olyan hevesen, és viselkedésének az okát ő maga megfogalmazta: „Azért bántom az Erikát, mert neki mindig jön az anyukája”.

Az első hétvégi hazamenés (négy éves korában) ambivalens érzéseket keltett benne. Várta is, és tiltakozott is ellene. Anyja újabb eltűnésekor viszont megjelent haragjának a kifejezése. Volt egy fényképe, ami anyját és annak élettársát ábrázolta. Egyedül, az ágyán ülve elővette a féltve őrzött képet, s nézegetés közben indulatosan kifakadt: „Hülye anyukám, hülye Péter, mindig nevetnek!” Kimutatta a féltékenységet is: „Az a csúnya Péter mindig az anyukám mellett ül!”

Pár hónappal később inkább az eltávolodás érzését fogalmazta meg. Szomorkásan mondta egyik játékára: „Ezt régen az anyukámtól kaptam. Akkor ismertem anyukám, de most már nem tudok vele beszélni, mert nem ismerem, – majd vidámban hozzátette: de azért beszélnek vele, ha jönne.”

Az idő múlásával újra előtérbe kerültek a pozitív megnyilatkozások. Egyszer vacsora közben felsóhajtott: „Milyen szép az én anyukám!” Elkezdte intenzíven várni, ajándékot készített neki előre, emlegette, hogy nyáron fog jönni, kérdezte, mikor lesz nyár. „Úgy szeretném azt mondani az anyukámnak, hogy szeretem!” – mondta egyszer.

Ezután következtek – közel öt éves korában – az utolsó találkozások anyjával, három otthon töltött hétvége. Az első jól sikerült, Barbara boldogan mesélt élményeiről, de a következő alkalommal zaklatottan jött vissza. Anyja elmondta, hogy késő este

élettársának felesége és gyermekei érkeztek. A harmadik otthoni hétvége után is nyugtalan volt, sírt, gondozónője ölébe keredzkedett.

A továbbiakban anyja nem jelentkezett, s nemsokára megtudtuk hogy Barbara húga, az addig otthon nevelkedő kislány is csecsemőotthonba került. Ekkor elvesztettük az anyával kapcsolatos minden reményünket: úgy gondoltuk, Barbarának csak a jövőbeli örökbefogadás jelenthet megoldást. Erre azonban még egy évig kellett várni. Barbara kétszer fogalmazta meg a különbséget saját és az örökbefogadókkal ismerkedő társai helyzete között, mind a kétszer olyan időszakban, amikor anyja már hónapok óta nem jött.

Először 3 éves 10 hónapos korában: „Nekem nem jön néni, mert van anyukám...” Pár nap múlva apáról fantáziált: „Nekem találtak már apukát – és hozzátette – anyukám meg volt, azt nem kellett keresni.”

Egy évvel később gondozónője Barbara naplójába írta: „Elkezdünk beszélgetni arról, hogy társát, Andreát eddig nem látogatta sem az édesanyja, sem az édesapja, mégis jelentkezett két olyan felnőtt, akiknek nincs saját gyerekük, s akik majd szeretettel, boldogan nevelik fel őt. Barbara ezekre a beszélgetésekre legtöbbször úgy reagált, hogy ő biztosan nem szeretné az idegen nénit, bácsit, hiszen azokat nem ismeri.”

■ AZ UTOLSÓ ÉV TÖRTÉNETE

Barbarának - amikor várta, kereste anyját -, megmondtuk, hogy testvére sincs már otthon. Pár hónappal később fantázia-történetekben vagy álomban jelent meg az anyukája, de még az összetartozást fogalmazta meg szimbolikus formában, képeskönyv nézegetése közben: „Amikor anyukámmal voltunk a barlangban, akkor a kicsi denevér az én fejemre szállt, az anyuka-denevér meg az anyukámra.”

Fordulópontot jelentett Barbara anyukájáról, sorsárvaló gondolkodásában, amikor Nikihez jöttek örökbefogadó szülők, aki – Barbarához hasonlóan – emlékezhetett anyukája korábbi látogatásaira. Gondozónőjük többször beszélt arról, hogy anyukája nem tudja Nikit hazavinni, és úgy döntött, hogy másik néni és bácsi jöjjön hozzá, akik fel tudják nevelni. Ez után Barbara megemlégett, hogy ha az ő anyukája is úgy dönt, hozzá is fog jönni egy néni és bácsi.

Sokat nézegette a *Nekem két születésnapom van* című könyvet. Nemsokára kívülről tudta és társainak a képek alapján többször elmesélte a könyvbéli kisfiú örökbefogadásának a történetét. Niki barátkozását leendő szüleivel sokkal nagyobb figyelemmel kísérte, mint eddig társaiét. A két kislány egymás között megbeszélte például, hogy hívják Niki régi és új anyukáját. Barbara magyarázta: „Anikó néni, ő lesz az anyukád, de még nem az anyukád”.

Kérdezte, mi lesz, ha egyáltalán nem jön az ő anyukája. Rajzot készített anyjának, el akarta küldeni neki. A gondozónő azt válaszolta, nem tudja az anyukája címét, s hozzátette, ha nyárig nem jön az anyukája, akkor lehet, hogy egyszer hozzá is jön egy néni és bácsi, akik fel fogják nevelni. Ezután Barbara megfogalmazásaiban fokozatosan

közeledett ehhez a gondolathoz: „Majd meglátjuk, ki jön nyáron, a régi anyukám vagy az új.” Hetekkel később: „Majd egyszer én is hazamegyek egy aranyos anyukához, ha majd már olyan jól összebarátkoztunk, mint Nóri az Edit néniével, mert ők már régen ismerik egymást”. Ezzel újra kifejezte, milyen fontos számára, hogy jól ismerje azt a felnőttet, akivel közeli kapcsolatba kerül. Végül türelmetlenné vált: „Nekem miért nem keresnek új anyukát? Azt akarom, hogy új legyen, nem a régi, az igazi.”

Érzelmek, gondolatai az „új”, még nem ismert és a „rég” anyuka között ingadoztak. Néha várta a szülőanyját: „Én otthon pucoltam krumplit, de ha majd újból hazamegyek, akkor mondom az anyukámnak, hogy megint szeretnék pucolni.” Máskor pedig: „Majd, ha nekem lesz egy másik anyukám, nekünk is lesz otthon kutyánk. Vizslánk, mert azt szeretem a legjobban.”

A több mint egy éves várakozás utolsó hónapjaiban gyakran beszélt olyan heves indulattal az anyukájáról, mint ami régebben – másfél éve – volt jellemző rá. „Az anyukám hülye, mert megígérte, hogy jön és mégsem jött”, „Szemtelen volt az én anyukám, mert azt mondta nekem, hogy jön, jön, aztán nem jött”.

Ugyanebben az időben kezdett az öröklésről is kérdezni. „Mit lehet örökölni, hogy lehet örökölni?” Öltözésnél a hasán lévő foltra mutatott: „Ezt az anyukámtól örököltém.” Mintha érezné, hogy az öröklés akkor is összekapcsolja az anyjával, ha többet nem találkoznak.

Hosszú idő óta sokszor játszotta, hogy a baba az ő hasából született. Eddig mindig féltve gondozta a „megszült” babákat, melléből „szoptatta”, hangsúlyozta, hogy az ő gyereke, csak ő emelheti fel. Most pedig társának nyújtott egy babát, s ezt mondta: „Ez a baba most szült ki, neked adom örökbe, neveld fel”.

Ezután lett jogilag örökbe fogadható, s hamarosan lelkes örökbefogadó házaspár jött hozzá. Barbara „a hír hallatán zavart nevetésbe kezdett, de boldogság sugárzott az arcán – írta gondozónője a fejlődési naplójában –, ...azt mondta, örül, hogy a régi anyukája nem jön”. Az első találkozáskor beszélt az örökbefogadókkal a szülőanyjáról: „Anyukám azt mondta, hogyha megnövesztem a hajamat, akkor haza fog vinni, és én hiába növesztettem, ő nem jött”. Mintha szükségét érezte volna, hogy megmagyarázza, miért került sor az ő találkozásukra? Vagy hogy azt bizonygassa, nem ő tehet róla, hogy az anyukája elhagyta, nem vitte haza?

A két és fél hónapig tartó barátkozás nem volt könnyű Barbara számára. Az öröme mellett sok bizonytalansággal, félelemmel kellett megküzdenie. Végül meghatódva búcsúzott el tőlünk, és örömmel ment haza szüleivel.

Gondozónője éveig látogatta, s arról számolt be, hogy Barbara jól érzi magát otthon, szülei elégedettek vele.

Barbara öt év alatt nehéz lelki folyamaton ment keresztül. Többször el kellett viselnie az anyjával való kapcsolat váratlan és bizonytalan ideig tartó megszakadását. El kellett jutnia ahhoz a gondolathoz, hogy sorsának megoldását, a családba jutást nem várhatja anyjától, el kellett fogadnia,

hogy több társához hasonlóan az ő életébe is új szülők lépnek be. Ennek az érzelmi áthangolódásnak a nehézségeit mutatja, hogy szülőanyjához fűződő ellentmondásos érzelmei nem jutottak nyugvópontra az örökbefogadásáig. Eközben azonban 5-6 éves korában képes volt sok mindent megfogalmazni ezekről a bonyolult emberi viszonylatokról.

Az Intézet légkörében szabadon kifejezhette érzelmeit, játékában és beszédében egyaránt, anyja iránti szeretetét éppen úgy, mint haragját. A gondozónők megértéssel fogadták a nehézségeit, szóba foglalták, amit sokszor csak viselkedésével fejezett ki, segítettek, hogy ő maga is jobban megértse a benne lévő nyugtalanságnak, feszültségnek az okát. Felelős gondozónője bizalmas beszélgetésekkel tudta megnyugtani, meghallgatta a panaszát, közösen felidéztek emlékeit.

A személyes, biztonságot adó kapcsolatnak köszönhetően Barbara az őt ért traumák ellenére a csoport mindennapi életében aktívan vett részt, apróságoknak is örülni tudott, érezte a támaszt, amit gondozónői nyújtottak.

Az Intézet kollektívája segítette a gondozónőket ebben a folyamatban. A nehéz kérdésekkel szembesülve közösen beszéltük meg, mikor mit tudunk neki mondani sorsának alakulásáról, jövőjéről.

Barbara belső vívódása speciális esetben mutatja meg az örökbefogadott gyerek problémáját, amellyel azonban minden örökbefogadott szembe kerül gyerek- vagy felnőttkorban: mit jelent számára a szülőanya és a felnevelő anya? Barbarának a szép emlékek mellett fájdalmas tapasztalatai is voltak szülőanyjával kapcsolatban. De vajon könnyebb-e egy teljesen ismeretlen anyát elfogadni gondolatban?

■ IRODALOM

- Appell, G.-David, M. (1998): *A Lóczy. Pikler-Lóczy Társaság a Kisgyermekéért. Budapest.*
- David, M. (1997): *50 éves a Lóczy. In: 50 éves a Lóczy. Pikler-Lóczy Társaság a Kisgyermekéért. Budapest. 9-29.*
- Falk, J. (1977): *A gondozónő-gyerek kapcsolat személyességének jelentősége és alapfeltétele a csecsemőotthonban. Magyar Pszichológiai Szemle. 34. 1. 37-46.*
- Falk, J.-Pikler, E. (1972): *Adatok az intézetünkben nevelt gyerekek társadalmi beilleszkedéséről. Magyar Pszichológiai Szemle. 29. 3-4. 488-500.*
- Majoros, M. (1993): *A csecsemőotthonban nevelkedő gyerek családba kerülésének előkészítése. Esély. 1. 76-80.*
- Smith, C.R. (1995): *Örökbefogadók és nevelőszülők. Gyermekvédelmi kiskönyvtár. Pont. Budapest*
- Vincze, M. (1991): *„Saját gondozónő” – „saját gyerek” Módszertani Útmutató, 26. Csecsemőotthonok Országos Pikler Emmi Módszertani Intézete. Budapest.*
- Virág, T. (1997): *Az örökbefogadás problémáinak feldolgozása (esetek, sorsok tükrében). In: Hevesi, K. (szerk.): Párbeszéd az örökbefogadásról szülők és szakemberek között. Mózeskosár Egyesület az Örökbefogadó Családokért. 7-16.*

Gabi utánkövetése

Férjemmel, Péterrel, 2001. január 16-án adtuk be örökbefogadási kérelmünket, melyben egy egészséges kislányt szeretnénk volna örökbe fogadni, kb. 3 éves korig. 2004. június 2-án (a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézeten keresztül) értesített bennünket az egyik megyei TEGYESZ, hogy megnézhetünk egy „nem beteges, életkorának megfelelő testi-szellemi fejlettségű” kislányt, Gabit. Mind a megyei TEGYESZ munkatársainak, mind Gabi nevelőszüleinek elmeséltük családi anamnézisiünket, melyből következik, hogy mindenképpen egészséges gyermeket szeretnénk volna. Mindkét részről megnyugtattak, hogy Gabival minden rendben, megfelelő módon fejlődött, semmi rendelleneset nem észleltek viselkedésében. Ott tartózkodásunk alatt észleltünk elmaradásokat Gabi fejlődésében, de a nevelőszülőkől rendszerint azt a választ kaptuk, hogy csak megilletődött, más helyzetekben nem így viselkedik. Elhittük, hiszen egyrészt nem volt okunk kételkedni, másrészt teljesen életszerűnek tűnt egy kisgyermek esetében.

Adatok

Gyermek neve: K. Gabi
Születési idő: 2002. november 28.

2004. augusztus
súly 8,9 kg
magasság 79 cm
fej körfogat 42 cm

2005. augusztus
súly 12 kg
magasság 86 cm
fej körfogat 43 cm

BEILLESZKEDÉS

Amikor végre hazahoztuk Gabit, akkor számos ijesztő, furcsa viselkedést tapasztaltunk nála, ezért szakemberekhez fordultunk. A szakemberek szerint Gabi súlyosan hospitalizált volt, illetve nagymértékű lemaradást észleltek nála mind fizikailag, mind szellemileg (különösen az alkatától is elmaradó alacsony fej körfogat, ami microcephaliát valószínűsített). Mivel nem tudtunk a gyermek fejlődésére vonatkozóan hiteles információkkal szolgálni, ezért nem tudták egyértelműen megmondani, hogy a nagyfokú lemaradás szociokulturális okokra vagy mentális retardációra vezethető vissza. Gabi állapotának tisztázásáig az örökbefogadási eljárást felfüggesztettük, Gabi nevelését, fejlesztését nevelő szülői státuszban folytattuk, hogy ne maradjunk magunkra, megfelelő szakmai segítség és támogatás nélkül. Ezt a támogatást a Fővárosi TEGYESZ munkatársaitól (külön kiemelve Zsuzsát) a mai napig folyamatosan kapjuk.

■ Környezet leírása

Férjemmel, Gabival és 7 éves (vér szerinti) Balázs nevű gyermekünkkel kertvárosi környezetben, egy tetőtér beépítéses családi házban lakunk. Az emeleten fürdőszoba, WC, dolgozószoba, nagy közlekedő és két hálószoba található. Jelenleg Balázs és Gabi egy kb. 25-30 m²-es szobán osztoznak, de később ez kettéosztható, illetve a dolgozószoba is átalakítható gyerekszobává.

Napjaink nagy részét a földszinten töltjük. Itt egy hatalmas közlekedő-étkező található, egy nagy konyha, fürdőszoba WC-vel, gardrób szoba, illetve két nagy szoba. Az egyik szoba Balázs külön birodalma, játék és tanulószarok található benne.

A nappaliban alakítottunk ki Gabinak egy játéksarkot, mert ez a helység a lakás bármelyik pontjáról belátható, s időnk nagy részét itt töltjük közösen.

A kertben tágas füves rész van a labdázáshoz, futkározáshoz. Gabinak van homokozója, hintája, hintalova, motorja, triciklije, a motorozáshoz, biciklizéshez betonozott rész, nyáron egy nagyméretű felfújható medencével.

■ A beilleszkedés menete

Gabi, születésétől fogva egy vidéki hivatásos nevelőcsaládnál lakott, három másik, hasonló korú nevelt gyermekkel, onnan került hozzánk. Látható kötődése nem volt, már a második nap eljött velünk egy hosszabb kirándulásra, majd egy hét múlva minden gond nélkül haza tudtuk hozni. Viselkedésében nem fedeztük fel a gyász, illetve a megszokott környezetből való kiragadás miatti feszültségek nyomait, nem sírt. Viselkedésére erős hospitalizáció volt jellemző. Beszélni nem tudott, az egyszerűbb utasítások nagy részét sem értette meg. Nem volt éntudata, nevére nem reagált. Tiltásra mozdulat közben lemerevedett, úgy kellett kisimogatni ezekből a merevségekből. Nem tudott játszani, minden új ismeret megrémítette, könnyen bezárkózott. Sokszor volt kényszeres mozgása (ujjtördelés, körömtépkedés, körbe-körbe futkározás). Nem sírt akkor sem, ha elesett és látszólag alaposan megütötte magát, a tárgyakra folyamatosan nekiment, keresztülesett rajtuk, mozgása bizonytalan volt. A fent felsorolt viselkedési minták egy részét mára már elhagyta, de egy-egy eleme még a mai napig fellelhető viselkedésében. Mindezekről függetlenül egy mosolygós, barátságos kislány volt, aki hálásan fogadott minden közeledést, szeretgetést. Nem volt szobatiszta, etetése, itatása problémás volt, cumisüvegből ivott, cumizott. Alvásigénye minimális volt, délután semmit, este kb. 5 órát aludt nyugtalanul. Hirtelen mozdulatra összerement, kikapcsolt – szemét becsukta, vagy arcát eltakarta. Mindezen (és egyéb, itt most fel nem sorolt) tünetek miatt úgy dön-

töttünk, hogy szakértők segítségét kérjük Gabi állapotának felértékeléséhez. De erről bővebben, majd a következő fejezetben.

A szűkebb család hamar befogadta Gabit, bár a mai napig nehezen tudják kezelni Gabi állapotát. Szerencsére senki sem tesz különbséget a két gyerek között, mind figyelemben, mind ajándékokban egyformán kezelik őket.

Gabi folyamatosan találta meg önmagát, a kezdeti csendes, visszahúzódó kislányból mára időnként akaratos és dacos kisgyerek lett. Már megvédi a saját játékeit, Balázssal szemben is önbizalmat szerzett.

Kölcsönösen ragaszkodnak egymáshoz, bár a fiam nagyon szeretné, ha Gabi mellett lenne még egy testvére.

A szakértők támogatása mellett megkezdtük Gabi rendszeres napi fejlesztését, ami nem jár látványos eredményekkel, a foglalkozások elég nagy ellenállásba ütköznek részéről.

A fejlesztéseknek és a sok-sok türelemnek köszönhetően Gabi ma már önállóan eszik kanállal, bár a keményebb darabos ételek jelenleg is kifognak rajta. Már képes csőrös pohárból is inni és időnként már a poharat is elfogadja, de az önállóan még nem megy.

Esetében ez is nagy előrelépésnek számít, hiszen nem is olyan régen még minden egyes darabos falatért és minden kortyért meg kellett küzdenünk. A rágás a mai napig egy problémás terület, mert csak „nagyjából” rágja meg az ételeket. Az étkezésére még mindig jellemző, hogy nem ismeri a mértéket, folyamatosan enne, akár a rosszuléig is.

Nem szobatiszta, szükségletét nem csak jelezni képtelen, de láthatóan nem is veszi észre a bekövetkeztét. Nyáron próbálkoztunk a bilivel, de neurológusi tanácsra felfüggesztettük.

Az öltözködés terén a nadrág, zokni és szandál levétele megy, a felöltözésben szinte semmi fejlődést nem tapasztaltunk, illetve a nadrágot próbálgatja, és a benti bebújós cipőt is fel tudja egyedül venni.

A beszédértésben a kezdetekhez képest nagyon nagy változást tapasztaltunk, de még mindig messze elmarad a korosztályától.

Még nem beszél, pár szót ismer, de az Anya, Apa, stb. szavakon kívül nem nagyon használja azokat. Viszont most kezdte el papagájként ismételtetni, utánozni a hallott szavakat, amit mi biztató jelnek találunk.

Jelenleg nem jár rendszeresen közösségbe, mert a szakértőkkel együtt úgy gondoltuk, hogy a stabilitás, a kötődés kialakulása fontosabb. De már elkezdtem nézelődni, hogy esetleg januártól egy félnapos speciális óvodát találjunk Gabinak.

Kezdetben nem vettük észre, hogy Gabi kötődött volna hozzánk, inkább azt tapasztaltuk, hogy bárkivel elment volna, aki kedves hozzá. Egy ideje viszont nagyon ragaszkodó lett, idegének jelenlétében bújósan, tartózkodóan viselkedik, majd egy idő után oldódik csak fel.

Mostanában időnként már odajön hozzánk segítséget kérni. Apa és Balázs hazaérkezését kitörő lelkesedéssel, sikongással fogadja. A nagyszülőkkel való találkozásnak is nagyon örül. Ma már időnként sírással reagál egy-egy balesetre, sőt, a nemtetésését is sírással, hisztivel fejezi ki.

■ GONDOZÁSSAL KAPCSOLATOS TEVÉKENYSÉG

■ Napirend

- 6³⁰ körül felébred, de nem vesszük ki a kiságyból, mert Balázst keltegetjük az iskolához, amit most kezdett el.
- 7⁰⁰ körül öltöztetés, mosakodás, a szokásos reggeli tevékenységek, majd reggelizés. Azt követően játszunk, majd én elvégzem a napi teendők egy részét, addig Gabi körülöttem sertepertél. A takarításban ő is „segít” a saját takarítóeszközeivel.
- 9⁰⁰ körül elkezdjük a szenzomotoros tréninget, amit Gabi nagyon szeret. Ha az idő engedi, kimegyünk a kertbe és ott játszunk együtt, vagy elmegyünk sétálni. Vagy a kertben vagy a lakásban tízórazunk, ami általában gyümölcsből áll. Utána nekiállunk „együtt” sütni főzni.
- 12⁰⁰ körül együtt megebédelünk, majd elmosogatunk. Mosogatás közben tartjuk az „énekórárt”, ami szintén Gabi egyik kedvenc elfoglaltsága. Az egyébként is jellemző, hogy napközben nagyon sokat hallgatunk különböző gyermekdalokat tartalmazó zenét.
- 15⁰⁰-ig csendes pihenő van, mert ugyan Gabi nem alszik, de beteszem az ágyába, hogy legalább pihenjen egy kicsit a folyamatos rohangálás után.
- 16⁰⁰-ig vagy a fejlesztőpedagógus jön hozzánk vagy én foglalkozom Gabival a megadott instrukciók alapján. Ezek a foglalkozások különböző játékos feladatokon keresztül segítik elő Gabi fejlődését.
- 16³⁰ körül jön haza Balázs az iskolából, s innen kezdve Gabi önállóan, Balázssal vagy Apával játszik.
- 17³⁰ körül közösen uzsonnázunk, ami vagy gyümölcs, vagy a közösen sült süti vagy pedig valamilyen tejtermék.
- 19⁰⁰ körül vacsorázunk.
- 19³⁰-kor fürdetés, mese és lefekvés. Gabi általában 22³⁰ körül alszik el, és hajnali 1 óra körül felébred. Visszaludni kb. 3 óra körül szokott.

■ Egészségügyi problémák, vizsgálatok

2004. augusztus – Neurológiai szakrendelés.

Gabi minimális alvás után, ébredést követően felült, remegett, nem tudott lábra állni, összecsucsklott. Kb. 10-15 perc kellett, mire magához tért. Ülés közben sokszor dobálta magát nagy erővel hátra, hason fekve a lábával erőteljesen és ütemesen dobolt. Bármilyen tevékenysége közben, ha a „ne/nem” szót használtuk, lemerevedett, egy helyben, mozdulat közben maradt. Úgy kellett kisimogatni ebből az állapotából. Alapdolgokat sem

értett meg (pl. ülni, állni, gyere ide, stb.), szókinca kb. 3 szóból állt. Nem volt éntudata, nem reagált a nevére, stb. Nem sírt, mozgása bizonytalan volt, tépkedte a körmét.

A vizsgálat megállapította, hogy Gabi oltási könyvében szereplő adatok nem valósak, tévesen kerültek bejegyzésre. A vizsgálat azt is megállapította, hogy Gabi microcephal, de nem tudták egyértelműsíteni, hogy az elmaradás szociokulturális vagy mentális retardáció miatt tapasztalható-e. Visszarendeltek kontrollra, megbeszéltük azokat a módszereket, amivel segíthetjük Gabi beilleszkedését, illetve mit tehetünk a lemaradás behozataláért. Gabi a vizsgálat időpontjában 23 hónapos volt, de átlagban 12 hónapos szinten teljesített.

2004. szeptember – Gasztroenterológia

Gabi nem tudott pohárból inni, csak cumisüvegből, de az a mennyiség is minimális volt, rengeteg időt vett igénybe. Az étkezéssel is komoly problémák voltak, mivel nem rágtta meg az ételt, a nyelése rendezetlen volt. Ettől eltekintve az étvágya jó volt (egy-egy étkezés 1 órán keresztül is elhúzódott, az ivás szintén. 1,5 dl folyadékot kb. 40 perc alatt fogyasztott el).

Vizsgálat eredménye szerint microcephal (fkf: 42 cm, mélyen 3% alatt), elmaradt pszichoszomatikus fejlettség, systolés zörej. Hypotophiája háttérben felszívódási zavart nem valószínűsítettek, inkább az intrauterin sorvadással hozták összefüggésbe. Kontrollra visszarendeltek.

2004. október – Neurológiai szakrendelés kontroll vizsgálatán érdemi fejlődést nem tapasztaltak Gabin, de megállapították, hogy ha minimálisan is, de csökkent a hospitalizálódás mértéke. Megbeszéltük azokat a fejlesztési eljárásokat, amiket otthon is tudunk alkalmazni.

2004. október – Endokrinológiai szakrendelésen jelentkeztünk, mivel Gabi a régi helyén, egy klinika keretein belül kezeltek kétoldali emlő duzzanat miatt, s szakorvosi követést javasoltak. A endokrinológia szakvéleménye szerint Gabi szomatikus fejlettségi szintje P_{3-10} , amennyiben bepótló fejlődés nem tapasztalható, kontrollra kell menni.

2005. január – Neurológiai osztályra egy hetes kivizsgálásra befeküdt, mivel a felmerült problémákat ambuláns módon nem lehetett volna elvégezni. A kivizsgálás célja annak megállapítása, hogy miért nem gyarapszik Gabi súlya, fej körfogata, mitől kezdett hullani a haja, mi lehet a nyelési-rágási problémák hátterében.

Gabi kivizsgálása laborvizsgálatokból, szemészeti, bőrgyógyászati, kardiológiai, fülészeti, neurológiai, ortopédiai és pszichológiai vizsgálatokból állt. A Zárójelentés másolatát a TEGYESZ-nek megküldtem.

Szakorvosi megállapítások: koránál fejletlenebb, gracilis, somatomentálisan retardált, sok minor anomáliával, epicantus, lábujj deformitások, halk systolés zörej, dyscraniás, bal oldalon csapott occipotú, microcephal, hyperactiv figyelemzavar. További vizsgálatokat írtak elő (pl. MRI), illetve rendszeres szenoros integrációs terápia folytatását, folyamatos neurológiai kontrollt.

2005. február – MRI labor – altatásos koponya MRI vizsgálat, melynek eredménye szerint agyszerkezeti eltérés nem észlelhető, microcephal.

2005. február – A különböző szakorvosi vizsgálatok során, Gabi státusza indokoltta tette egy AIDS szűrés elvégzését, melyet az Anonym AIDS Tanácsadó Szolgálatnál el is végeztünk, az eredmény szerencsére negatív lett.

2005. április – Neurológiai kontroll, visszarendelve 3 hónap múlva, addig folytatni kell a megkezdett fejlesztéseket.

2005. június – Tanulási képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság és Gyógypedagógiai Szolgáltató Központ szakértői véleménye alapján Gabi diagnózisa mentális retardáció (Brunet-Lezine teszt alapján FQ: 64) és microcephalia. Gabi a vizsgálatkor 30 hónapos volt, a nagymozgások és koordináció területén 21 hónapos, beszéde 19 hónapos, szociabilitása 15 hónapos szintnek felelt meg.

2005. július – Neurológiai kontroll, beutaló gasztroenterológiai kivizsgálásra az étkezési problémák folyamatos megléte miatt, alvásproblémái miatt egy későbbi időpontban esetlegesen alvás centrumban történő kivizsgálása jöhet szóba, folyamatosan fennálló egyéb tünet együttese alapján genetikai beutaló egy genetikával foglalkozó klinikára (Rett szindróma variáns kizárása miatt).

2005. augusztus – A Genetikai és Gyermekfejlődéstani Intézetben felmerült a Silver-Russel szindróma, de ezt csak a sokéves tapasztalatokra tudták alapozni Gabi vizsgálatát követően, mivel a vizsgálatához mindkét vérszerinti szülő laborvizsgálata szükséges lett volna. Az egyéb genetikai vizsgálatok jelenleg is tartanak, eredményéről majd értesítenek bennünket. Kötelező kontroll 1 év múlva.

■ Fejlesztések – eszközök

Gabival jelenleg nem lehet tömegközlekedési eszközön utazni, ezért a fejlesztőpedagógusokkal és gyógypedagógusokkal konzultálva, lehetőségünk szerint minden szükséges fejlesztőeszközt megvásároltunk, hogy az otthoni, nyugodt környezetben tudjunk eredményeket elérni. A különböző szakemberek részéről felmerült annak lehetősége is, hogy Gabi fejlesztését speciális képzést nyújtó óvodai környezetben folytassuk, ha betöltötte a harmadik évét. Véleményünk szerint a hasonló korú gyermekek (vagy korrigált kora szerinti egészséges gyermekek) társasága egyrészt ösztönző hatással lehet Gabira, másrészt hűzőerőként is szolgálhat, mivel situációk alapján látszólag többet ért, mint szóbeli utasítások alapján.

A fejlesztése elég nehézkes, mivel új feladatokra általában sírással reagál (bár ez talán már egy fokkal jobb, mint a hosszú ideig tartó lemerevedése), illetve nehezen vonható be a különböző feladatokba. Tanítása ezért csak különböző trükközésekkel oldható meg, sok-sok türelemmel és szeretettel. Nagyon sokszor és hosszú ideig kell a már alkalmazott feladatokhoz is visszatér-

ni, mert úgy néz ki, hogy nehezen tapadnak meg az új ismeretek. Ebben valószínűleg az is közrejátszhat, hogy Gabi nálunk rengeteg új ingernek lett kitéve, s ennek feldolgozása még egy mentálisan ép kisgyermek számára is igazi kihívást jelentene.

- Szenzomotoros tréning, melyet napi rendszerességgel alkalmazunk, egy gyógytornász utasításai és feladatsorai alapján. A feladatok kb. 2 x 20 percet vesznek igénybe, főként gimnasztikai labda felhasználásával.
- Gyógypedagógia Főiskola Logopédia Óvoda fejlesztőpedagógusához jártunk pár alkalommal, de a nagy távolság, illetve a nyári szünet miatt ezt befejeztük, a kapott szakmai tanácsokat beépítettem a napirendünkbe.
- Egy intézmény utazó gyógypedagógusa hetente 2 alkalommal az otthonunkban végzett fejlesztő foglalkozást Gabival. A nyárra fejlesztési tervet beszéltünk meg, illetve beépítettük a napirendünkbe a játékos formában alkalmazható fejlesztő foglalkozásokat.
- Beszédindítási, beszédfejlesztési gyakorlatok a Neurológia szakrendelés szakmai segítségével, otthoni környezetben, a LEXI sorozat és a „Én is tudok beszélni” kiadvány felhasználásával.

■ **Kontrollok**

2005. november	Endokrinológiai szakrendelés – szomatikus fejlettségi szintjének ellenőrzése
2006. szeptember	Tanulási képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság és Gyógypedagógiai Szolgáltató Központ
3 havonta	Neurológiai szakrendelés

■ **SZÜLŐ-GYEREK KAPCSOLAT ALAKULÁSA**

■ **Vér szerinti szülővel és családjával**

Tudomásunk szerint, szülőanyja a kórházban hagyta Gabit, azóta nem érdeklődött utána sem ő, sem pedig más személy a családjából. Apja ismeretlen.

■ **Nevelőszülővel és családjával**

Gabi kötődése mostanában kezd kialakulni. Eddig mindenkivel barátságosan viselkedett. Aki egy kicsit is kedveskedett vele, azzal minden gond nélkül el is ment volna. Mostanában idegenek jelenlétében hozzánk bújik, már csak egy rövid feloldódást követően viselkedik közvetlenül. A kezdetekben tapasztalható megalkuvását, akarathétkülségét leküzdötte, az utóbbi időben már akaratos, ellent is mer mondani, testvérével szemben megküzd azért, amit a sajátjának érez. Ézelmi kitörései gyakoriak, sokszor ingadozó lelkiállapot jellemzi, de többnyire barátságos kislány. Sok mindenre (számunkra érthetetlen módon) félelemmel reagál. Ilyen pl. a lufi, a víziszony (ezt nagy türelemmel részben sikerült leküzdödni), a tömegközlekedéstől való irtózás (ebben tanácstalanok vagyunk, már minden lehetséges módot kipróbáltunk, szakemberek segítségével is), a fürde-

tés kezdetekor eluralkodó pánik reakció, a hajmosástól való rettegés, stb.

Gabit a család is és a baráti társaság is a család tagjának tekintik, bár a mentális retardációját nehezen fogadják el, nem tudják mindig a helyén kezelni.

Gabi a család hétköznapjaiban is teljes jogú tagként vesz részt, ajándékozásnál, nyaralásnál, vásárláskor nincs különbség a két gyerek között.

■ **Teljesen átlagos családi életet élünk, íme képekben:**

Balatonlelle

Zamárdi

Ausztria – Dinó park – Vadas park – Strand

Karácsony

Húsvét

Gabi 2 éves születésnapja

Hétköznapok

■ TÖRVÉNYES KÉPVISELET

- Gabi 2005. januárjában egy hetet egy kórház neurológiai osztályán töltött kivizsgálás céljából, a szükséges vizsgálatokat aláírással engedélyeztem.
- MRI vizsgálatot végeztek Gabin (kórházi beutaló alapján), melyet engedélyeztem.
- Útlevelet készítettünk Gabi részére is
- Lakcím bejelentő kártyát igényeltünk Gabinak.

■ VAGYONKEZELÉS

Gabinak nem volt saját vagyona. Az emelt összegű családi pótlékot rendszeresen utalják, melyet a gyermek szükségleteire fordítunk, a nevelőszülői díjjal együtt.

Fokozott állami felelősség a jó döntésért és a sikeres örökbefogadásért

■ NÉHÁNY EURÓPAI ORSZÁG GYAKORLATA A NEMZETKÖZI ÖRÖKBEFOGADÁSOK UTÁNKÖVETÉSÉRŐL, A SZÁRMAZÁSI ADATOKHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉSÉRŐL ÉS A SIKERTELEN NEMZETKÖZI ÖRÖKBEFOGADÁSOKRÓL

- A ChildONEurope nemzetközi hálózat 2006. január 26-27-én tartott konferenciájának tapasztalatai alapján

Magyarország 2005 augusztusában ratifikálta az 1993-as Hágai Egyezményt a nemzetközi örökbefogadásokkal érintett gyermekek védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről. A ChildONEurope (European Network of National Observatories on Childhood) firenzei nemzetközi konferenciáján 2006. január 26-27-én olyan európai országok gyakorlatának megismerésére volt lehetőség¹, amelyek már hosszabb ideje részesei az Egyezménynek. A nemzetközi tapasztalatok hasznos ötletekkel és tanulságokkal szolgálhatnak most, mikor az új nemzetközi örökbefogadási rendszer kiépítésén fáradozunk. Ez alkalommal különösen az utánpótlás területén szolgáltak az európai országok pozitív tapasztalatokkal. Korábban sor került egy nemzetközi felmérésre az érintett országok gyakorlatáról, a végső tanulmány elkészülte után erről is beszámolunk. Nem működnek sehol maradéktalanul és problémamentesen az örökbefogadás utáni szolgáltatások, nem is létezik minden országban szervezett, rendszerezett módon, de az egyes országok sokszínű és érdekes példákkal szolgálnak arra, hogy milyen formákban lehet követni a családok életét az örökbefogadás megtörténte után, miféle segítségnyújtás lehetséges a problémák felmerülése, illetve krízis esetén. Abban minden résztvevő ország egyetértett, hogy az örökbefogadó családokban másképpen vetődnek fel a problémák, mint a vér szerinti családok esetében, és ezek a problémák másféle megoldást igényelnek. És nem utolsósorban mivel az állam hoz döntést arról, hogy egy adott családra bízva a gyermek nevelését, fokozott felelősséggel tartozik a jó döntésért és annak sikerességéért.

■ A SZEMINÁRIUM ELŐZMÉNYEIRŐL

A nemzeti és nemzetközi örökbefogadás intézménye rengeteget fejlődött az elmúlt években és egy olyan kiemelkedő figyelmet kiváltó jelenséggé vált, amely számos kutatás és tanulmány megszületéséhez vezetett. Az Európai Unió soros elnökeként Olaszország 2003-ban hozta létre a ChildONEurope szervezetet, uniós gyermekekkel kapcsolatos kutatások, adatgyűjtés és egységes, jól kezelhető adat- és információs bázis

¹ A cikk az egyes országok válaszaival és személyes tapasztalatok alapján készült.

kiépítése céljából.² A ChildONEurope Titkársága, amely Firenzében székel a nagy hírű Innocenti központban (ez az épület ad helyet többek között az UNICEF kutatóközpontjának is) egy kérdőívet készített és elküldte a ChildONEurope tagjainak és társult tagjainak. (A ChildONEurope tagjai: Belgium, Ciprus, Dánia, Franciaország, Írország, Luxemburg, Portugália, Olaszország, Spanyolország. A ChildONEurope társult tagjai: Ausztria, Csehország, Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Görögország, Hollandia, Lengyelország, Lettor-

² www.childoneurope.org

szág, Litvánia, Magyarország, Németország, Svédország, Szlovákia.) A kérdőív összeállításánál határozott cél volt, hogy a jogi szabályozásnál nagyobb jelentőséget tulajdonítson a gyakorlat és a működő szolgáltatások, intézmények vizsgálatának. Az erőfeszítés arra irányult tehát, hogy megfigyeljék: az adott országok miképpen értelmezik és ültetik át a gyakorlatba az örökbefogadásra vonatkozó szabályokat. Abból indultak ki, hogy az örökbefogadás gyakorlata annál inkább képes a gyermek legfőbb érdekének szem előtt tartására, minél több tudással és tapasztalattal rendelkeznek a területen dolgozó szakemberek (szociális munkások, pszichológusok, bírók, hivatalnokok, kutatók stb.) a különböző országokban használt különféle modellekről és szolgáltatásokról. A kérdőívet 2004 őszén küldte el tagjainak és társult tagjainak a ChildONEurope és egy év múlva készült el az országok jelentése alapján a *Jelentés a nemzeti és nemzetközi örökbefogadásról* (Report on National and Intercountry Adoption) című összehasonlító tanulmány, amely elsősorban a nemzeti szabályozások különbözőségének és hasonlóságának megvilágítását és az egyes országok gyakorlati intézményeinek megismertetését tűzte ki célul.

E jelentés továbbgondolásaként született meg az a kérdéslista, amely az ez év januári konferenciát előzte meg, és alapvetően a nemzetközi örökbefogadás három területére koncentrált: az örökbefogadás utáni szolgáltatások és az utánkövetés, a származás adataihoz való hozzáférés és a sikertelen örökbefogadások kérdéskörére. E három témakört érintően végzek én is a továbbiakban egy kis európai kitekintést. Nem törekszem a teljességre, inkább ötleteket és érdekességeket próbálok megragadni más országok gyakorlatából.³

■ AZ ÖRÖKBEOFODÁS UTÁNI SZOLGÁLTATÁSOK ÉS AZ UTÁNKÖVETÉS

A Hágai Egyezmény 9. Cikke

A Központi Hatóságok kötelesek megtenni akár közvetlenül, akár a közhivatalok vagy az államaikban megfelelő meghatalmazással rendelkező egyéb testületek révén minden megfelelő intézkedést, különösen abból a célból, hogy:

c) elősegítsék az örökbefogadással kapcsolatos tanácsadó és az örökbefogadás után segítséget nyújtó szolgáltatások működését az államaikban.

A firenzei szemináriumon folytatott beszélgetés a kérdéslista alapján folyt (összesen kilenc kérdés vonatkozott az utánkövetésre), de nem követtük szigorúan a kérdések sorrendjét, a különféle országokból érkezett részt vevők szaba-

don eszmét cseréltek és egymáshoz kérdéseket intéztek. Így kirajzolódtak azok a lényeges problémák, amelyek több országban is nehézséget okoznak a szakembereknek. Az első fontos kérdés, amely több hozzászólónál is felvetődött komoly konfliktusként: a családi, magánélethez való jog szemben a gyermek mindenek feletti – újabban pontos fordításban a gyerek legjobb – érdekével (*privacy against the best interest of the child*). A hozzászólások alapján a családok sokszor azal érvelnek az utánkövetés ellen, hogy amennyiben a gyermek örökbefogadása már lezárult, helyzete olyanná válik, mint a biológiai gyermeké, és a hatóságoknak nincs joguk beavatkozni az örökbefogadó családok életébe, hisz ez a magánélet megsértésének számít. Ezzel szemben vetődött fel az a sokunk által képviselt álláspont, hogy a gyermek érdeke azt kívánja, hogy az utánkövetés működjön, hisz az ő jóléte az elsődleges, és az örökbefogadás mindenekelőtt a gyermekekről szól és csak másodsorban az örökbefogadó szülőkről. A Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia képviselője is azzal érvelt, hogy a gyermek mindenek feletti érdeke megelőzi a szülők érdekeit. Álláspontja szerint a gyermek miatt van szükség az utánkövetésre, tudnunk kell, hogy neki jó-e abban az adott családban. A származási országok számára biztosítani kell erről a megfelelő információt- ezért is működik az utánkövetés. (További fontos szempontok is gyakran felmerülnek, például, hogy nem éri e speciális sérelem a gyereket, nem dolgoztatják, kihasználják, bántalmazzák-e). Sok ország nem értett ezzel egyet teljes egészében. Ausztria képviselője például azzal érvelt, hogy nézetük szerint az örökbefogadás lezárulása után a családokat ugyanúgy kell kezelni, mint a vér szerinti családokat. Tehát lehetőség van arra, hogy különböző szolgáltatásokat kínáljanak nekik, de ezeket nem szabad kötelezővé tenni. Sok országban hasonló a helyzet, léteznek különböző szolgáltatások, de ezeket a családok önkéntes alapon veszik igénybe.

Érdekes tapasztalatokkal szolgálhat, ha megnézzük, hogy az egyes országok milyen szolgáltatásokkal segítik és követik az örökbefogadó családok életét. *Ausztriában* például három magánszervezet – amelyeket az állam normatív támogatásban részesít – segíti az örökbefogadás folyamatát és az örökbefogadó szülőket. Különböző örökbefogadás előtti csoportokat szerveznek, személyes tanácsadással és információkkal szolgálnak telefonon és interneten keresztül is. Ők gondoskodnak a környezet-tanulmányokról azon nemzetközi örökbefogadások esetében, ahol a származási állam igényt tart az utánkövetésre. Az örökbefogadók számára csoportokat, előadásokat, találkozókat ajánlanak. Vannak olyan találkozók, amiket kifejezetten olyan családok számára hoznak létre, akik ugyanabból a régióból vagy kontinensről fogadtak örökbe.

Sok országban jól bevált gyakorlata van a különböző önsegítő csoportoknak. A részt vevők általában rendszeresen találkoznak, és a csoport lehetőséget ad arra, hogy tapasztalatokat cseréljenek és a felmerülő problémákat megbeszéljék. *Franciaországban* különleges szerepe van az örökbe fogadó családok szervezeteinek. Pár éve rendszeresen találkoznak a támogató csoportokon az örökbe fogadó családok és az örökbefogadásra vál-

³ Reményeink szerint a későbbiekben sor fog kerülni az előkészítés, kiválasztás, felkészítés és például a minket fokozottan érdeklő identitás kérdéseire is. Felmerült, hogy Magyarország szívesen rendezne szakmai konferenciát e kérdéssről, nemzetközi szervezetek részvételével. (A szerk.)

lalkozó párok, ahol az örökbefogadásra vállalkozók meríthetnek az örökbefogadók tapasztalataiból és megbeszélhetik velük a történeteik megismerése után esetleg felmerülő kétségeiket, hasonlóan a magyar Mózeskosár Egyesülethez, vagy a Gólyahírhöz. Ezek a szervezetek többségében nem szakembereket alkalmaznak. A tagok általában önkéntesek és nagy részük örökbe fogadó szülő. Néhány szervezetnek vannak állandó alkalmazottai (adminisztrátor és pénzügyes, szociális munkás vagy pszichológus), akik szerződéses megbízással dolgoznak. A felkínált szolgáltatások színvonalának fejlesztése érdekében, ezeknek a szervezeteknek képezniük kell önkéntes és szerződéses tagjait az örökbefogadás jogi és szociális aspektusairól. A szervezetek aktívan részt vesznek az örökbefogadás folyamatának segítségével.

Olaszországban az örökbefogadók rendelkezésére áll tanácsadás, segítségnyújtás, mediáció és számos önszolgáltató csoport is. Manapság, mikor az örökbefogadásban rejlő nehézségeknek jobban tudatában vannak az érintettek, az állami és felhatalmazott testületek kezdeményezéseinek köszönhetően szélesedik a felkínált örökbefogadás utáni szolgáltatások köre, akár még az iskolák bevonásával is. Az állami szervezetek és megbízott szervezetek különféle módszereket fejlesztettek ki, amelyek segítségével a gyermek családba való beilleszkedését felügyelik és támogatják az örökbe fogadó családot. A képviselő elmondása szerint ez náluk is inkább egyfajta segítségnyújtásként működik, mint kötelezően igénybeveendő eszközként. A pszicho-szociális jelentés a külföldről örökbefogadott gyermek beilleszkedéséről hasznos lehet a család, és különösen a gyermek számára. Ezek a jelentések az örökbe fogadó családon és a tágabb családon belüli kapcsolatok alapos felmérése és elemzése alapján készülnek. Miközben ezt készíti, a szociális munkás számára bizonyos esetekben világossá válik, hogy speciális segítségnyújtásra van szükség, amelyet egyébként a család nem igényelt volna.

Hollandiában a videotrénings egy sajátos formája működik Video Interaction Guidance néven (VIG). A holland kollegák nagyon érdekes tájékoztatót adtak ki ennek működéséről, amit érdemes röviden ismertetni. A programot az indította el, hogy a szakemberek úgy találták, hogy az örökbefogadás előkészítése elméleti felkészítést nyújt ugyan, de a legtöbb szülőnek rengeteg gyakorlati problémája adódik azon nyomban, ahogyan a gyermek megérkezik a családba. Az örökbefogadó szülők gyakran mondják: *„Rengeteg dolgot elintéztünk, mielőtt a gyermekünk megérkezett a családba: előkészítő tanfolyam, környezettanulmány, engedélyek... Aztán, mikor végül a kicsi megérkezett, annyi kérdésünk és érzésünk volt, de nem volt több tanács, segítség... Pedig ez az a pont, ahol minden igazából elkezdődik...”* Ez az a kezdeti szakasz, ahol gyakran eldől, hogy az örökbefogadás sikeres vagy sikertelen lesz-e. Ahhoz, hogy a gyermek biztonságos, meleg kapcsolatot építsen ki a szüleivel, biztonságban kell éreznie magát az új környezetében. Ez az, ami bizalmat fog építeni benne és képessé teszi őt a kötődésre. A videotrénings programjával abban kívánunk segíteni, hogy az örökbe fogadó szülők az elméleti fel-

készítésen megtanultakat képesek legyenek a gyakorlatban alkalmazni. A videotrénings célja az örökbefogadott és a szülők közötti kapcsolat, kötődés megfigyelése. A kommunikációra koncentrálnak és arra, hogy a szülő észreveszi-e, észleli-e azokat a jeleket és viselkedést, amikkel a gyermek jelez, felhívja a figyelmet. Emellett megelőzőképpen megfigyelik, hogy a gyermek a fejlődés milyen szakaszában van, és mit tudnak a szülők tenni, hogy a gyermek szükségéhez kapcsolódva segítsék őt előrelépni a fejlődésben, pótolni az elmaradásokat. A videotrénings előnye abban van, hogy nagyítóként működve megmutatja az összes jelzést, amit a gyermek küld. Különösen az elhanyagolt kicsik küldenek gyenge és nehezen érthető jeladásokat, amelyek a felvett anyag lejátszása során láthatóbbá, megbeszélhetővé válnak. A módszer nem a hiányosságokra koncentrálnak. Arra próbálja ösztönözni a szülőket, hogy jobban figyeljenek a gyermek viselkedésére, szükségleteire, értsék azokat és pozitívan válaszoljanak. Ezért a szülő és gyermek közötti verbális és non-verbális kommunikáció pozitív momentumaira összpontosítanak. A videotrénings közreműködést a család a gyermek megérkezése után egy évig kérheti. Nem kötelező, mégis sok család igénybe veszi, mivel egy optimális kezdet hozzájárul a gyermek és a szülő jóllétéhez is. A videotrénings folytató szakemberek speciálisan a videofelvételek elemzésére képzettek, és arra, hogy segítsék az örökbefogadókat, hogy jobb, hatékonyabb szülők lehessenek. A tanácsadó megmutatja a szülőknél, hogy hogyan ösztönözhetik a pozitív kötődést és vehetik észre, ha a kötődés erősebbé válik. Körülbelül egy éven át követni tudják a kötődés kialakításának időszakát a gyermek életében. A holland kutatások azt mutatták, hogy a pozitív kommunikáció ösztönzése a gyermek és a szülő között növeli a kötődést, és a videotrénings nagyon jó eszköz ennek megvalósítására. Az örökbefogadott gyermekek általában nem tapasztalják meg a biztonságot az első életévük folyamán, és ez az az időszak, amikor - normál körülmények között - a gyermekek kötődési kapcsolatokat alakítanak ki a gondozóikkal. Az örökbe fogadó szülőknek olyan biztonságot kell teremteniük a gyermekük számára, amit ő addig általában nélkülözött. Ez nagyon intenzív egyéni törődést igényel. A szokásos szülői stílus nem mindig elegendő ilyenkor, így néha a szülőknél speciális készségekre van szükségük, például amikor a gyermek távolságtartó vagy ellenséges, esetleg éppen görcsösen ragaszkodó. A felvétel megmutatja a gyermek szükségleteit és a lehetőségeket, ahogyan a szülők kielégíthetik ezeket.⁴

A részt vevő képviselők közül többen említették a megfelelő előkészítés és a bizalmi kapcsolat fontosságát a felkészítést végző szakemberek, szolgálatok és a leendő örökbefogadók között. Jó felkészítéssel ugyanis sok olyan problémára fel lehet hívni a figyelmet és fel lehet készíteni az örökbefogadókat,

⁴ A módszer ugyanaz, mint a videotrénings más helyzetekben való alkalmazásakor, amelyről e lapban is több ízben beszámoltunk korábban: lásd *Család Gyermek Ifjúság* 2003/1, 2004/3, 2004/4, 2004/5, 2004/6, 2005/1, 2005/2. számok (A szerk.)

amelyek az örökbefogadás lezárulása után felmerülhetnek. A bizalmi kapcsolat pedig azért lényeges, mert az országok többségében részben azoknak a szolgálatoknak a felelőssége az utánkövetés, illetve a segítségnyújtás az örökbefogadás lezárulása után, amelyek közreműködnek a leendő örökbefogadók felkészítésében. (Így van ez nálunk is, hisz probléma illetve krízis esetén a felkészítést végző illetékes területi gyermekvédelmi szakszolgálat pszichológusához fordulhatnak az örökbefogadók.) A szakemberek felhívták a figyelmet, hogy ha az előkészítés szakaszában a szociális munkás világossá teszi a szülők számára, hogy ellenőrzik a helyzetet majd az örökbefogadás lezárulása után, akkor ezzel megelőzhető a részükről oly gyakran tapasztalható ellenállás. Az erre való felkészítésnek azonban az örökbefogadás előtt kell megkezdődnie. Több képviselő említette azt is, hogy ha az örökbefogadókban a felkészítés során tudatosítják, hogy probléma esetén segítséget kérhet a szakemberektől, akkor talán nemcsak krízishelyzetben keresi fel a szolgálatot. Az tekinthető ugyanis tipikusnak, hogy a családok csak akkor kérnek segítséget, amikor a családban már válsághelyzet állt be.

Az utánkövetésre vonatkozóan a Hágai Egyezmény nem ír elő semmilyen kötelező időtartamot, így ez az egyes országokban igen változóan alakul. A szükség esetén igénybe vehető szolgáltatások (pszichológiai tanácsadás, konzultáció stb.) az országok többségében 18 éves korig áll rendelkezésre. Ez a helyzet például Ausztriában, Luxemburgban és Észtországban. Egyes országokban a kötelező utánkövetés a származási ország kérésének megfelelő ideig tart, így van ez Luxemburgban és Spanyolországban, míg Olaszországban a monitoring 1-3 év időtartamú.

■ A SZÁRMAZÁSI ADATOKHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS

A Hágai Egyezmény 30. Cikke

1. *A Szerződő Állam illetékes hatóságainak biztosítaniuk kell a birtokukban lévő, a gyermek származására és különösen a szülők kiletére, illetve az egészségügyi körülményekre vonatkozó információk megőrzését.*

2. *Biztosítaniuk kell, hogy a gyermek vagy képviselője megfelelő irányítással hozzájusson ezekhez az információkhoz, amennyiben az illető állam jogszabályai ezt lehetővé teszik.*

A magyar szabályozást az adatokhoz való hozzáférésről a Csjt. 53/A paragrafusában találjuk. Eszerint az örökbefogadott a gyámhivaltól információkat kérhet vér szerinti szüleinek adatairól. Erről a feleket az örökbefogadási eljárás során tájékoztatni kell. Az információ megadásához a vér szerinti szülők meghallgatása szükséges, illetve ha az örökbefogadott még kiskorú, az örökbefogadót is meg kell hallgatni. A meghallgatástól el lehet tekinteni, ha a vér szerinti szülő vagy az örökbefogadó cselekvőképességének nincs birtokában, ismeretlen helyen tartózkodik vagy meghallgatása elháríthatatlan akadályba ütközik. Az információk kiadására nem kerülhet sor, ha az az örökbefogadott érdekével ellentétes.

A nemzetközi örökbefogadások esetében is a gyámhivaltól lehet kérni információkat az eredetről és a kiadható információk körére is ugyanazok a szabályok érvényesek. A különbség abban áll, hogy az információkérés a Központi Hatósághoz (ez az ICSSZEM Gyermek- és Ifjúságvédelmi Főosztályán működik) érkezik, amely továbbítja azt az illetékes gyámhivatalhoz. A Központi Hatóság fennállása óta Magyarországra eddig összesen két ilyen megkeresés érkezett.

A ChildONEurope tagjait és társult tagjait alkotó országok többségében az információkérésre a nagykorúság elérésétől van lehetőség. Vannak azonban olyan országok, ahol egészen speciális a szabályozás. *Olaszországban* például az örökbefogadott 18 éves életkoráig a biológiai szülők adatait a bíróság engedélyével „csak komoly és bizonyított ok” esetén és csak az örökbefogadónak lehet kiadni. Az ilyen információk átadásához az örökbefogadott „megfelelő felkészítése és támogatása” szükséges, közvetlenül vagy a szociális szolgálatokon keresztül. Ez a szabályozás párhuzamban van a Hágai Egyezmény 30. cikkével, amely szerint az ilyen információkhoz való hozzáférés csak „megfelelő irányítással lehetséges”. Az örökbefogadott 18 és 25 éves életkora között az eredetéről szóló információkat „csak komoly és bizonyított okok esetében, amelyek összegegyeztetethetők pszichés és fizikális egészségével” és csak akkor ismerheti meg, ha az ilyen információkhoz való hozzáférés „nem veszélyezteti a pszichés és fizikális egyensúlyát”. E feltételek fennállása esetén az illetékes bíróságnak meg kell hallgatnia mindenkit, aki hasznos információval szolgálhat, illetve össze kell gyűjtenie minden szükséges szociális és pszichológiai információt a szociális szolgálatokon keresztül. Ha az örökbefogadott 25 éves elmúlt, az eredetéről szóló információkat indoklás és korlátozás nélkül megismerheti. Az információk megismerésére nincs lehetőség, ha a biológiai anyja a gyermek születésekor kijelenti, hogy anonim szeretne maradni, vagy bár megnevezték a születési anyakönyvi kivonatban, nem ismerte el a gyermekét. A bíróság engedélye nem szükséges, ha az örökbefogadó szülők meghaltak vagy nem lelhető fel.

Észtországban nincs semmilyen életkori megkötés arra vonatkozóan, hogy mikor kérhet valaki adatot az eredetéről. A szociális munkás segít az örökbefogadottnak, hogy minden információt megszerezhesen a származására vonatkozóan. Az örökbefogadott közvetlenül a Regisztrációs Hivatalhoz is fordulhat ilyen kérelemmel. Senki engedélye nem szükséges a származás felkutatásához. Belföldi örökbefogadás esetén a kérelmezőnek a szociális munkást kell felkeresnie, nemzetközi örökbefogadás esetében ilyen kérelemmel a Központi Hatósághoz vagy a Regisztrációs Hivatalhoz kell fordulni.

Görögország esetében (amely még nem írta alá a Hágai Egyezményt) az életkori határ 18 év, a nagykorúság elérése, de sem a biológiai szülők, sem az örökbefogadók engedélye nem szükséges az eredetről szóló információk megkeréséhez.

Luxemburgban ez éppen ellenkezőleg alakul, életkori határ nincs, bármikor információhoz lehet jutni, de ez minden esetben az örökbefogadók és a biológiai szülők engedélyéhez kötött.

Litvániában érdekes szabály vonatkozik az örökbefogadók információszerzésére. Az örökbefogadott szociális háttérére vonatkozó összes információt az örökbefogadók rendelkezésére

bocsátják még az örökbefogadás előtt. Ha a későbbiekben az örökbefogadók újabb információkat akarnak kérni vagy meg akarják újítani azokat, akkor a Központi Hatósághoz vagy a illetékes megyei gyermekvédelmi szolgálathoz kell fordulniuk. Ha például kisöccse vagy kishúga születik az örökbefogadottnak, akkor az örökbefogadót minden esetben értesítik erről és megkérdezik tőlük, hogy nem szeretnék-e őt is örökbe fogadni.

Több országban szokás utazásokat és találkozókát szervezni az örökbefogadottak számára. Litvánia Központi Hatósága például minden évben találkozókát szervez a Litvániában és a külföldön örökbefogadott gyermekek számára. A találkozók időtartama alatt az örökbefogadottnak lehetőségük van arra, hogy meglátogassák származási országukat, a helyet, ahol születtek vagy felnőttek. A gyermekek többsége nem emlékszik az anyanyelvére, akkor sem, ha 10 évesen vagy még később fogadták örökbe. Megpróbálják azt az időszakot elfelejteni, amikor gyermekotthonokban éltek. Sok Litvániából örökbe fogadó család megy vissza nyaranként látogatóba. Így a gyermekek erős kötődést tudnak kialakítani a származási államukkal.

Franciaország esetében az örökbe fogadó szülők és a felhatalmazott testületek rendszeresen szerveznek külföldön olyan eseményeket, amelyeken a tagjaik tudnak találkozni. Gyakran ezzel együtt fesztiválokat tartanak az örökbefogadottak származási államában. Humanitárius programokat és akciókat szerveznek azért, hogy az örökbefogadottak kulturális kapcsolatokat tarthassanak fenn a származási országukkal. Utazások szervezésére is sor kerül esetenként. Ezek néha eséllyel szolgálnak az örökbefogadottnak arra, hogy gyökereiket megismerjék.

A szakmai vita a származás és előélet, vér szerinti családról szóló beszélgetésben nagyon sokféle szempontot és érvet, ellenérvet felvetett, rendkívül magas érzelmi hőfokon zajlott. A horvát résztvevő, aki maga is örökbefogadó szülő, de egy szervezetet is képviselt, azon az állásponton volt, hogy a gyerek számára minden fontos információt anonimálva kell átadni, és ki kell venni a tragikus, vagy súlyos részleteket. Így például az ő esetükben a délszláv háború alatt megérszakolt nők örökbeadott gyerekeinek esetében ezt a tényt nem szabad a gyerek tudomására hozni. Egy olasz örökbe fogadó és egyben országos szervezeti elnöknő ezt azzal erősítette meg, hogy a gyerekek később sem szabad megmondani, ha az anyja drogos, vagy prostituált volt, de ez szerinte nem is érdeklí a gyereket. Nagyon éles vita alakult ki, mert többen arra hivatkoztak, hogy minden kutatás és tapasztalat szerint a hazugság és elhallgatás jóval többet árt, mint a bármilyen fájdalmas igazság: a titok súlyos problémákat okoz a személyiségfejlődésben. Arra a felvetésre, hogy sok gyerek nem kíváncsi a szüleiére, nem érdeklődik irántuk, az volt a reakció, hogy a lélekten mai ismeretei alapján jól tudható, hogy ez háritás, és eltagadott, elfojtott harag, bánat, félelem, nem pedig érdektelenség, csakúgy, mint az örökbeadók esetében. Egy koreai származású Dániában felnőtt nő, aki 17 éve dolgozik szakemberként örökbefogadó családokkal és gyerekekkel, az Északi Örökbefogadási Szövetség képviselőjeként úgy foglalt állást, hogy ő személyesen biztosan inkább tudni szeretné, ha például szexuális erőszak következtében döntött volna úgy az anyja, hogy lemond róla, mert ettől még szomorú és elutasított lenne, de legalább érthetővé válna számára az édesanyja akkori döntése. A nem tudás, a bizonytalanság sokkal több problémát okoz.

Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat
részére

Tisztelt Cím!

Azzal a kéréssel fordulok önökhöz, hogy legyenek segítségemre testvéreim föl kutatásában. Engem és két testvéremet ...-ben vagy ...-ben állami gondozásba vettek. Ez a tény az örökbefogadó szüleim birtokában lévő iratokból derült ki, amely iratok sajnos már nem állnak rendelkezésemre. Örökbefogadó szüleim kérésére az iratokat még gyermekkoromban megsemmisítettük.

Az eddigi kutatásaim alapján az egyházi keresztlevelem és a helyi gyámügyi hivatal segítsége során készült jegyzőkönyv áll rendelkezésemre, valamint a vérszerinti szüleim születési anyakönyvi kivonata.

A jegyzőkönyv másolatát megküldöm.

Engem ... decemberében örökbefogadott ..., az akkori lakásuk ...
Így az új nevem:

Kérem, hogy a kutatásomban legyenek segítségemre és bármilyen információt, ami segítségemre van, közöljék velem.

Maradok tisztelettel: ...

Kérelem

Kérem, a ... Polgármesteri Hivatalát, a valós szülőanyámmal szíveskedjenek megismertetni, amennyiben még él, és hajlandó velem legalább egyszer találkozni. Anyám német ajkú. Szeretném megtudni, hogy honnan származom, ki az apám, és van-e valami betegségre örökölt hajlalom.

Adataim: ...

... kórházban születtem, utána a ... csecsemőotthonból adtak ki a nevelőszüleimhez.

Tisztelettel: ...

Tisztelt Igazgatóhelyettes Úr!

Mivel hallottam kedves segítőkészségéről és jóindulatáról, szeretném a segítségét kérni, hogy megtalálhassam soha nem látott, vérszerinti testvéreimet, illetve testvéreimet. Már 37 éves vagyok, és nem szeretném úgy leélni a hátralevő életemet, hogy nem tudok rólok semmit.

Nevelőszüleim ...-ben fogadtak véglegesen örökbe. Remélem a követhető adatok a segítségére lesznek.

Nevelőszüleim adatai: ...

Tudomásom szerint örökbefogadásom előtti nevem: ...

Édesanyám neve állítólag: ...

Segítségét előre is köszönöm!

Maradok tisztelettel: ...

2003. október 15.

Tisztelt ...!

Alulírott ..., ... szám alatti lakos, azzal a kéréssel fordulok Önhöz, hogy legyen szíves segítségemre lenni, hogy a húgomat megtaláljam. ...-ben láttam őt utoljára és utána állítólag örökbe adták. ... hívják, anyja neve: ..., apja neve: ... A születési dátumát sajnos nem tudom pontosan csak annyit, hogy ... január vagy február. Hallottam, hogy van ilyen törvény, hogy a testvérek ilyen esetben megismerhetik egymást.

Van még egy öcsém, akit örökbe adtak, ...-nak hívják, de neki sajnos körülbelül sem tudom a születési idejét.

Kérem a segítségét, nagyon szeretném őket megtalálni.

Köszönettel: ...

Az adatok elérhetősége és megismerhetősége szorosan összefügg azzal a kérdéssel is, hogy mely országban hogyan vélekednek az örökbeadók jogairól, lehetőségeiről. Egyre több helyen kínálnak nekik is szolgáltatásokat, keresési lehetőséget, hangsúlyozva, hogy az örökbefogadás egy egyenlő oldalú háromszög, ahol mindhárom szereplő nagyon fontos, éppen és leginkább a gyerek érdekében.

A nemzetközi örökbefogadások esetén külön jellegzetesség, hogy nem azonos többnyire a nemzetisége az örökbe fogadott gyerekeknek és az örökbefogadónak, így egyre több figyelmet szentelnek az eredeti kultúra, nyelv, identitás biztosítására, az identitás későbbi szabad megválasztása érdekében, ahogyan ez például az Egyesült Államokban sokkal régebben magától értetődő, ám sokat vitatott és kutatott terület.

■ SIKERTELEN NEMZETKÖZI ÖRÖKBEFOGADÁS

A Hágai Egyezmény 21. Cikke

1. Amikor az örökbefogadásra a gyermeknek a fogadó államban való átvitele után kerül sor, és a fogadó állam Központi Hatósága azt állapítja meg, hogy a gyermeknek a leendő örökbe fogadó szülőknél való további elhelyezése már nem szolgálja a gyermek mindenkifelelő érdekeit, a Központi Hatóságnak intézkedéseket kell tennie a gyermek védelme érdekében, így különösen:

- a) a gyermeket vissza kell vetetnie a leendő örökbe fogadó szülőktől, és gondoskodnia kell ideiglenes gondozásáról;
- b) a származási állam Központi Hatóságával egyeztetve késedelem nélkül gondoskodnia kell a gyermek új helyen, az örökbefogadás célzatával történő elhelyezéséről, vagy ha erre nincs mód, más, hosszú távra megoldást jelentő gondozásáról, neveléséről; az örökbefogadásra

kizárólag akkor kerülhet sor, ha a származási állam Központi Hatóságát megfelelően tájékoztatták a leendő új örökbe fogadó szülőkről;

c) utolsó lehetőségként gondoskodnia kell a gyermek visszavételéről, ha a gyermek érdekei úgy kívánják.

2. A gyermeket az életkorának és érettségi szintjének megfelelő tájékoztatással kell ellátni, és meg kell szerezni hozzájárulását – ha erre szükség van – a jelen cikk értelmében teendő intézkedésekkel kapcsolatban.

Az idézett szakaszból kitűnik, hogy az Egyezmény megalkotásakor arra az esetre gondoltak a jogalkotók, amikor a gyermeket a fogadó államba úgy viszik el, hogy az örökbefogadás még nem zárult le. Ekkor az örökbefogadási eljárást a fogadó államban folytatják le. Előállhat olyan eset, hogy mielőtt még az eljárást lefolytatnák, az örökbefogadás meghiúsul. Bár a jogalkotók erre az esetre gondoltak, a tagállamok válaszaikban túlnyomó többségében azokat az eseteket említették, amikor az örökbefogadás már lezárult, és ezután kerül sor a felbontásra.

A felbontás egyes államokban egyáltalán nem lehetséges. Ez a helyzet Olaszországban, Litvániában, Spanyolországban és Németországban is. Az országok többségében azonban a magyar helyzethez hasonlóan az örökbefogadások felbonthatók.

Dánia az Egyezményt azokban az esetekben alkalmazza, amikor a külföldi örökbefogadást Dánia nem ismeri el, és az ügyben még nem született dán döntés. Ha ilyen fázisban kerül sor a gyermek visszavételére, akkor az Egyezmény szabályai érvényesek. Ha az örökbefogadást Dánia érvényesnek ismeri el vagy már dán döntés is született, akkor a kiskorút a szülők gyermekének kell tekinteni, és úgy kell eljárni, mint azokban az esetekben, amikor a szülők nem képesek vér szerinti gyermekeikről gondoskodni. Ilyen esetekben a gyermek intézetben való elhelyezésére is sor kerülhet, vagy végső megoldásként a szülők hozzájárulásukat adhatják egy másik család általi örökbefogadásához.

Belgium francia nyelvű területén a gyakorlat az, hogy ha a problémák az utánkövetés időszakában következnek be, ezekről a származási államot minden esetben értesítik, és ha a gyermeket új családba kell helyezni, akkor konzultálnak a származási állammal a legjobb megoldásról. Az örökbefogadások felbontása nagyon ritka. Mivel ezek legtöbbször a gyermek megérkezése utáni pár hónapban vagy évben következnek be, az ilyen esetekről a származási államot mindig informálják és konzultálnak velük a további megoldásokról.

Málta esetében, ha a felbontás nem az utánkövetés időszakában következik be, akkor nem értesítik erről a származási államot. A gyermeket ugyanúgy kezelik, mint a Máltán születettet, a Máltai Kormány gondoskodik róla. Alternatív megoldásként „vészhelyzetben alkalmazott nevelőszülők” vagy új örökbefogadók gondjára bízzák.

Litvániában az örökbefogadást nem lehet felbontani. Ha problémák adódnak, akkor az illetékes hatóságoknak és az örökbe fogadó szülőknek együtt kell megpróbálni megoldani a hely-

zetet. Igénybe lehet venni tanácsadást, illetve pszichoterápiás segítséget. (A gyermek számára ezt az állam fizeti, a szülőknek általában maguknak kell ezt finanszírozniuk.) Ha ez nem sikerül, akkor a szülők hozzájárulásukat adhatják a gyermek más általi örökbefogadásához vagy szülői felügyeleti jogukat megvonják. Felbontás esetében a gyermeket elsősorban a családban próbálják elhelyezni, nagyszülőknél vagy más rokonoknál. Ha ez nem lehetséges, akkor nevelőszülőt keresnek neki, legvégső esetben pedig intézeti elhelyezésére kerül sor.

Külön érdekesség, hogy több országban a mediáció lehetőségét kiemelték a sikertelennek tűnő örökbefogadások esetében alkalmazható eljárásként. Ezekben az esetekben megkísérlik a felek – idősebb gyerek és szülők közötti helyzet rendezését közvetítői segítséggel, és több sikeres esetről is beszámoltak.

A fenti beszámoló talán jó vitaalapot szolgálhat a magyarországi gyakorlat további finomításához, szakmai vitákhoz és mindenekelőtt ahhoz, hogy az örökbefogadási háromszög minden oldalán lévők és a velük dolgozó szakemberek a mainál több információt, segítséget kapjanak a minél sikeresebb és mindenki számára átgondolt, optimális megoldásokhoz.

Túl az örökbefogadáson

■ A PEREPUTTY ALAPÍTVÁNYRÓL

*Mi történik egy családdal, miután lezajlott az örökbefogadás?
A hétköznapiak kezdődnek el.*

A szülővé válás hosszú, mindenki számára kérdésekkel, örömmel, gondokkal teli folyamat, amelyben folyton tanulunk, egymástól, szüleinktől, gyermekünkötől. Az örökbe fogadó szülőnek alkalmasságát már szülővé válása előtt bizonyítani kell. Igyekszik fölkészülni a gyermek fogadására lélekben, testben, körülményekben egyaránt.

A gyermeknevelésben fölmerülő kérdésekre, az adódó problémákra segítséget keresni a gyermekekkel foglalkozó intézményekben mindenkinek lehetősége van. Fölkészült gyermekpszichológusok és terapeuták várják őket.

A segítségkérés mindannyiunk életében nehéz pillanat. A szülő, aki gyakran már hosszú ideje megélte alkalmatlanságát a természetes gyermekvállalás kudarcában, amikor eldönti, hogy örökbe fogad valakit, jogi és orvosi-pszichológiai procedúrákban bizonyítja alkalmasságát. Ha gondok, problémák merülnek föl – és miért ne merülnének ugyanúgy, mint más családokban –, szülői kompetenciája – ami egyébként is bizonytalanabb – könnyebben meginoghat: tudattalanul önmagát okolja a problémáért. S hogy vélt szülői kudarcát rejtve tartsa, sok esetben nem fordul szakemberekhez segítségért, önerőből igyekszik megoldani problémáját: előfordul, hogy küzdelem helyett, magára hagyottan, a gyermekéről való lemondást latolgatja – a szakember pedig ebben a helyzetben már nehezebben segíthet. A szülői kompetencia elbizonytalanodása olyan lelki jelenségekkel társul, mint

- büntudat az átélt érzések miatt / a gyermek egy meg nem született gyerek helyett van, milyen tulajdonságokat örökölhettek vérszerinti szüleitől, tudja-e eléggé szeretni, a sorssal való elégedetlenség,
- szégyen az átélt kudarc miatt, ami újból föllobbantja az eddigi kudarcok emlékét.

Az amúgy is hosszú és lassú folyamatot, amelyben az örökbefogadó szülőjévé válik az örökbefogadottnak, megakaszthatják, idejekorán bezárhatják ezek az érzések, és a hozzá társuló gondolatok.

Gyermekpszichológusi, család- és párterápiás munkánkban egyedi tapasztalataink vannak, milyen problémákkal kell megküzdenie az örökbe fogadó szülőnek örökbefogadóként és szülőként, az örökbe fogadott gyermeknek, és nem utolsósorban a vér szerinti szülőnek.

Egy olyan intézmény, szervezet, amely a fejlődésben lévő gyermek problémáival és az örökbefogadás tényéből következő gondokkal egyaránt foglalkozik – segít az eligazodásban. Az örökbe fogadó szülő egy erre szakosodott intézményben bátrabban beszélhet gondjairól, akárhonnán is fakadnak azok. Így válhatnak a speciális problémák is köznapivá. Az örökbe fogadó szülőnek lehetősége nyílik a különleges helyzetének megfelelő intézményt igénybe venni.

A Pereputty Családokat Segítő Alapítvány ezt a hiányzó intézményt szeretné pótolni. Képzett gyermek-, felnőtt- és családterapeutákkal, a téma iránt elkötelezett emberekkel áll a családok rendelkezésére olyan szolgáltatással, amelyben a tanácsadáson, szakmai és laikus fórumokon kívül terápiás segítséget is nyújt a rászorulóknak.

Elérhetőség: www.pereputty.org
amipereputtyunk@freemail.hu

Harmincegy

Harmincegy hosszabb-rövidebb, de inkább az utóbbi fejezet egy család, egy ember életéből. Kegyetlenül hideg tényközlések sora, amelyek az emberi lélek rejtett szegleteit teszik ki közszemlére. Az ember önmaga előtt is eltitkolt indultai, érzelmei, gondolatai kerülnek fényre minden körítés nélkül. Már a kezdet sem könnyű:

„Ő volt anyám első gyermeke. Bár nem az elsőszülöttje. Irtóztató igazságtalanság velem szemben. Elizabeth Ashbridge volt a neve. És én még a nevére is irigykedtem.”

És a folytatás sem kevésbé fájdalmas:

„Fényben fürdenek. Tökéletes szentháromság. Anyám, kezében hajkefével, a térdeplő Elizabeth mögött ül. Elizabeth aranyhaja szélesen omlik le a hátán. Dicsfény. Apám Elizabethtel szemközt, előre hajol, szinte térdel, egy csésze kakaót nyújt felé.

Tökéletes boldogság. Teljes boldogság. És én kívül vagyok a körön.”

Harmincegy fénykép-ténykép, pillanatfelvétel egy asszony életéből, aki egész életét arra szánja, hogy bármilyen áron, mindegy, milyen eszközzel megszerezze, visszanyerje, elhódítsa, magához ragadja az általa elveszítettnek hitt, méltánytalanul elveszített helyét a saját családjában, a saját életében. Egész élete arról szól, hogy hogyan lehetne önmaga helyett az a valaki más, aki szerinte jogtalanul elbitorolta az őt megillető lélektani pozíciót szülei, családja életében.

„Lexingtonban élt hát, szüleim szeretett és dédelgetett leányaként. Előbb, mint én.

Csak hogy én voltam az ő egyetlen lányuk. A vér jogán. És ezt a jogot elvették tőlem.

Senki se volt hibás. Helyesen és szépen cselekedtek. Ott-hont adtak Elizabethnek. Az én otthonomat. Nekem pedig a visszaszerezhetetlen veszteség fájdalma jutott.

Csalárd módon mindörökre második lettem. Nemcsak második, hanem fél pár is; értéktelen a másik nélkül.

Szüleim nem vették észre, hogy hat rám az ő figyelmesen megfelezett szeretetük. Képeket véstek a lelkembe.

A szeretet és a gyöngédség képeit. Meggyűlöltem ezeket a képeket. Anyám sóhajtozva fonja Elizabeth szőke haját – ami jóval tovább tart, mint az én kurta, kondor hajam kikefélése.

– Van rá megoldás, mama – szerettem volna odakiáltani. – Vágd le Elizabeth haját. Dobd ki. Égesd el. – De nem szóltam semmit. Mert már akkor kitanultam a türelmet. A lassú, rejtőzködő türelmet.

Vagy: apám megint térdel, ezúttal Elizabeth ágya mellett, aznap, amikor Elizabeth az internátusba indul. Vigasztalja, a kezét simogatja.

– Jaj, arany kislányom. Aranyfényem.

Ne vessétek belém ezeket a képeket, jajdul fel a szívem. Hagyjátok abba. Mellém sose térdeltél le, papa. Nem ő a tiéd.

Nem hagyták abba.”

Tetteit érzelmei, gondolatait a gyűlölet, a fel nem dolgozott veszteség, az elveszett képnek való megfelelni vágyás vezérli. Mindent hideg számitás, a patikamérleglen kimért indulat irányít.

„Elizabeth úgy vélte, túlságosan kegyetlen dolog lenne, ha telefonon értesítene apám hirtelen haláláról, amelyet szívroham okozott. Elküldte hát hozzám Charlest. Hajnali négykor. Elizabeth tudta jól, hogy William az apjával együtt Amerikába utazott, Dominick szüleihez. Tudta, hogy egyedül vagyok.

Ő nyújtotta a lehetőséget. Az irántam érzett bizalma, a jósága. Én meg olyan vagyok, hogy éltem a lehetőséggel. Hogy lefojtsam a hirtelen sokkot, szembeszálljak a fájdalommal. Majd később gyászolok. Most, ebben a pillanatban meg akarom ismerni ezt az embert, Elizabeth emberét – és rajta át meg akarom ismerni Elizabethet.

Amikor Charles vigasztalóan magához vont, szembenéztem a tekintetéből áradó együttérzéssel, és átalakítottam valami mássá. Ehhez értettem.”

„Lassan nyitottam ki öltözőszobám ajtaját. Követett. Tudtam, hogy követni fog. Azután meztelenül, fölnyújtott karral magamra húztam Elizabeth selyemkombinéját – kortalan csábítás.”

„Apám képe rebbent át kábult agyamon. És eltűnt. Mert nyilvánvalóvá vált, hogy már a születésem előtt is késő volt, már akkor elrontotta a kettőnk dolgát. A régi düh szétaposta a feltörő fájdalmat.”

Az élet persze a legjobb dramaturg, mert ennek a gyűlöletnek el kell buknia, vereséget kell szenvednie az alázatos szeretet bástyáin.

„Eltűnt volna Elizabeth hajdani ártatlansága? A jóknak fel kellene vértetniük magukat. Az ártatlanság ellen. A fiú elmosolyodott: – Szóval? Miért jött?– Hogy lássam Elizabethet. Semmi másért.

– Ruthnak és nekem közös kísérteteink vannak – magyarázta Elizabeth. – És mindketten tudunk bizonyos dolgokat, amelyeket senki más nem érthet meg. Még én se értem egészen. Még ma sem...

Ez nagyon szoros kötelék, Daniel. Remélem, soha nem tudja meg.

– És nem győzhetik le a kísérteteiket?

– Ó, nem. Ők győztek le minket. Sebesült katonák vagyunk. Magunkra hagytak bennünket a csatatéren.”

„Elfordítottam a fejem. Elizabeth leült egy nagy fotelbe, közel a fényhez. Hátrátámasztotta a fejét, halkan megszólalt:

– Tudod, Ruth, semmi értelme harcolni ellened. Érted-e már, hogy ezért határozta el: inkább szeretlek?

– Nem értem. Elhatározta?

– Ez nem volt természetes. Mondtam már. Azt hiszem kezdettől fogva megsejtettem, hogy veszélyes lehet harcba bocsátkozni veled. Attól csak még inkább felbőszülnél.

– Én?

– Igen. Teli voltál rejtett haraggal. Ellenem.

– Sose mondtál semmit.

– Mit mondhattam volna? Valaha azt reméltem, hogy ha békésen és óvatosan bánok veled... egy időben megpróbáltam eltávolodni tőled. De mindig a sarkamban voltál... a háttérben.

– Nem gondoltam, hogy észreveszed.

– Rosszul gondoltad. De nem találtam fontosnak.”

„– Charles jár ide? Charles idejár? Tudnom kell.

– Kell? Ez annyira jellemző rád, Ruth... ez a „kell”. És hogy biztos vagy benne, hogy válaszolok is. Ugyan miért?

– Mert te...mert Elizabeth vagy.

– Igen. És te mindig elvársz tőlem egy bizonyos magatartást. Én is próbálkoztam a... módszereddel. De hiába, nem tudok szabadulni a sajátomtól.

Megint megcsapott az ereje. Fölismertem, miért hagy nyomot másokban mindörökre. Hogy miért nehéz nélküle.”

Végül persze mindannyian vereséget szenvednek, a jók is, a rosszak is – lesz-e örömteli végkifejlete, katarzisa a klasszikusnak nem mondható családregénynek? – legyen ez a reménybeli olvasók jutalma.

„Elizabeth már nem él.

Rák végzett vele. Az ottani orvos hívott fel telefonon.”

„– Amikor közöltem vele, hogy rákja van, ezt mondta: „Különös, hogy nem a szívemben nőtt a daganat.” Ezt sose felejttem el. „Különös, hogy nem a szívemben nőtt.” Azt mondta, a bánat okozta.

– Talán csakugyan az okozta.

– Úgy tudom, ön a legközelebbi hozzátartozója. A testvére?

– Bizonyos fokig.”

Egy szakmai lap tematikus számában miért ajánlom Josephine Hart Gyűlölek című családregényét? Azért, mert egy mélyen megrázó, őszinte „montázs-filmet” kaphatunk egy örökbefogadott és vér szerinti gyermek kapcsolatának épüléséről. Természetesen senki sem gondolja, hogy minden esetben ilyenné válhat egy vér szerinti és egy örökbefogadott gyermek viszonya, de nem árthat sem örökbefogadottnak, sem örökbe fogadónak, sem szakembereknek, ha tudják, ha szembesülnek a viszonyok illetően alakulásának lehetőségével is.

Josephine Hart: Gyűlölek

Magyar Könyvklub, Budapest, 1993.

dr. Radoszáv Miklós